

Going up to the Har HaBayis

Shiur# 330 | July 6th 2021

שפת אמת דברים פרשת דברים שנה תרס

ב"ה מפ' דברים ות"ב [תר"ס]

כ' ה' בדד ינחנו כו'. אפילו בגלות דכל איכה ישבה בדד. אעפ"כ גם שם ידך תנחני שאין לבנ"י הנהגה רק מאתו ית"ש. כמ"ש ואין עמו אל נכר. בדד ר"ת בכל דרכיך דעהו. בכל אפי' בגלות שהוא דרך מעוקם. עכ"ז איש ישראל צריך לידע כי הכל הנהגתו ית"ש. ועי"ז והוא יישר אורחותיך שכל אלה דרכים העקומים שנשתלחו בנ"י בהם סופם להתיישר. והנה ש"ק הוא עדות ע"ז שבנ"י נמשכין רק אחר הנהגת הבורא כדכ' ביני ובין בני"י אות היא לכן שבת דוחה ת"ב:

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף קד עמוד ב

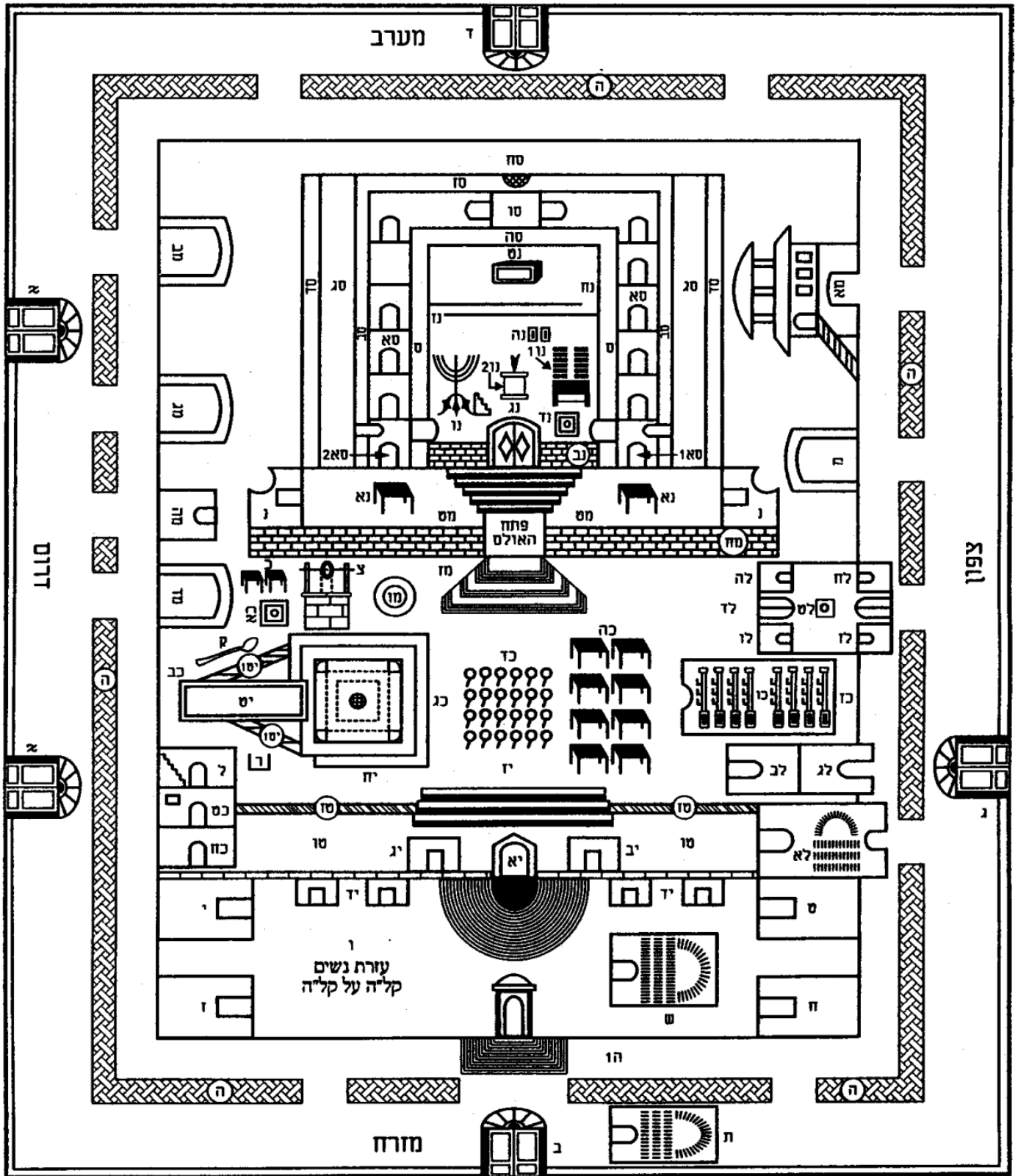
פצו עליך פיהם, אמר רבא אמר רבי יוחנן: בשביל מה הקדים פ"א לעי"ן - בשביל מרגלים שאמרו בפיהם מה שלא ראו בעיניהם.

רש"י שם

מפני מה הקדים פ"א לעי"ן - ברוב האלפא ביתא שבאיכה. מפני מרגלים - שהקדימו מאמר פיהם עד שלא ראו בעי'ן.

צורת ביהמ"ק ע"פ שיטת התוספות יו"ט

זאת הצורה אשר יעדתי עליה במקומות הרבה ממסכתא זו ושלפניה
והיא כוללת תבנית המקדש ושבתוכו, עם הר הכית שבמביכו.

ת ישיבת מנהררי קטנה על פתח שער הכית המזרחי ולפניהן יושבין ג' שורות של כ"ג בני ארם. מנהרין דף פ"ו: ש מנהררי קטנה
שניה יושבת על פתח עזרת ישראל כחצי גורן עגולה ולפניהן יושבין ג' שורות של כ"ג. מנהרין דף פ"ו: ר מקום שנותנים שם
דישון מזבח החיצון והפנימי ומראות העוף רחוק סמורה הכבש ג' ספחים. תמיד פ"א: ק המחטה שמדשנין בה המזבח נתונה בין
הכבש למזבח ממערב. תמיד פ"א: צ הבור אצל הכיור ששוקעין בו את הכיור כלילה, ומקומו בין האולם למזבח משוך כלפי דרום. מדות פ"ג:

ביאור לסימני צורת בית המקדש תוב"ב

ע"פ שיטת התוספות יום טוב

זאת לדעת לכל בר דעת שאני מפני שהיתה היריעה קטנה מהכיל הצורה כפי שיעורה וכמדתה לכל רוח הראויה לה ושתהיה הכל כמדה שיעור וקצב אחת ושתהא יחס וערך אחד ביניהם בין כל המדות והשיעורים כאשר היה מן הנאות והראוי ובאופן שעשיתי בתמונה וצורה הכוללת לצורת הבית שחברתי על בנין שלעתיד תבנה ותכונן כבי"א כי שם עשיתי הכל על ערך יחס ודמיון א' שקצבתי מרחק מחוגה לשש אמות ועל פיה יסבו בלכתן כל המרחקים על הרחוב ועל האורך. אבל פה לא עשיתי מאומה על זה התואר מפני מדת הנייר כי לא רציתי לחבר נייר אחר שיהיה לו מדת האורך והרוחב כפי השיעור מפני שהיה צריך לכרוך ולקפלו ולעשותו קמטים וע"י כן נקל לו ההפסד והקרקע מבין הקמטים והכפילות ועל כן בחרתי לי יותר להעמיד הצורה על הנייר כמדתו שבכל הספר אע"פ שלא יבואו כל המדות על שיעור קצב יחס אחת. והמשכיל יבין.

- א. מערבית דרומית לשכת מלאי קרבן (שם משנה ו').
- ב. דרומית מזרחית לשכת לחם הפנים (שם).
- ג. מזרחית צפונית בה גזוז בית חשמונאי את אבני המזבח ששקצוהו מלכי יון (שם).
- ד. צפונית מערבית בה יורדים לבית הטבילה ושם מדורה שמתחממים בה ולשכת המוקד היא קרויה (שם).
- ה. מקום היה שם אמה על אמה וטבלא של שיש וטבעת היתה קבועה בו. ושלשלת שהמפתחות היו תלויות בה (שם משנה ט').
- ו. שער הקרבן (פ"ק מ"ה וספ"ב).
- ז. שער הנצוץ. וכמין אכסדרה היה ופתח היה לו לחיל (פ"ק מ"ה).
- ח. ג' שערים בדרום. סמוך למערב שער הדלק (פ"ק מ"ד וספ"ב).
- ט. שער הבכורות (שם).
- י. שער המים (שם).
- יא. לשכת בית אבטינס בצד שער המים. כמו שכתבנו גבי לשכת עץ בסוף מכילתין.
- יב. הכיור היה בין האולם ולמזבח ומשוך כלפי הדרום (פ"ג משנה ו').
- יג. בין האולם ולמזבח כ"ב אמה. וי"ב מעלות היו שם (שם).
- יד. כותל האולם [עוביו] ה' [אמות]. ופתחו ברוחב כ' [אמות]. וחמש אמלתראות על גביון (ספ"ד ופ"ג מ"ז).
- טו. והאולם אחד עשר רוחב ממזרח למערב על אורך שבעים אמה מצפון לדרום (ספ"ד).
- טז. בית החליפות ט"ז אמה מן הצפון וכן לדרום (שם).
- יז. ב' שלחנות באולם מכפנים על פתח הבית אחד של שיש ואחד של זהב (פ"ו דשקלים מ"ד ופ"א דמנחות מ"ז).
- יח. כותל ההיכל [עוביו] שש. ופתחו ברוחב עשר (רפ"ד וסופו).
- יט. ותוכו מ' אמה באורך ממזרח למערב וברוחב כ' מצפון לדרום (שם).
- כ. מקום היה שם מימין הנכנס וטבלא של שיש וטבעת היתה קבועה בה כדי להגביהה כדי ליטול עפר מתחתיה ולתת במי המרים (פוסה פ"ב מ"ב).
- כא. שני כני זהב היו בהיכל שכ"ג היה מניח עליהם ביה"כ דם הפר ודם השעיר בצאתו מבית קרש הקרשים (יומא פ"ה משנה ג' ד'). ומסתברא דבצפון היו (ע"ש מ"ה).
- כב. המזורה בדרום משמאל הנכנס נומעלה לפניה. ג' ושלחן מימין. ג' ומזבח הזהב משוך מבין שניהם לחוץ ככתוב בתורת משה.
- כג. אמה טרקטין (ספ"ד).
- כד. בית קרש הקרשים עשרים על עשרים (שם).
- כה. אבן היתה שם ושתיה היתה נקראת (יומא פ"ה משנה ב').
- כו. כותל ההיכל שש לצפון וכן לדרום. לרש"י עוביו שש. ולהרמב"ם יש בו חלל (ספ"ד ושם משנה ג').
- כז. התא שש לצפון וכן לדרום (שם). ובכל אחד פשפש.
- כח. שבצפון נכנס ממנו להיכל. שאם. שברום לא נכנס בו אדם מעולם (שם משנה ב').
- כט. כותל התא המש לצפון וכן לדרום. ובהא פליגי גמי רש"י והרמב"ם (שם).
- ל. המסכה ג' לצפון. ולדרום נקראת בית הורדת המים (שם).
- לא. הכותל ה' לצפון וכן לדרום. ופליגי גמי רש"י והרמב"ם (שם).
- לב. כותל ההיכל למערב ו. וכמחלוקתם של רש"י והרמב"ם בשל צפון ודרום כן מחלוקתם גם בזו (שם).
- לג. והתא שש (שם).
- לד. וכותל התא ה' למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה (שם).
- לה. אחת עשרה [ממזרח למערב] לאחורי בית הכפרת (רפ"ה). ובכאן הנני לסימנים מסיים. ועלו כולם למספר חיים.

- א. הר הבית ת"ק אמה על ת"ק אמה. רוכו מן הדרום. ושני שערים שם ונקראו שערי חולדה (רפ"ב ובפ"ק משנה ג').
- ב. שני לו מן המזרח. ושער המזרחי עליו שושן הכירה צורה (שם).
- ג. ג' לו מן הצפון. ושם שער נקרא טדי ולא היה משמש כלום (שם).
- ד. מעוטו מן המערב. ושם שער נקרא קיפנוס (שם).
- ה. סורג גבוה י' טפחים. ובו נפרצו י"ג פרצות שפרצום מלכי יון.
- ו. ולפנים ממנו החיל מהלך י' אמות לפני עזרת נשים. ובו י"ב מעלות (פ"ב מ"ג).
- ז. עזרת הנשים היתה אורך קל"ה על רוחב קל"ה (שם משנה ה').
- ח. כד' מקצועותיה חצרות של מ' מ' אמה. ודרומית מזרחית היא היתה לשכת הניזרים (שם).
- ט. מזרחית צפונית היא היתה לשכת העצים (שם).
- י. צפונית מערבית היא היתה לשכת מצורעים (שם).
- יא. מערבית דרומית היא היתה נקראת לשכת בית שמנים (שם).
- יב. שער נקנור הוא שער המזרחי של עזרת ישראל. ט"ו מעלות עולות מעזרת נשים לעזרה זו (שם ופ"ק משנה ד').
- יג. וכ' לשכות היו לו לשער. א' מימינו והיא לשכת פנחס המלביש (שם).
- יד. ואחת משמאלו והיא לשכת עושי חביתין (שם).
- טו. ולשכות היו תחת עזרת ישראל ופתוחות לעזרת הנשים ששם הלויים נותנים כנורות וכו' (פ"ב משנה ו').
- טז. עזרת ישראל היתה אורך קל"ה על רוחב י"א (שם).
- יז. מעלה גבוה אמה באורך כל העזרה. והרוכז נתון עליה ובה ג' מעלות של חצי אמה (שם).
- יח. וכן עזרת כהנים היתה אורך קל"ה על רוחב י"א (שם).
- יט. המזבח לי"ב על לי"ב. עלה אמה וכנס אמה זה היסוד. עלה ה' וכנס אמה זה הסוכב. מקום הקרנות אמה מזה ואמה מזה. מקום הלוך רגלי הכהנים אמה מזה ואמה מזה (רפ"ג).
- כ. וכבש היה לדרומו של מזבח ל"ב על רוחב י"ו (שם משנה ג').
- כא. ושני כבשים קמנים היו לו אחד ליסוד ואחד לסוכב כמ"ש במ"ג פרק ה' דזבחים.
- כב. שני שולחנות במערב הכבש אחד של שיש ואחד של כסף (פ"ו דשקלים משנה ד').
- כג. מקום אמה על אמה וטבלא של שיש וטבעת היתה קבועה בה (פרק ג' מ"ג).
- כד. בין הכבש לכותל י"ב [אמות] ומחצה (פרק בתרא משנה ב').
- כה. מן המזבח ולמבעות ח' אמות (שם).
- כו. ומבעות היו לצפון של מזבח ו' סדרים של ד' ד' ומקומן כ"ד [אמות] (משנה ה' פרק ג' ופרק בתרא שם).
- כז. מן המבעות ולננסין עם מקום השלחנות שמונה [אמות] (שם).
- כח. בית המטבחים ובו ננסין ומקומן י"ב ומחצה (שם).
- כט. מן הננסין ולכותל העזרה ח' אמות (שם).
- ל. ו' לשכות היו בעזרה. שברום סמוכה למזרח לשכת המלח (שם משנה ג').
- לא. לשכת הפרוה [ועל גגה בית הטבילה לכה"ג ביוהכ"פ] (שם).
- לב. לשכת המדיחין. ומשם מסיבה עולה לגג בית הפרוה (שם).
- לג. שבצפון סמוכה למזרח לשכת הנזית. חציה בקרש וחציה בחול ופתוחה לחול ולקרש (שם מ"ד).
- לד. לשכת הגולה (שם).
- לה. לשכת העץ והיא לשכת פלהדרין ופתוחה לחול (שם).
- לו. שער בית המוקד. ובית המוקד כיפה ובית גדול היה. ושנים שערים היו לו אחד פתוח לחיל ואחד פתוח לעזרה. וד' לשכות היו בבית המוקד שתיים בקרש ושתיים בחול (פ"ק משנה ה' ו' ז' ח').

בס"ד, ט"ז אדר ב' תשע"ד
637-30/ע"ד

קריאת קודש

לאור הפרסומים של חוגים שונים, הקוראים לצבור להיכנס לחלקים מסויימים "בהר הבית" הננו לגלות דעתנו, דעת תורה, שחלילה להקל בדבר חמור זה, שיש בו חשש גדול של איסור כרת, וראוי להזהיר לרבים על כך, שלא להכנס לשום שטח בהר הבית. כי במשך הגלויות שגלה ישראל מארצו, לא נתברר לחכמי הדורות את הגבולות המותרים כניסה להר הבית, וכל חכמי הדורות האחרונים פירסמו לאסור את הכניסה לכל שטח הר הבית בכל תוקף.

והדבר ברור שבלתי אפשרי מבחינה הלכתית לדעת את מקום העזרות והחיל במדוייק, וע' בשו"ת הרדב"ז חלק ב' (סי' תרצא) שכתב שאין ספק שהאבן הנקראת "אלצכרא" (כיפת הסלע) היא אבן השתייה, שעליה היה הארון בבית קודש הקדשים. ע"ש. (וע"ע בשו"ת חתם סופר יו"ד סי' רלו). אבל הרבה עירערו על כך. ואף שידוע לנו שהכותל המערבי, הוא חומת הר הבית המערבית [ודלא כמ"ש הרדב"ז שם שהוא כותל העזרה], ומשם לחומה המזרחית ת"ק אמה, מכל מקום הרי אין ידוע לנו המרחק שבין הכותל המערבי לכותל בית קודש הקדשים. ומ"ש בתוספות יום טוב (ריש פ"ב דמדות) שמאה אמות מבדילים ביניהם, אינו אלא דרך משל, וכמ"ש הוא בעצמו שם. ובתפארת ישראל כתב, שהמרחק ביניהם ס"ג אמות. גם בשו"ת שאילת דוד (בקונטרס הרישת ציון וירושלים דף י"ד) כתב, שאי אפשר לנו בשום פנים לכווין מקום המזבח, ויש לחוש בזה באיסור כרת. ע"ש.

גם מרן אאמו"ר עט"ר רבנו **עובדיה יוסף** זצוק"ל, הכ"מ, גילה דעתו כמה וכמה פעמים, שבשום אופן אין להקל בדבר חמור כזה, וחלילה לתחום תחומין בהר הבית. ועיין בתשו' ביביע אומר ח"ה (חיו"ד סוף סימן כו). וזו דעתם של כל גדולי הדור זיע"א ושליט"א. ומי יבא אחר המלך, מאן מלכי רבנן.

ולכן יש להזהיר שחלילה להכנס להר הבית אפילו לאחר טבילה ולצורך מצוה, בפרט שע"י כך יבואו ההמון לפרוץ ולהכנס בטומאה לשטח העזרות וההיכל, דילפי אינשי מקלקלתא ולא מתקנתא, וכמו שאמרו בירושלמי (פ"ב דמועד קטן ה"ב). וחלילה לגרום מכשול לישראל קדושים להכשל בחשש איסור חמור זה, ולמזהיר ולנזהר ירבה שלומם כנהר.

בברכת התורה,

יצחק יוסף

ראשון לציון הרב הראשי לישראל
נשיא בית הדין הרבני הגדול

איסור כניסה להר הבית בזמן הזה

”והזר הקרב יומת” (במדבר א, נא)

במדבר (במדבר רבה ג, יב) מובא על הפסוק ”משמרת המקדש למשמרת בני ישראל” (במדבר ג, לח) ששבט לוי היו שומרים שלא יכנסו ישראל למשכן, כל כך למה, שאם היו נכנסין לשם היו נענשים מיתה, ההא דכתיב (במדבר א, נא) ”והזר הקרב יומת”.

פסוק נוסף מובא בפרשתינו (במדבר א, נג) ”והלויים יחנו סביב למשכן העדת ולא יהיה קצף על עדת בני ישראל ושמרו הלויים את משמרת משכן העדות”. וברמב”ן (שם) פירש דהלויים יחנו סביב למשכן העדות ולא יהיה קצף – אף על פי שנאמר זה במשכן בהיותו בין הדגלים במדבר, הוא מצוה לדורות גם במקדש, כי מכאן תקנו המשמרות וכו’, וכפל דבריו: למדנו שהן מצוות לדורות ואינם במשכן בלבד.

בענין זה יש לדון האם מותר להכנס בזמן הזה למקום המקדש, ואם כן האם מותר בכל הר הבית או רק במקומות מסויימים, והאם מותר לטוס ולרחף מעל אויר שטח מקום ההיכל והעזרות.

דרשו רבותינו מן המקראות במסכת פסחים דף סז).

והנה בתוספתא (מסכת כלים, בבא קמא פרק א הלכה יב) מובא, כשם שהיו במדבר שלש מחנות, מחנה שכינה מחנה לוייה מחנה ישראל, כך היו בירושלים, מפתח ירושלים ועד פתח הר הבית מחנה ישראל, מפתח הר הבית ועד שער ניקנור מחנה לוייה, משער ניקנור ולפנים מחנה שכינה.

יסוד איסור הכניסה להר הבית מפורש במשנה במסכת כלים (פרק א משנה ח) שמפרטת והולכת עשר קדושות. בין קדושות אלו, לפנים מחומת ירושלים מקודש משאר העיירות המוקפות חומה שאוכלים שם קדשים קלים ומעשר שני. הר הבית

שלש מחנות בירושלים כמו שהיה במדבר

בפסוק (במדבר ה, ב - ג) ”צו את בני ישראל וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש, מוכר עד נקבה תשלחו אל מחוץ למחנה תשלחום ולא יטמאו את מחניהם אשר אני שוכן בתוכם”, פירש רש”י, דשלש מחנות היו שם בשעת חנייתן, תוך הקלעים היא ”מחנה שכינה”, חניית הלויים סביב כמו שמפורש בפרשת במדבר סיני היא ”מחנה לוייה”, ומשם ועד סוף מחנה הדגלים לכל ארבע הרוחות היא ”מחנה ישראל”. הצרוע נשתלח חוץ לכולן, הזב מותר במחנה ישראל ומשולח מן השתים, וטמא לנפש מותר אף בשל לוייה ואינו משולח אלא משל שכינה, (וכל זה

"או נפש אשר תגע בכל דבר טמא" (ויקרא ה, ב), ואין חייבין כרת או קרבן אלא מעורת ישראל ולפנים או על תוספת העזרה שנתקדשה קדושה גמורה כמו שביארנו. וראה עוד ברמב"ם הלכות בית הבחירה (פרק ז הלכה טו-יח).

מבואר מהנ"ל שכמו שהיו ג' מחנות במשכן כך גם במקדש, א. משער ניקנור ולפנים היה מחנה שכינה, ב. מפתח הר הבית עד שער ניקנור היה מחנה לוי, ג. מהר הבית עד חומת ירושלים היה מחנה ישראל.

עוד מבואר, דטמאי מתים אין נכנסים מן החיל ולפנים, היינו מדרבנן, דמדאורייתא אפילו בעזרת נשים שרו, שכל זה מחנה לוי עד עזרת ישראל ששם שער ניקנור. אך טמא שנכנס למחנה שכינה במזיד ענוש כרת, והוא המשנה הראשונה במסכת כריתות: "שלושים ושש כריתות בתורה", וביניהם מנה "הבא למקדש טמא".

ראיות שקדושה ראשונה קידשה גם לעתיד לבא

אחת המחלוקות המפורסמות בענין בית המקדש היא האם קדושת המקום של המקדש היתה רק לשעתו ובטלה עם חורבנו, או שלא בטלה וגם כיום יש קדושה במקום המקדש. רוב התנאים והאמוראים סוברים שקדושה ראשונה של המקדש שבנה שלמה המלך קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבוא, וכן מבואר בכמה מקומות במשנה וגמרא.

במשנה במגילה (פרק א משנה יא) שנינו, קדושת שילה יש אחריה היתר, וקדושת ירושלים אין אחריה היתר. ופירש

מקודש ממנו שאין זבים וזבות נדות ויולדות נכנסים לשם. החיל מקודש ממנו שאין עובדי כוכבים וטמא מת נכנסים לשם. עזרת נשים מקודשת ממנו שאין טבול יום נכנס לשם ואין חייבין עליה חטאת אם נכנס לשם בשוגג. עזרת ישראל מקודשת ממנה שאין מחוסר כפורים נכנס לשם והטמאים שנכנסו שם בשגגה חייבין חטאת. עזרת הכהנים מקודשת ממנה שאין ישראל נכנסים לשם אלא בשעת צרכיהם לסמיכה לשחיטה לתנופה.

טמא מת מותר להכנס להר הבית

מהמשנה הנ"ל מבואר שמותר לטמא מת להכנס להר הבית, וכמפורש גם בתוספתא (כלים, בבא קמא, פרק א הלכה ח) טמא מת נכנס להר הבית, ולא טמא מת בלבד אמרו, אלא אפילו מת עצמו שנאמר (שמות יג, יט) "ויקח משה את עצמות יוסף עמו" עמו במחנה לוי.

וכך פסק ברמב"ם הלכות ביאת המקדש (פרק ג הלכה ד - ה) וז"ל: טמא מת אפילו המת עצמו מותר להכנס להר הבית שנאמר "ויקח משה את עצמות יוסף עמו" עמו במחנה הלוי. החיל משלחין ממנו עכו"ם וטמאי מת ובוועלי נדות, אבל טבול יום נכנס לשם שכבר טבל.

עוד פסק הרמב"ם (הלכה ט) וז"ל: טמא מת או טבול יום שנכנס לעזרת נשים או מחוסר כפורים שנכנס לעזרת ישראל, אף על פי שאינו לוקה, מכין אותו מכת מרדות.

ושם (הלכה יב) פסק: טמא שנכנס למקדש במזיד ענוש כרת שנאמר "ואם לא יכבס ובשרו לא ירחץ ונשא עונו" (ויקרא יז, טז), בשוגג מביא קרבן עולה ויורד שנאמר

ותומים ובסנהדרין של שבעים ואחד ובשתי תודות ובשיר, וכל שלא נעשה "בכל אלו" הנכנס לשם אין חייבין עליה.

ופירש רבינו עובדיה מברטנורא (שם ד"ה ובשיר) דבבית שני אף על פי שלא היה שם לא מלך ולא אורים ותומים, הקדושה שקידש שלמה הבית בראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא. ועבודה דנחמיה בן חכליה לזכר בעלמא הוה.

ואכן שנינו במשנה הנ"ל, דכל תוספת בעזרה שלא נעשית בכל אלו (היינו על פי מלך ונביא, אורים ותומים וסנהדרין של שבעים ואחד, ובשתי תודות ובשיר) הנכנס לשם אינו חייב עליה. ובגמרא שם טז, א נחלקו האם הכונה במשנה היא שהקידוש צריך שיהיה בכל אלה יחד או גם אם חסר מהן הקידוש עדיין חל. רב הונא אמר דרק אם יש הכל, ורב נחמן אמר שמספיק אחד מהן.

ואמרו בגמרא דכאשר קידש עזרא את ירושלים ובית המקדש בעת שעלו מבבל לא היה אורים ותומים ולא מלך, ואם כן איך קדשו, על כך אמר רב הונא דמכאן מוכח דקדושה ראשונה שקדשו דוד ושלמה קדשה לשעתה וקדשה גם לעתיד לבוא, ואם כן גם בעת הגלות קדושתם קיימת, ומה שקדשה גם עזרא לא הוצרך לכך מעיקר הדין אלא עשה כן זכר לקידוש הראשון, להורות שיש לשמור על קדושת ירושלים. ואילו רב נחמן סבר דאפילו באחת מהן סגי, דקדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא לעתיד לבוא, ובזמן החורבן בטלה הקדושה ושב עזרא וקידש את ירושלים ובית המקדש אף שלא היה אורים ותומים.

הרמב"ם בפירוש המשניות (מגילה פרק א משנה יא) "יש אחריה התר" שאחרי שקדשה ה' הותר לנו להקריב בבמה אחרי שחרבה, ומשבחר ה' בירושלים אין מקריבין בשום מקום זולתה לעולם.

כמו כן שנינו במשנה בזבחים (פרק יד משנה ח) באו לירושלים נאסרו הבמות, ולא היה להן היתר, והיא היתה "נחלה" (דברים יב, ט). ופירש רבינו עובדיה מברטנורא (שם) שהיא היתה נחלה האמורה בתורה "כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה", דמשמע משתבאו אל הנחלה יאסרו הבמות, ע"כ. ומבואר שאין היתר אחריה.

ובתוספות יום טוב (שם) ביאר "והיא היתה נחלה" - שנתקיימה קדושתה ועמידתה לעולם ועליה אמר הנביא (תהלים צד) "ונחלתו לא יעזוב".

ופסק כן הרמב"ם בהלכות בית הבחירה (פרק א הלכה ג) וז"ל: כיון שנבנה המקדש בירושלים נאסרו כל המקומות כולן לבנות בהן בית לה' ולהקריב בהן קרבן, ואין שם בית לדורי הדורות אלא בירושלים בלבד ובהר המוריה שבה נאמר "ויאמר דויד זה הוא בית ה' האלהים וזה מזבח לעולה לישראל" (דברי הימים א כב, א) ואומר "זאת מנוחתי עדי עד" (תהילים קלב, יד), עכ"ל. מבואר שקדשה לעתיד לבוא.

לענין תחום המקדש לגבי דין הטמא שנכנס לתוכו, במשנה בשבועות (פרק ב משנה ב) שנינו, אחד הנכנס לעזרה ואחד הנכנס לתוספת העזרה (שהוסיפו עליה אחרי כן) הריהו חייב קרבן, שאין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא במלך ונביא ואורים

לבוא, ובקדושת שאר ארץ ישראל לענין שביעית ומעשרות וכיוצא בהן לא קדשה לעתיד לבוא, לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטלה, והרי הוא אומר "וזה שמותי את מקדשיכם" (ויקרא כו, לא) ואמרו חכמים אף על פי ששוממין בקדושתן הן עומדים. אבל חיוב הארץ בשביעית ובמעשרות אינו אלא מפני שהוא כבוש רבים וכיון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכבוש ונפטרה מן התורה ממעשרות ומשביעית שהרי אינה מן ארץ ישראל, וכיון שעלה עזרא וקדשה לא קדשה בכיבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה, ולפיכך כל מקום שהחזיקו בה עולי בבל ונתקדש בקדושת עזרא השנייה הוא מקודש היום ואף על פי שנלקח הארץ ממנו וחיוב בשביעית ובמעשרות על הדרך שביארנו בהלכות תרומה.

הנה מתוך שהרמב"ם (בפ"ו מה' בית הבחירה הלכה טז) פסק להלכה שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטלה, ואף על פי ששוממין בקדושתן הן עומדים, ברור הדבר שלשיטתו הנכנס במקדש בטומאה גם בזמן הזה חייב כרת, וכבזמן המקדש חלים כל המגבלות שהוגבלו לנו בכניסה בשטח הקדוש על פלגיו המקודשים (שו"ת ציץ אליעזר חלק י, סימן א, אות מט).

כמו כן הרמב"ם בהלכות בית הבחירה (פרק ז הלכה ז) פסק: אף על פי שהמקדש היום חרב בעונותינו, חייב אדם במוראו כמו שהיה נוהג בו בבניינו, לא יכנס אלא למקום שמותר להכנס לשם ולא ישב בעזרה ולא יקל ראשו כנגד שער המזרח שנאמר "את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו" (ויקרא יט,

ופירש רש"י (שם) את שיטת רב הונא דאי משום קידוש עזרא דהואי בבית שני בלא מלך ובלא אורים ותומים דאמרינן ביומא כא, ב חמשה דברים חסר מקדש שני: אש ושכינה וארון ואורים ותומים ורוח הקודש, קסבר קדושה ראשונה דדוד ושלמה לא בטלה ולא הוצרך עזרא לקדש, כלומר שהוא לא הוסיף כלום באורך ורוחב, ומאי דקדיש כדכתיב (נחמיה יב) "ואעמידה שתי תודות" לזכר בעלמא עבר.

וראה בתוספות (יבמות פב, ב ד"ה ירושה ראשונה ושניה יש להן) שהביא כמה מקורות שנלמד מהם שקדושת ירושלים והבית קידשה גם לעתיד לבוא, א. קדושת ירושלים והבית קדשה שקדושת מחיצות קיימא כל שעה מאשר לו חומה דדרשינן במגילה י, ב אף על פי שאין לו עכשיו והיה לו קודם לכן, ב. אי נמי קדושת ירושלים משום דאיקרי "נחלה" אין לה הפסק, ג. אי נמי משום דכתיב (תהלים קלב) "זאת מנוחתי עדי עד".

אך בגמרא בשבועות טז, א, מגילה י, א וחבחים קז, ב מובא מחלוקת בזה אם קדושה ראשונה קידשה גם לעתיד לבוא, עיין שם, ולקמן נבאר טעם השיטה שקדושה ראשונה לא קידשה לעתיד לבוא.

שיטת הרמב"ם מקום המקדש בקדושתו עומד אף שחרב הבית

הרמב"ם (הלכות בית הבחירה פרק ו הלכה יד טז) פסק: ובמה נתקדשה, בקדושה ראשונה שקדשה שלמה שהוא קידש העזרה וירושלים לשעתן וקידשן לעתיד לבוא, וכו'. ולמה אני אומר במקדש וירושלים קדושה ראשונה קדשה לעתיד

שיטת הכפתור ופרח לאסור להכנס לכל הר הבית

רבי אשתורי הפרחי נולד במאה הראשונה של האלף הששי בעיר פרובאנס שבצרפת, היה תלמידו של רבינו הרא"ש. בעל כפתור ופרח כותב שהיה בעצמו בזמן גירוש צרפת וז"ל: גם אזכיר חרבן מקדש מעט והוא חרבן בתי מדרשות ובתי כנסיות שבצרפת ובקצת פרואונצה בזמני ומן המערכה נסתי.

בשנת ה' אלפים ע"ג נסע לארץ ישראל דרך מצרים והתעכב זמן קצר בעיר הגדולה קיירא ונפגש שם עם גדולי העיר שנתנו כבוד ויקר שבקשוהו להאחזו אצלם ולא אבה לשמוע אליהם, וביחוד מזכיר ביניהם את רבי שמואל הנגיד שהיה מצאצאי הרמב"ם.

ממצרים נסע לירושלים עיר הקודש והחל להתעסק בחקירת תכונת הארץ בכלל וירושלים בפרט, גבולותיה, וחלקיה, המשקולות, חקרי קדמוניותיה, והדינים השייכים לארץ ישראל, ועוד.

את חקירותיו העלה בספרו המפורסם ביותר הנקרא כפתור ופרח. רושם עבודתו נשאר עד היום בירושלים שמראים השלשלת התלויה על יד שער הכניסה להר הבית שתלה רבי אשתורי להורות הגבול שמותר לישראל ללכת ומכאן ואילך הוא גבול הר הבית, וטמאי מתים אסורים להכנס להר הבית וכולנו טמאי מתים, כי מחמת חסרון אפר פרה אי אפשר לצאת מידי טומאה זו. (על פי ספר תולדות חכמי הדורות, פרק שבעה עשר).

ל, מה שמירת שבת לעולם אף מורא מקדש לעולם שאף על פי שחרב בקדושתו עומד.

הנה מבואר משיטת הרמב"ם שאסור בימינו להכנס למקום המקדש כבזמן המקדש, כיון שעדיין יש בה את הקדושה הראשונה שהבית נתקדש, ומי שנכנס לשם שלא כדין עובר על איסור כרת וגם עובר על איסור עשה של מורא מקדש.

לענין המקומות שאסור להכנס בהם מדין תורה, שנינו במשנה במסכת מידות (פרק ה משנה א) כל העזרה היתה אורך מאה ושמונים ושבע על רוחב מאה ושלישים וחמש, מן המזרח למערב מאה ושמונים ושבע, מקום דריסת ישראל אחת עשרה אמה, מקום דריסת הכהנים אחת עשרה אמה, המזבח שלשים ושתים, בין האולם ולמזבח עשרים ושתים אמה, ההיכל מאה אמה, ואחת עשרה אמה לאחורי בית הכפורת.

כמו כן בגמרא בזבחים נו, א אמר רב יהודה אמר שמואל: אין חייבין משום טומאה - אלא על אורך מאה ושמונים ושבע על רוחב מאה ושלישים וחמש. תני תנא קמיה דרב נחמן: כל העזרה היתה קפ"ז על רוחב קל"ה. אמר ליה, הכי אמר לי אבא: כגון זה, כהנים נכנסין לשם ואוכלין שם קדשי קדשים, ושוחטין שם קדשים קלים, וחייבין משום טומאה.

ופירש רש"י (שם) דהנכנס טמא להר הבית אינו חייב משום טומאה אלא אם כן נכנס לתוך היקף חלל העזרה והוא היה אורך קפ"ז על רוחב קל"ה כדתנן במסכת מדות (דף לה).

והביא שם מהגמרא ביבמות (ז, ב) מאי חצר חדשה, שחדשו דברים ואמרו טבול יום אל יכנס למחנה לוייה. אם כן אין לנו לקרב מפתח הר הבית ולפנים כי משם והלאה הוא מחנה לוייה, עכתו"ד.

הרי לדעתו אסור לטבול יום להכנס לכל הר הבית, ומכל שכן שאסור לטמא מת להכנס, וזאת כיון שמהכתלים סביב הר הבית כבר נאסרה הכניסה לטמא מת. ומזה למד הכפתור ופרח שאם טבול יום אסור ודאי שאסור להכנס היום שכולנו טמאי מתים.

ובשו"ת מנחת יצחק (חלק ה סימן א) כתב דמפורש האיסור לכנס בכל הר הבית, שבספר כפתור ופרח (פ"ו) כתב דמצד ההלכה, וכן עמא דבר, שלא להתקרב רק עד הכותלים.

וראה מה שכתב הגר"ב ז'ולטי זצ"ל (משנת יעבץ או"ח הלכות תשעה באב סימן מז אות ד) דאף לדעת הרמב"ם אסור להכנס לכל שטח הר הבית ולא רק למקום המקדש, וכה דבריו: הנכנס היום למקום המקדש חייב כרת שכולנו טמאי מתים, ולא רק במקום המקדש יש איסור ועוון חמור להיכנס בזמן הזה, אלא גם בכל שטח הר הבית יש איסור להכנס שם, דכתב הרמב"ם בהלכות בית הבחירה (פרק ז הלכה טו), הר הבית מקודש ממנה, זבין וחבות נדות ויולדות נכנסין לשם. ועיין במשנה למלך שהוכיח שגם בעל קרי משתלח ממחנה לוייה שהוא הר הבית. ובהלכות ביאת מקדש (פרק ג הלכה ח) כתב, הטמא המשולח מהר הבית, אם נכנס עובר בלא תעשה, שנאמר "ויצא מחוץ למחנה" זה

וכך שנינו במשנה במסכת מדות (פרק ב משנה א) הר הבית היה חמש מאות אמה על חמש מאות אמה, רובו מן הדרום, שני לו מן המזרח, שלישי לו מן הצפון, מיעוטו מן המערב. מקום שהיה רוב מדתו, שם היה רוב תשמישו.

שיטת הכפתור ופרח לחומרא יותר מהרמב"ם, ואסר כניסה לכל הר הבית, שהוא שטח של חמש מאות אמה על חמש מאות אמה, כפי שכתב הכפתור ופרח (פרק ו ד"ה "קדושת הבית לעולם") הנכנס היום שאנו טמאים במקום הבית חייב כרת, והסכים בזה מה"ר ברוך ז"ל.

וכתב, דמכל מקום צריכין אנו לדעת גדר וגבול מקום האסור, וחייב ליכנס היום שם בבית הקדוש. והביא את הגמרא בזבחים נה, ב אמר רב יהודה אמר שמואל אין חייבין משום טומאה אלא על אורך קפ"ז על רוחב קל"ה, וזהו מכותל העזרה המזרחית שהוא תחלת עזרת ישראל עד כותל העזרה המערבי.

ועיין שם באריכות דבריו את פרטי גבולות מקום המקדש, וכתב דמכל זה יראה כי מה שאנו רואים היום בזמננו זה מהכותלים העומדים האלה, שהם כותלים מחומת הר הבית. אם כן היום שאנחנו בחטאינו מבחוץ נוכל להתקרב לענין תפילה והשתחויה עד אותם הכתלים, וכן עמא דבר באים עד אותם הכותלים ומתפללים לאל יתעלה לפני אלו השני שערים שהזכרנו. וכבר בקש מהאל יתברך שלמה בתפלתו (מלכים א ח, ט) שתקובל תפילת המקום ההוא.

דמים למקומן" - המוכר לוקח פירותיו ומחזיר הדמים, משום דהוי כמקח טעות, שאם היה יודע הלוקח שהם דמי מעשר לא היה לוקח בהם פירות הללו, משום טורח הדרך, וכיון דשוגג הוא בטל מקח. "ואם עשה זאת במזיד" - שידע שכסף מעשר הוא, יעלו ויאכלו בירושלים. "ואם אין מקדש ירקבו", כיון שהדבר הקנוי בכסף מעשר אינו נפדה טהור בריחוק מקום, עכ"ל. ותמוה הוא, אם קידשה ירושלים לעתיד לבוא, אמאי ירקבו, הא אוכלים מעשר שני אף על פי שאין חומה.

עוד תמה, דבגמרא בבא מציעא נג, ב אמרו "דנפול מחיצות", וביאר רש"י חומת ירושלים, ושוב אין מעשר נאכל שם עד שיעמדו מחיצות, דבעינן "לפני ה' תאכלנו" (דברים יב). הרי מבואר דבעינן מחיצות דוק לאכילת מעשר שני.

סתירה לכאורה בשיטת המאירי

רבי מנחם בן רבי שלמה - המאירי, היה אחד מחכמי ישראל המובהקים לפני כשבע מאות שנה, גדול חכמי פרובאנס שבארצות צרפת, חיבר חיבורים על התלמוד והנ"ך, פסקי הלכה, ענייני מסורה, מנהגים מוסר ומחשבה. המאירי היה בן דורו של הכפתור ופרח, אך מבוגר ממנו בכשלושים שנה.

המאירי (שבועות טז, א) הביא שתי השיטות אם קדושת העזרה וירושלים קידשה לעתיד לבוא, ובסוף דבריו לכאורה פסק בשיטת הראב"ד בכתבו "והמנהג פשוט ליכנס שם לפי מה ששמענו", וז"ל: וגדולי המפרשים כתבו בהגהותיהם שאף בקדושה שניה לא נאמרה אלא לשאר

מחנה שכינה, "ולא יבא אל תוך המחנה" זה מחנה לויה.

שיטת הראב"ד דהנכנס עתה שם אין בו כרת

בגוף שיטת הרמב"ם שאסר בימינו להכנס למקום המקדש, כיון שהעזרה עדיין בקדושה ראשונה שקדשה שלמה לשעתן ולעתיד לבא, תמה הראב"ד כמה תמיהות ממשנה במסכת מעשר שני, וכן מגמרא בבבא מציעא.

וזה לשון הראב"ד (הלכות בית הבחירה פרק ו הלכה יד) שתמה: אמר אברהם סברת עצמו היא זו ולא ידעתי מאין לו, ובכמה מקומות במשנה "אם אין מקדש ירקבו", ובגמרא אמרו דנפול מחיצות, אלמא למאן דאמר קדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבא לא חלק בין מקדש לירושלים לשאר ארץ ישראל. ולא עוד אלא שאני אומר שאפילו לרבי יוסי דאמר קדושה שנייה קדשה לעתיד לבא לא אמר אלא לשאר ארץ ישראל אבל לירושלים ולמקדש לא אמר לפי שהיה יודע עזרא שהמקדש וירושלים עתידים להשתנות ולהתקדש קידוש אחר עולמי בכבוד ה' לעולם, כך נגלה לי מסוד ה' ליראיו, לפיכך הנכנס עתה שם אין בו כרת, עכ"ל.

ביאור דברי הראב"ד, דבמשנה מסכת מעשר שני (פרק א משנה ה) שנינו, דהלוקח פירות שוגג יחזרו דמים למקומן, מזיד יעלו ויאכלו במקום, ואם אין מקדש ירקבו.

ופירש רבינו עובדיה מברטנורא (שם) "הלוקח פירות שוגג" - שלא היה יודע שמכסף מעשר הוא קונה, "יחזרו

כעין זה בשו"ת מנחת יצחק (חלק ה סימן א) כתב דכלל בידינו, דאינו דומה שמיעה לראיה, והרי הגאון המאירי, שהיה רחוק מירושלים, וכתב רק על פי השמועה, כמפורש בדבריו ד"המנהג פשוט ליכנס לפי מה ששמענו", ולעומת זה יש לנו עדות ראייה, הבעל כפתור ופרח ז"ל, אשר היה גם כן בזמן ההיא, והיה בירושלים עיר הקודש, והעיד, דעמא דבר, לבוא רק עד הכתלים להתפלל, ולא מהכתלים ולפנים כנ"ל. וכן מוכח מדברי הרדב"ז, דהיה קרוב לזמנם, והיה דר בירושלים, וכתב (בח"ב סימן תרצ"א), בבירור המקומות בהר הבית, דאסור לילך שם, שמע מינה דמנהג הפשוט היה שם, גם אז, כשיטת הרמב"ם ורוב הפוסקים כנ"ל, עכ"ד.

והאמת שהדחיה הכי אלימה לטענה שהמאירי פסק כשיטת הראב"ד הוא ממה שהמאירי עצמו במקום אחר (עדויות פרק ח) פסק לדינא כדעת הרמב"ם, דבמקדש וירושלים קדשה גם לעתיד לבא, וז"ל: לענין פסק הלכה כרבי יהושע בירושלים ומקדש (שיטת רבי יהושע בזבחים קז, ב ועוד מקומות שקדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבוא), וכרבי אליעזר בשאר הארץ.

ביאור שיש טעות סופר בדברי המאירי

המשנת יעבץ (שם אות ד) טען במה שכתב המאירי לפי דעת הראב"ד "המנהג פשוט ליכנס שם לפי מה ששמענו" דנראה שיש טעות סופר בדברי המאירי וצריך לומר "המנהג פשוט לא" ליכנס שם לפי מה ששמענו" ולזה העירו חכם אחד. והביא ראייה לזה, שהרי בעל כפתור ופרח שהיה

ארץ ישראל אבל ירושלים ומקדש יודע היה עזרא שעתידין להשתנות ולהתקדש בכבוד עולמי, והנכנס עכשיו לשם אין בו כרת, והמנהג פשוט ליכנס שם לפי מה ששמענו.

ביאור שיטת המאירי

בשו"ת ציץ אליעזר (חלק י סימן א אות נ) כתב לבאר בשיטת המאירי בשבועות טז, א, שמעיד שם בלשון "המנהג פשוט ליכנס שם לפי מה ששמענו" ונתפסו בזה לקבוע הלכה פסוקה, ולומר כאילו: פוק חזי מאי עמא דבר. אולם יש בזה טעות יסודית בהלכה. ואין בסימני מציאה זאת כלל בכדי לטבוע טביעת עינה על מטבעת ההלכה, וכתב שם הציץ אליעזר כמה דחיות לטענה שהמאירי פוסק כשיטת הראב"ד שאין איסור כרת להכנס למקום המקדש, עיין שם.

וכתב דעיקר הדחיה ממה שכתב המאירי את דבריו רק אליבא דהחולקים על הרמב"ם וזה מודה בפשיטות שאבל אליבא דהרמב"ם חייב כרת הנכנס שם בזמן הזה, על כן נראה ברור כשמש שאפילו לו היה פעם מנהג כזה ליכנס שם (כפי שרוצים עוד אחרים להוכיח ממה שמסופר בזה בקורות אי אלה ספרי דברי הימים שונים), אבל לאחר מיכן נמנו וגמרו לחזור ולבטל מנהג זה מכל ולא להשאיר זכר לו בהלכה, וזאת מפני שבדורות הראשונים שלאחר הרמב"ם ומשם והלאה במשך כל הדורות התעוררו מאורי הדורות אדירי התורה ומצאו לנכון לקבוע את ההלכה בזה כשיטת רבינו הרמב"ם ז"ל שגם הנכנס בזמן הזה בבית המקדש חייב כרת.

ונעלם וכו', וכן כתב בספר התרומה וכן כתב באגודה בשבועות.

וראה עוד ברדב"ז בחיבורו על הרמב"ם (ספ"ו מה' בית הבחירה) שכתב, אני תמה על מה שכתב הראב"ד "אמר אברהם סברת עצמו היא זו, ולא ידעתי מנא ליה" וכו', והלא כמה סתמי איכא דסבירא ליה הכי, וסוגיא דשבועות (טז) כולה הכי. לפיכך אני אומר שלא אמר כן על הדין שכתב הרמב"ם, דפשיטא להראב"ד דהוי פלוגתא דתנאי, אלא על הטעם שכתב הרמב"ם שקדושת המקדש וירושלים משום השכינה, ואין השכינה בטלה לעולם, ואם על זה השיג, הרי טעמו מפורש מדכתיב "והשמותי את מקדשיכם" וכו'. וכן מה שכתב הראב"ד "ולא עוד אלא וכו', כל זה נגלה אלי מסוד ה' ליראיו", אם נגלה הדבר אליו בסוד ה' ליראיו, אני מאמין, אבל לא הייתי סומך על עצמי ליכנס למקדש אפילו אם היה נגלה אלי, כי הייתי אומר "לא בשמים היא", ומידי פלוגתא לא נפק, עכת"ד. ועיין עוד בספר עיר הקודש והמקדש (חלק א, פרק ה, אות ג) שיישב את שיטת הרמב"ם.

האם סובר הראב"ד שמותר להכנס להר הבית או שאסור רק שאין כרת

נחלקו הפוסקים בשיטת הראב"ד שכתב "דהנכנס עתה אין בו כרת", האם לדעת הראב"ד גם מותר להכנס להר הבית או שאסור רק שאין בו כרת.

בשו"ת רדב"ז (חלק ב סימן תרצא) נתן טעם למנהג שנהגו כל העולם לעלות באותם עליות לראות משם את הבית כולו ולא שמענו ולא ראינו מי שמיחה בידם. דע כי הראב"ד ז"ל סובר כי האידנא

קרוב לזמנו של המאירי כתב בפרק ו, אם כן היום שאנחנו בחטאינו מבחוץ נוכל להתקרב לענין תפילה והשתחויה עד אותם הכתלים "וכן עמא דבר באים עד אותם הכותלים ומתפללים", הרי כתב שהמנהג הוא לא להיכנס להר הבית אלא באים רק עד אותם הכותלים ומתפללים.

ובטעם הדבר אפשר לפרש בשני אופנים, או שהמנהג הוא כדעת הרמב"ם שהנכנס שם בזמן הזה חייב כרת או שאפילו לדעת הראב"ד רק כרת אין בזמן הזה אבל איסור לאו יש בזמן הזה, ולכן המנהג פשוט לא להכנס לשם, עכ"ד.

יישוב קושיות הראב"ד על שיטת הרמב"ם

כמה פוסקים כתבו ליישב את תמיהת הראב"ד על שיטת הרמב"ם, עיין במגן אברהם (אורח חיים סימן תקסא ס"ק ב) על מה שפסק הרמב"ם (פ"ו מהלכות בית הבחירה) שקדושת העזרה וירושלים קדשה לעתיד לבוא, והראב"ד הקשה דכמה מקומות במשנה אמרינן "ואם אין מקדש ירקב" וכו', אלא על כרחך לא קדשה לפיכך הנכנס עתה לשם אין בו כרת, עכ"ל. וכתב בכסף משנה שזהו ודאי קושיא היא שהרי הרמב"ם עצמו פסק כן (בפ"ז מהלכות מעשר שני), עכ"ל.

ויישב דנראה דהרמב"ם סבר כגירסת התוספות (במכות דף י"ט) דאפילו למאן דאמר קדשה לעתיד לבוא, בכור ומעשר לא מתאכלי עיי"ש, ואם כן דברי הרמב"ם שרירין וקימים והנכנס עתה למקום המקדש חייב כרת שכולנו טמאי מתים, וכן משמע בשבועות יד, ב בתוספות

הפוסקים בדעתו שהוא חולק על הרמב"ם רק בנקודה זאת של חיוב כרת, אבל מודה לו שאיסור אבל ישנו גם בזמן הזה, אי איסור תורה ואי על כל פנים איסור מדרבנן.

ועיין מה שכתב הגר"ב ז'ולטי בספרו משנת יעבץ (או"ח הלכות תשעה באב סימן מז אות ב) דאף לדעת הראב"ד אפשר שיש איסור לאו להכנס בימינו, וביאר טעמו דנראה לומר בדעת ראב"ד ששתי קדושות הן, קדושת המקום והוא מחנה שכינה, וקדושת המקדש עצמו היינו קדושת העזרה וההיכל וקודש הקדשים. ואם כן סובר הראב"ד דהא דבטלה קדושה ראשונה ושניה, היינו דבטלה קדושת המקדש, כיון דקדושת המקדש תלוי בבנין, וכשנחרב הבית בטלה קדושת המקדש. ועוד טעם אחר יש בזה כמו שכתב הראב"ד בהשגותיו שם: לפי שהיה יודע עזרא שהמקדש וירושלים עתידים להשתנות ולהתקדש קידוש אחר עולמי, ע"כ. אולם זהו רק לגבי קדושת המקדש עצמו, אבל לגבי קדושת המקום שהוא מחנה שכינה, קדושה זו לא בטלה, שהרי מקום המקדש נבחר ונתקדש בקדושת בית עולמים.

טעם שלא קדש את המקדש לעתיד לבוא כיון ש"באו בה פריצים וחללוה"

הצד שקדושת העזרה וירושלים לא קידשה לעתיד לבוא הוא על פי הנאמר בנביא (יחזקאל ז, כא - כב) "ונתתיו ביד הזרים לבו ולרשעי הארץ לשלל וחללוהו, והסבותי פני מהם וחללו את צפוני ובאו בה פריצים וחללוהו".

ופירש ברד"ק (שם פסוק כב) "ובאו בה פריצים וחללוהו" - לשון נקבה על שכונת הכבוד החונה על הארון או אמר

אין כרת למי שנכנס למקדש, וכן תמצא בהשגה (פרק ששי מהלכות בית הבחירה), הרי שטיקור הדין הוא מחלוקת, ע"כ. מבואר שדעת הרדב"ז בשיטת הראב"ד שמותר להכנס להר הבית.

וכך כתב בשו"ת יביע אומר (חלק ה - יורה דעה סימן כו) שמצינו חבר להראב"ד, הוא המאירי בשבועות (טז) שהסכים לשיטתו שקדושת בית המקדש בטלה בזמן הזה, וסיים: שכן המנהג פשוט ליכנס למקדש לפי מה ששמענו, עיי"ש. ומתוך דבריו למדנו שהראב"ד סובר להתיר לכתחילה בזמן הזה ליכנס למקדש. וכן הבין בדעת הראב"ד בשו"ת הרדב"ז (חלק ב סימן תרצא), וכן כתב בנחל אשכול (ח"א צד נט), עיי"ש.

וזה שלא כמו שכתב בספר מלא הרועים (ערך קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא), שאף הראב"ד מודה להרמב"ם לענין מעשה, ולכן לא השיג עליו (בפיי"ט ממעשה הקרבנות) במה שכתב לחייב המעלה בחוץ בזמן הזה, עיי"ש. גם בשו"ת בנין ציון (סי' ב) כתב לדייק מלשון הראב"ד שכתב שהנכנס לשם אין בו כרת, משמע שעל כל פנים יש איסור בדבר, ומשום דמספקא ליה בהאי מילתא וכו', עיי"ש. וכן כתב הגאון ר' צדוק הכהן מלובלין בשו"ת תפארת צבי (יו"ד סי' כז אות יא), עיי"ש. גם בשו"ת משפט כהן (סי' צו) סבירא להו דאיכא איסורא בהכי אף להראב"ד. וכן כתב בספר ארץ ישראל (ס"פ כב עמוד עא) שמודה הראב"ד שיש בזה איסור לאו, עיי"ש.

עוד כתב בשו"ת ציץ אליעזר (חלק י סימן א אות מט) דמזה ששם הראב"ד את הדגש רק על זה שאין בו כרת למדו רוב

סברא שאף להסוברים שאין איסור יודו בימינו שיש איסור

בשו"ת ציץ אליעזר (שם אות מח) כתב דלמה שמצינו במאירי (שבועות טז, א) אחרי שהביא פלוגתת הרמב"ם וגדולי המפרשים לענין קדושת המקדש בזמן הזה, סיים וכתב בלשון "והמנהג פשוט ליכנס שם לפי מה ששמענו", מכל מקום זהו דוקא כל עוד שנמצאו המקום והארץ בידי העכו"ם, וכפי שהמאירי סבר שם לעיקר הטעם דלא כהרמב"ם בזה מפני שאין בזה חילוק בין ירושלים ומקדש לשאר הארץ. אבל כשחזר המקדש להיות תחת רשות ישראל כבזמנינו, אזי, כשם שיש לומר שחזרה קדושת הארץ, כך, ועוד במכל שכן, שיש לומר שחזרה גם קדושת מקום המקדש, וגם אלה שסברו אז שמוותר ליכנס לפי מה ששמע המאירי, יודו גם המה שאבל כהיום הזה אסור ליכנס שם וחייבים כרת, עכ"ד.

אך יש להעיר שהציץ אליעזר כתב סברא זו בתשובה שהדפיס בחלק י' של תשובותיו שיצא לאור לראשונה בשנת תש"ל, וכשלוש שנים לאחר שנכבש הכותל ומקום המקדש ובאמת היה תחת שלטונינו, מה שאין כן בימינו, ויש להאריך בזה עוד.

תמצית השיטות אם מותר לעלות להר הבית

שיטה ראשונה, משיטת הרמב"ם מבואר שלדעתו אסור בימינו להכנס למקום המקדש כבזמן המקדש, כיון שעדיין יש בה את הקדושה הראשונה שהבית נתקדש.

לענין המקומות שאסור להכנס בהם, שנינו במשנה במסכת מידות (פרק ה משנה א) כל העזרה היתה אורך מאה ושמונים

"וחלולה" על העיר, ויונתן תרגם ואסליק שכינתי מנהון על דאחילו ארע בית שכינתי ויעלון בה רשיעיא ויחלונה.

ובגמרא בעבודה זרה נב, ב מבואר דגנוז בית חשמונאי את אבני המזבח ששקצו אנשי יון וכו', קרא אשכח ודרש, דכתיב "ובאו בה פריצים וחלולה". וברש"י (שם ד"ה דכתיב) ביאר דמכיון שנכנסו עובדי כוכבים להיכל יצאו כליו לחולין וכיון דנפקי לחולין קנינהו בהפקירא והווי להו דידהו, וכשנשתמשו בהן לעבודת כוכבים נאסרו.

וכתב הרמב"ן (מכות יט, א) ומיהו לגרסת רש"י ז"ל קשה היכי אמרינן דסבר רבי יוסי לא קדשה והא רבי יוסי הוא דאמר (יבמות פב, ב) קדושה ראשונה ושניה יש להם, שליטת אין להם. ואיכא למימר קדושת הארץ קדשה לעתיד לבא, אבל קדושת העיר והבית בטלו משבאו פריצים וחלולה (עבודה זרה נב, ב).

בשו"ת ציץ אליעזר (חלק י סימן א אות מז-מח) כתב דאליבא דהחולקים על הרמב"ם וסברו דגם לירושלים ומקדש אמרינן דלא קדשה לעתיד לבוא (מלבד הראב"ד שאומר בפ"ו מבית הבחירה טעם נוסף על פי מה שנגלה לו מסוד ד' ליראיו, אבל נרויח שישאר יחידאה לבר בפלוגתתו על הרמב"ם), ולומר דטעמם הוא מפני שגם על קרקע המקדש אמרינן "ובאו בה פריצים" וכפי שכתב להסביר בכזאת הרמב"ן (במלחמות בע"ז פ' ר' ישמעאל).

אך הוסיף דלפי האמור, כאשר ישראל חוזרים וכובשים המקום אזי גם המה מודים דהקדושה חוזרת מאליה, והנכנס שם חייב איפוא כרת גם אליבא דידהו.

ובתוספות יום טוב (שם) פירש, דאבן היתה באמצע בית קודש הקדשים כדאיתא במגילה י, ב דתניא ארון שעשה משה יש לו י' אמות לכל רוח. ותמה על הרמב"ם והתוספות, שהרמב"ם (בריש פ"ד מהלכות בית הבחירה) כתב במערבו, והתוספות (ב"ב דף כ"ה ד"ה וצבא) כתבו במזרח, וגם שניהם לא ביארו זו מנין להם. **וראה** בהון עשיר (שם) שהקשה על לשון המשנה "מימות נביאים ראשונים" דלא ידענא מאי קאמר, דכיון דממנה הושתת העולם שמשום הכי נקראת "שתיה" ואמרו חז"ל שהעולם מציון נברא כדאיתא בש"ס (יומא נד, ב), אם כן מששת ימי בראשית היתה צריכה להיות שם, ואם כן אמאי תנן "מימות נביאים ראשונים" שהם שמואל דוד ושלמה (כדאיתא בסוטה מח, ב).

ועל פי הפשט יש לומר ד"מימות נביאים ראשונים" אגבזה מן הארץ ג' אצבעות קאי דאז נגבהת, מה שלא היתה כן מימי קדם שהיתה טמונה בארץ ונכסית מעיני כל, ולישנא דמתניתין נמי דייקא דלא קתני "אבן היתה שם גבוה מן הארץ ג' אצבעות מימות נביאים ראשונים" או "מימות נביאים ראשונים אבן היתה שם גבוה מן הארץ ג' אצבעות", אלא הפסיק ב"מימות נביאים ראשונים" בין "אבן היתה שם" ל"גבוה מן הארץ", להורות מאי דאמרן.

שיטת הרדב"ז - יכולין לחשב על ידי מקום אבן השתיה

לרדב"ז יש שתי תשובות עיקריות לעניינינו, הראשונה עוסקת מדוע הר הבית נמוך יותר מכל ירושלים, ותשובה שניה עוסקת אם מותר ליכנס לעליות

ושבע על רוחב מאה ושלושים וחמש. כן בגמרא בזבחים נו, א אמר רב יהודה אמר שמואל: אין חייבין משום טומאה - אלא על אורך מאה ושמונים ושבע על רוחב מאה ושלושים וחמש.

ופירש רש"י (שם) דהנכנס טמא להר הבית אינו חייב משום טומאה אלא אם כן נכנס לתוך היקף חלל העזרה והוא היה אורך קפ"ז על רוחב קל"ה כדתנן במסכת מדות (דף לה), ע"כ. אך חז"ל אסרו לטמא מת להכנס גם לעזרת נשים, וכן פסק הרמב"ם בהלכות ביאת מקדש (פרק ג הלכה ט).

שיטה שניה, שיטת הכפתור ופרח לחומרא יותר מהרמב"ם, ואסר כניסה לכל הר הבית, שהוא שטח של חמש מאות אמה על חמש מאות אמה.

שיטה שלישית, שיטת הראב"ד דהנכנס עתה שם אין בו כרת, אך נחלקו הפוסקים בשיטתו אם דעת הראב"ד שמותר להכנס בכל הר הבית, או שיש בזה איסור (דאורייתא או דרבנן) רק שאין בכניסה עונש כרת.

אבן השתיה בקודש הקדשים

לפי שיטת הרמב"ם שאסור להכנס למקום המקדש בימינו, יש לדון מהו המקום המדויק של מקום המקדש. לענין זה נקדים את מה ששינינו במשנה ביומא (פרק ה משנה ב) משניטל הארון (דנבוכדנצר נטלו, ויש אומרים דיאשיה גנזו כשהתנבאו לו שיחריב הבית - תפארת ישראל) אבן היתה שם מימות נביאים ראשונים ושתיה היתה נקראת גבוהה מן הארץ שלש אצבעות ועליה היה נותן (המחתה של הקטורת).

היום בנינים תחת הבתים, ואפילו אם יחפרו בעומק לא יגיעו לקרקע בתולה. ועד היום מהבתים הסמוכים לפתחי המקדש עולים במדרגות למקדש וכן היו כל בתי ירושלים נמוכים מן המקדש ואפילו בבית הכנסת אמרו אסור לבנות בנין גבוה ממנו כל שכן בית המקדש דכתיב "לרומם את בית אלהינו".

בתשובה השניה בשו"ת רדב"ז (חלק ב סימן תרצא) נשאל, אם מותר ליכנס לעליות הבנויות סביב לבית המקדש שהן בולטות לתוך המקדש על גבי זיזין וגוזזטאות לפי שראית שנהגו בזה היתר ואין מוחה בידם.

ובתשובה כתב, שלא כל העליות שוות ולא כל הרוחות שוות וצריך אומדן יפה לראות אי זו מותרות ואי זו אסורה, וזה כי הדבר ברור שתחת הכיפה שם אבן השתיה בלי ספק הנקרא אצלם אלסכרא. ואם תאמר דהא תנן אבן היתה שם מימות נביאים הראשונים ושתיה שמה גבוהה מעל הארץ ג' אצבעות ועליה הארון נתון ע"כ, ועתה שאלנו את פיהם ואמרו שהיא גבוהה מקרקעית הכיפה ג' קומות, ואנו רואין מבחוץ שעולים לכיפה במדרגות הרבה, כבר כתבתי על זה בתשובה (שם סי' תרלט) שקרקעית הבית חפרו אותו כמה פעמים לגלות היסודות ולכן הוא נמוך הרבה ממה שהיה מקודם, תדע דהא תנן בכמה דוכתי שהר הבית היה גבוה מירושלים והשתא הדבר הוא להפך.

עוד אמרו העכו"ם שיש תחת הכיפה מערה ושהמלכים הראשונים רצו לדעת מה היה שם ושלשלו בני אדם לתוכה ומתו

הבנויות סביב לבית המקדש שהן בולטות לתוך המקדש.

בתשובה הראשונה בשו"ת רדב"ז (חלק ב סימן תרלט) נשאל, דמקראי משמע דהר הבית והמקדש גבוה מירושלים, והכי אמרינן נמי כל קטן שיכול לאחוז בידו של אביו ולעלות מירושלים להר הבית אביו חייב להעלותו, ומכל הני משמע שהר הבית גבוה מכל ירושלים, ועתה אני רואה שירושלים גבוהה מהר הבית מכל סביבות הבית חוץ מצד הדרום אשר שם עמק יהושפט ושם לא היה בנין.

ובתשובתו כתב: דע כי ב' דברים גרמו לזה, א. כי בהיות עכו"ם כבשו את הבית כמה פעמים ומשנאתם אותו ערו ערו עד היסוד בו, ועוד כדי שלא יהיה גבוה ממקום שלהם, ולפי שהמקום מדרון הגשמים היו שוטפין מידי שנה בשנה את העפר שהיה תיחוח ומוליכין אותו עד ששפל קרקעות הר הבית, וגם מלכי העכו"ם היו חופרים כדי לגלות יסודות הבית לבנות עליהם חומת הבית.

תדע דתנן ביומא, משניטל הארון אבן היתה שם מימות הנביאים ושתיה שמה גבוה מן הקרקע ג' אצבעות ועליה היה נותן המחיתה של קטורת, ועתה שאלתי את פי העכו"ם ואמרו לי שהיא גבוה ב' קומות ויותר, וזו ראייה גמורה שנאכל קרקעות הבית.

עוד כתב דבר הגורם, ב. גם ירושלים נחרבה כמה פעמים ומפולת הבתים נעשה תל וברוב הימים נכבש המקום ההוא ונעשה קרקע ובנו עליה בתים, וכן הרבה פעמים, עד שנעשה גבוה, וכן תמצא עד

הנראה לעין כותל הדרום במקומו הראשון הוא שהרי העומד בקרן דרומית מזרחית רואה כי משם לצד דרום הוא עמק יהושפט ולא היתה העזרה נמשכת לצד דרום אלא עד שם, גם כי אבני היסוד ההוא הם אבנים גדולות מורה שהוא בנין קדמון ואם כן סוף בנין הנקרא מדרש שלמה לצד הדרום הוא סוף העזרה, אלא שהוא חוץ מקפ"ז אמה אשר ממזרח למערב והוא מכלל הר הבית, ועד היום בנוי כיפין על גבי כיפין. מכל מקום למדנו כי הכותל הדרומי היה כותל העזרה אשר לצד דרום ואם כן צריך לשער אם העליות אשר כנגד כותל זה לצד צפון רחוקים מכותל זה קל"ה אמה אינם בכלל העזרה, ואני שיערתי שיש בין כותל זה של צד דרום עד הבתים והעליות אשר בנויות לצד צפון יותר מקל"ה אמה ואינם בכלל הקדש ומותר ליכנס להם.

ואם העליות בנויות לצד מזרח הנה נתבאר כי הכותל המזרחי אשר היא בנוי עתה הוא כותל הר הבית המזרחי לפי שמשם והלאה הוא הר הזיתים. ועוד כי שערי רחמים הם באותו כותל וכתב בעל כפתור ופרח שהם שערים שהיו נכנסים בהן האבלים והחתנים וכל הבתים והעליות אשר בצד מזרח מותר להכנס לשם שהרי מכותל הר הבית המזרחי עד כותל העזרה המזרחי יש שי"ג אמה, וטמא מת מותר להכנס בהר הבית.

ואם יש עליות בכותל דרומי באורך קפ"ז אמות מן המערב אל המזרח הרי הם בכלל הקדש. ודרך כלל אני אומר כי הבתים או העליות אשר לצד צפון וצד מזרח אין בהם ספק אצלי ומותר ליכנס להם אם לא תהיה בולטת הרבה לתוך המקדש דאו צריך

וסגרו אותה ומלאוה עפר, עד היום הזה אין אדם יודע מה יש שם, וקרוב אצלי שנאמר להם או שמעו שהארון גנוז ולפיכך היו חופרים אולי ימצאו אותו ולכן הושפל קרקעית הבית ונתגלה אבן השתיה.

עוד הביא ששמע שהמלכים שעברו חפרו שם למצוא יסוד האבן הזאת ולא מצאו, מכל מקום אין ספק כי האבן הזאת אשר תחת הכיפה היא אבן השתיה אשר עליה היה הארון בבית קדש הקדשים לצד מערב.

הלכך מי שעולה בעליות אשר לרוח מערב או הנכנס לראות מהפתח אשר לצד מערב צריך לשער שיהיה בינו לבין הכיפה יותר מאחד עשר אמה שכך היה בין כותל מערבי של העזרה לכותל ההיכל ועובי הכותל, כי הכותלים נתקדשו, שיערתי שאין בכל הפתחים יותר קרוב לכיפה מאותו הפתח הקטן אשר משמאל לבאבאל קטאנין (לשער מוכרי הכותנה), ולכן צריך לזוהר מן העליות אשר על אותו פתח, וכבר שמעתי על קצת חכמים שלא היו רוצין ליכנס בשוק אל קטאנין וזו חומרא יתירה כי אני שיערתי שיש משם עד הכיפה יותר מי"א אמה ואפשר שהטעם הוא מפני שהיא משוכה קצת לצד צפון.

ואם העליות הם בצד צפון צריך לשער מכותל מערבי לצד המזרח באורך קפ"ז אמות כל העליות הבנויות באורך זה הם בנויות על אורך העזרה ממזרח למערב וכל העליות הבנויות חוץ מאורך זה לצד מזרח או לצד מערב אינם בכלל האיסור.

ולענין הרוחב כבר ידעת כי רוחב העזרה מצפון לדרום הם קל"ה אמה, וכבר

בקודש לא נחוש לגובה לומר שמא למעלה מגגות הלשכות אשר לא נתקדשו הן בניוית כיון דאזיר העזרה כעזרה.

ומכל מקום נתן הרדב"ז טעם למנהג שנהגו כל העולם לעלות באותם עליות לראות משם את הבית כולו ולא שמענו ולא ראינו מי שמיחה בידם: א. כי הראב"ד ז"ל סובר שהאידינא אין כרת למי שנכנס למקדש, וכן תמצא בהשגה (פרק ששי מהלכות בית הבחירה), הרי שעיקר הדין הוא מחלוקת, ב. דהדבר ספק שמא עליות אלו הם בניוית בקודש או לא, ג. ואם תמצי לומר שבניוית בקודש, שמא אזיר העזרה לא נתקדש דהא איכא דמפרש דהא דבעי רבא, תלה עצמו באזיר העזרה, הכי קא מיבעיא ליה אם נתקדש אזיר העזרה או לא לפי גירסת הספרים ולא איפשיטה, ד. דאם תאמר שאזיר העזרה כעזרה, שמא על אזיר גגות הלשכות אשר לא נתקדשו הן בניוית. הילכך כיון דאיכא כל הני ספיקי תלו הדבר להקל מרוב חשקתם לחזות בקודש.

מכל מקום הוסיף הרדב"ז וזה לשונו: הנה כתבתי לך טעם המנהג, אבל אתה תהיה מן הנוהרים ולא תכנס לא לבית ולא לעלייה אם לא תהיה רחוקה מהכיפה הרבה.

עוד הביא ששמע שיש מחילה תחת הקרקע ופתחה לצד המערב שהולכת עד תחת הכיפה ויש מהיהודים שנכנס לשם ודבר זה אסור דקימא לן מחילות הפתוחות לעזרה נתקדשו, ומאן לימא לן שאין זו מכלל המחילות שהיו פתוחות לעזרה. ואפילו תימא שזאת מחדש נעשית, קרקעית העזרה נתקדש עד התהום כדאיתא בזבחים כד, א. שוב ראיתי

אומד, וכן אותם של צד דרום ומערב צריכין אומד, עכתו"ד.

אכן, ישנם כמה פוסקים שהעירו על עצם דברי הרדב"ז, וגם על מסקנותיו, וכפי שיבואר להלן בהמשך השיעור.

כניסה לאזיר העזרה

בגמרא בשבועות יז, א רבא הסתפק, מה הדין בתלה עצמו (כדי שהייה) באזיר עזרה, והגמרא הניחה זאת בתיקו.

בשו"ת רדב"ז (שם) כתב דהספק בגמרא שהניחו בתיקו הוי איסורא דאורייתא לדעת הרמב"ם דסבר שבקדושתו עומד ואזלינן לחומרא ואסור, ולדעת התוספות פשיטא ליה דאזיר עזרה נתקדש, ואף על גב דתניא בדיעות הטומאה וטמא שנכנס להיכל דרך גגות פטור שנאמר "ואל המקדש לא תבא" (ויקרא יב, ד) דרך ביאה אסרה תורה, מכל מקום פטור אבל אסור הוא ומכין אותו מכת מרדות, וכן כתב הרמב"ם (פ"ג מהלכות ביאת מקדש) וז"ל: ואף על פי שהוא פטור מכרת מכין אותו מכת מרדות, בין שנכנס למקדש דרך גגות בין שנכנס בו דרך פתחים בשידה תיבה ומגדל.

והעיר לפי זה דאם תאמר כיון דגגין ועליות לא נתקדשו והתוספות מודה שכל העליות לא נתקדשו חוץ מהעלייה אשר על ההיכל, למה לא יהיה מותר ליכנס עתה בכל העליות, דע דלא אמרינן דלא נתקדשו אלא העליות והגגות אשר היו בניוית בזמן שהיה קיים, אבל הגגין והעליות הבניוית עתה סביב למקדש, שמא בתוך אזיר העזרה הם בניוית או באזיר הלשכות שהיו אז, ומידי ספיקא לא נפיק. הילכך אם נתברר לפי החשבון אשר כתבתי שהם בניוית

השירים ד, ד) "כמגדל דוד צוארך בנוי לתלפיות", תל שכל פיות פונים לו. וכן נפסק להלכה ברמב"ם (פ"ה מה' תפילה ה"ג) ובשולחן ערוך (סי' צד ס"ב), מוכח שגם בזמן הזה יש השארת שכינה בבית המקדש, ולכן, לשכנו תדרשו להתפלל כנגדו.

והביא כמה ראשונים הסוברים כשיטת הרמב"ם - הסמ"ג (מצות עשה קסג), ספר התרומה (הלכות א"י), רבינו שמשון (פ"ו דשביעית מ"א), תוספות הרא"ש (יבמות פב, ב), וכן כתבו התוספות (יומא מד) בשם ריב"א, דדין הוא שטמא שנכנס למקדש אפילו בתר דנפל מחיצות חייב, שהרי איסורו איסור עולם, וכן כתבו התוספות שבועות יד, ב).

וכן כתב הר"א ממיץ בספר יראים השלם (עמוד ז, סי' רעז) שיש להחמיר כסברת ר' יוסי דאמר קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא, הילכך הנכנס לירושלים בזמן הזה צריך לזוהר שלא יכנס במקום המקדש והעזרות, שכולנו טמאי מתים, ואין לנו הזאת שלישי ושביעי, עיי"ש. וכן כתב בספר החינוך (מצוה שסב ושס"ג).

והרשב"ץ (בתשובה ח"ג סי' רא) האריך לבסס את שיטת הרמב"ם מדברי הגמרא והמדרשים שהשכינה קיימת לעולם בבית המקדש וירושלים, וסיים: ויש גם כן סמך לזה, שהרי עדיין הם עולים לרגל ממצרים ושאר ארצות, ויש רמז מהמדרשים וכו', ועדיין נשאר מן הנסים שהיו בירושלים, שלא אמר אדם לחבירו צר לי המקום, כי בבית הכנסת שבירושלים צריכים הם לאנשי המקום כל השנה, ומתמלאת פה אל פה בעת התקבץ החוגגים יותר מג' מאות בחג השבועות, וכולם

וכן אמרו לי בני אדם היודעים לשער שאין לך פתח ולא עלייה שלא תהיה רחוקה מהכיפה כפי השיעור אשר כתבתי הילכך מותר להתקרב אל הפתחים ולעלות אל העליות כל שכן בהצטרפות הספקות אשר כתבתי.

רובם ככולם של הפוסקים הראשונים החמירו כשיטת הרמב"ם

הטור בהלכות תרומות ומעשרות (יורה דעה סימן שלא) כתב מפורש כשיטת הרמב"ם, וז"ל: היה ראוי לאכול מעשר שני בירושלים שאף על פי שאין חומה קדושת העיר והבית לא בטלו, אלא שאי אפשר לאוכלו כיון שאין מזבח דאיתקש לבכור בהמה.

וראה במגן אברהם הנ"ל (אורח חיים סימן תקסא ס"ק ב) שהביא מה שפסק הרמב"ם (פ"ו מהלכות בית הבחירה) שקדושת העזרה וירושלים קדשה לעתיד לבוא וכו', ופסק שדברי הרמב"ם שרירין וקיימים והנכנס עתה למקום המקדש חייב כרת שכולנו טמאי מתים, וכן משמע בשבועות יד, ב בתוספות (ד"ה ונעלם).

המשנה ברורה (שם ס"ק ה) פסק כהמגן אברהם, דהנכנס עתה למקום מקדש חייב כרת שכולנו טמאי מתים וקדושה הראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא (מגן אברהם).

בשו"ת יביע אומר (חלק ה יו"ד סימן כו) האריך והביא כמה ראיות לשיטת הרמב"ם שלא נסתלקה שכינה מבית המקדש, ביניהם, מדקיימא לן בברכות (ל) שהעומד בירושלים צריך לכוין לבו כנגד בית המקדש ובית קדשי הקדשים, ונפקא לן מדכתיב (שיר

בזה הלשון, ועתה אני רואה שהיא גבוה מהר הבית, מכל סביבות הבית, חוץ מצד הדרום, אשר שם עמק יהושפט, ושם לא היה בנין עכ"ל, הרי החזיק כל ההר הבית בצד דרום למקום המקודש, ושמע מינה, דגם הוא לא החזיק את מקום האבן הנ"ל לאבן שתיה בודאי כנ"ל.

כך מבואר בספר כפתור ופרח (פ"ו ד"ה מכל זה יראה וכו'), במה שכתב וכן ניכרים שני שערי חולדה לדרום וכו', ובהגה (מהרב מוהר"י בלומנפלד) כתב, דאחד מהשערים ניכר גם היום בחומת העיר מבחוץ, (אשר היא אחת במקום הזה עם חומת המקדש), והשני ניכר רק מפנים, וכל איש יכיר, כי הוא שריד המקדש עיין שם, אם כן, הרי מוכח דהר הבית נמשך עד שם, וכן מוכח ממה שכתב הכפתור ופרח אחרי זה, אם כן היום שאנחנו בחטאינו, מבחוץ נוכל להתקרב לענין תפילה והשתחויה עד אותם הכתלים, וכן עמא דבר וכו' כנ"ל, שמע מינה הא מהכתלים ולפנים, מאן דכר שמיה חס ושלום, וכן מוכח מדברי ספר דרך הקודש הנ"ל.

ובתשובות הרמ"ע (סי' כ"ה) כתב על בעל כפתור ופרח, בזה הלשון: והזהר בו, שאדם גדול הוא וכו', מכל מקום כל דבריו גבי ביאת מקדש, הם באמת כפתור ופרח עכ"ל, (והנה מה שלא הביא הכפתור ופרח, מכותל מערבי, הוא מפני שבזמנו בתחילת אלף השישי, עדיין היה מכוסה בעפר כנודע), ואם כן מי יהיו לפרוץ גדרו של עולם, אשר הבעל כפתור ופרח הניח חותמו על זה כנ"ל.

גם בשו"ת יביע אומר (שם) הביא שקשה מאד לצמצם ולדעת מקום העזרות

נכנסים ויושבים רווחים כי עדיין בקדושתה היא, וזה סימן גאולה שלישית, עכ"ל.

וסיים היביע אומר דבריו שם, דלדינא ודאי דנקטינן כדעת רוב הפוסקים הנ"ל שפסקו לאסור. ואין לסמוך על השמועה ששמע רבינו המאירי שנהגו להקל בזה, כי ידוע שבזמן המאירי לא היה קיים ישוב בירושלים של גדולי תורה הראויים להכריע בין הרמב"ם וסיעתו לבין הראב"ד באיסור כרת כגון זה.

גדולי הפוסקים האחרונים אסרו בימינו להכנס לכל שטח הר הבית

פסקו גדולי הפוסקים, ביניהם המנחת יצחק, הגר"ב זולטי, היביע אומר, הציץ אליעזר, ועוד, שאין להכנס לכל שטח הר הבית של ימינו בין הכתלים, ולא רק בחמש מאות אמה על חמש מאות אמה של הר הבית שאסור על פי ההלכה.

המנחת יצחק (שם) כתב, דלפי הנזכר, נשמע גם כן דאין לסמוך על הטענה באשר שמבואר במשנה (מדות פ"ב מ"א) וברמב"ם (ה' ביהב"ח פ"ה מ"א) דהר הבית ת"ק אמה על ת"ק אמה, וכהיום צדי המערבית והמזרחית של ההר הבית כארבע מאות ושמונים מטר, וצד צפונית שלש מאות עשרים ואחד מטר, והדרומית מאתיים עשרים ושלושה מטר, שלפי זה, צידי המזרחית והמערבית המה הרבה יותר מת"ק אמה, על כן רצונם לומר, שחלק קצת לצד דרום, לא הוי בתחום האיסור.

ולפי הנ"ל, כל זה בורכא, דאין אנו יודעים בדיוק מקום המקדש, כדי להחליט מהיכן למדוד, וזה מוכח מדברי הרדב"ז עצמו שם (סימן תרל"ט), שכתב בשאלתו

את מה שכתב בשו"ת בנין ציון (סימן ב') שדעת הראב"ד יחידית היא וכל הפוסקים הסכימו שמי שנכנס בזמן הזה למקום המקדש חייב כרת, ושם מפרט עוד כמה חיובים שחייבים בזה.

ואחר שפרש כשמלה דעות כל גדולי הפוסקים, מראשוני הראשונים עד אחרוני האחרונים, שהוא לאסור באיסור חמור הכניסה בזמן הזה במקום המקדש סיים דבריו וכתב: דעת לנבון נקל שאין בזמן הזה בהחלט לשום מי שהוא ולו יהא כגובה ארזים גבהו לבוא להקל ראש לחלוק על אברי הפוסקים שדבר בהלכה לא נעלם מנגד עיניהם הבהירות, וכידוע, לבוא לשנות הלכה קבועה ומקובלת צריך תנאי ראשון שהמשנים יהיו גדולים מקודמיהם בחכמה ובמנין, דבר שנעלם מאופק דורנו.

ולטענה שטוענים הרוצים להתיר הכניסה, שהשטח [כיום] מחזיק לפי המדידות שלנו הרבה יותר משטח הר הבית שהוא ת"ק אמה על ת"ק אמה, לזה השיב בשו"ת ציץ אליעזר (שם אות ס) דאין אתנו ידוע עד מה בדיוק מקום קודש הקדשים שמשם נמדוד את המדידות, והגם בשו"ת רדב"ז (סימן תרלט) ועוד, קובעים שמקום אבן השתיה הוא איפוא שנמצא כיום המסגד עומר, ומשם צריכים איפוא למדוד המדידות, אבל אחרים חולקים על ההנחה הזאת, כידוע, ולדוגמא בספר דרך הקודש בסופו כתב וז"ל: והנה היום לא ידענו מציאות אבן השתיה הזאת כיצד היא עומדת כי הגוים פיהם דיבר שוא, זה אומר בכה שהיא גבוה מן הארץ ותלויה באויר וזה הפך התלמוד עד ישקיף וירא ה' משמים תגלה ותראה מלכותו עלינו, עיין שם.

והחיל, שאף בשו"ת הרדב"ז (ח"ב סי' תרצא) כתב, שאין ספק שהאבן הנקראת אלצכרא (כיפת הסלע) היא האבן השתיה, שעליה היה הארון בבית קדש הקדשים (ועיין עוד בשו"ת חתם סופר יו"ד סי' רלו), אבל במקום אחר כתב לפקפק על זה, וכבר מצאנו עוררים על כך.

ואף שידוע שהכותל המערבי הוא חומת הר הבית המערבית (ודלא כמו שכתב הרדב"ז שם שהוא כותל העזרה), ומשם לחומה המזרחית ת"ק אמה, מכל מקום הרי אין ידוע לנו המרחק שבין הכותל המערבי לכותל בית קדש הקדשים, ומה שכתב בתוספות יום טוב (רפ"ב דמדות) שמאה אמות מבדילים ביניהם, אינו אלא דרך משל, וכמו שכתב בעצמו שם, ובתפארת ישראל שם כתב שהמרחק ביניהם ס"ג אמות. ועיין עוד בשו"ת שאילת דוד (בקונטרס דרישת ציון וירושלים די"ד סע"ג), שכתב, שאי אפשר לנו בשום פנים לכיין מקום המזבח, ויש לחוש בזה באיסור כרת.

עוד כתב, דכעת כבר נמנו וגזרו והסכימו גדולי הדור בכל תוקף לגדור גדר ולהזהיר באזהרה חמורה לבל יהיין שום אדם להכנס לשטח הר הבית, עד כי יבא שילה, שאז יקויים בנו יזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם, ושומע לנו ישכון בטח.

דחיה לטענה שהשטח כיום מחזיק הרבה יותר משטח הר הבית

בשו"ת ציץ אליעזר (חלק י סימן א אות נא-נג) כתב, דההכרעה האמורה שהכנס בזמן הזה למקום המקדש חייב כרת אמרנו שהוכרעה כך בדורות הראשונים ובדורות האחרונים. והוסיף שיש להצדיק

הר הבית וכו' איך נוכל למדוד עתה האמות, דבר ברור שנשתנה ולא נוכל לידע מדי אצבעות שלנו אם הם טפח שהיה בימים ההם או לא, וכמעט נוכל לומר בהחלט שנשתנה, שגודל האנשים נתמעטו בבירור בהמשך הזמן, ועל כל פנים לא נוכל לכוין זה, ואם כן אף דבכל שיעורי תורה הולכין אחר מדידותינו, שהשיעורין נאמרו הכל כפי מה שהוא אדם (עיין עירובין מח, א) אבל אנו שרוצים למצוא מקום המזבח וכו' בתוך מרחב של חמש מאות אמה וכו', אולי הר הבית כפי מדידותינו הקטנות עכשיו נצרך להיות משש מאות אמה, ואם לא נמצא בו כן שמא קצרו אותו באורך העת, עיי"ש.

המבקר בהר הבית בזמן הזה עובר גם בעשה דמורא מקדש

כתב המשנת יעבץ (שם אות ה) דנראה שראיית פנים בעזרה שלא לצורך, זה אסור משום מורא מקדש, דאין זה מורא מקדש אם נכנס לעזרה שלא לצורך. וזה מפורש בדברי הרמב"ם דכתב בהלכות בית הבחירה (פרק ז הלכה א) וז"ל: מצות עשה ליראה מן המקדש שנאמר "ומקדשי תיראו", ולא מן המקדש אתה ירא אלא ממי שצוה על יראתו. ובהלכה ב' כתב, ואי זו היא יראתו, לא יכנס אדם להר הבית במקלו או במנעל שברגליו וכו', ולא יכנס לו אלא לדבר מצוה. ועיין בכסף משנה שם. ומשמע שאם נכנס להר הבית שלא לדבר מצוה הוא עובר על איסור עשה של מורא מקדש.

והוסיף שם דלפי זה נמצא שאפילו מי שטבל כדן ונטהר מטומאה היוצאת מגופו ועלה להר הבית שלא לצורך מצוה, וכגון בזמן הזה שאין צורך

כן עיין בספר עבודה תמה בנעילת שערים שתמה, א. דאם הכיפה שישנה בבנין הישמעאלים ברור וידוע שהוא אבן השתיה אם כן אמאי לא ידעו אנשי כנסת הגדולה בבנין בית שני מקום המזבח על ידי אבן השתיה והוצרכו לנביאים, ב. דבודאי כדי לעשות מעשה לסמוך על זה הלכה למעשה צריך ידיעה ברורה ועדות נאמנה ומסירה גמורה איש מפי איש שיעידו על האבן השתיה עצמו כי הוא זה, דהיינו להראות באצבע על האבן בעיניו בכדי שיוכל למסור האב לבן וכו', והרי ההר כולו מלא אבנים וסלעים, וכשחרש טרנוסרופוס את ההיכל בודאי שנתגלו כמה אבנים שהיו מכוסים ונתכסו כמה אבנים נמוכים שהיו מגולים קודם, ומכל שכן אחר כך כשבנו שם בנינים וחפרו כמה חפירות כפי הצורך להבנינים ההם ודאי וברור שנשתנו כמה וכמה דברים מכמות שהיו מקודם כמו שיעיד על זה כל בעל שכל ישר, עיין שם.

ואם כן מספק עלינו לחשוש ולהחמיר מכל מקום שנרצה למדוד שאולי אין מקום משכן כבודו כאן, וכפי שכותבים רואי המקום מאשרים אמנם כי ישנם בכל השטח הרבה כיפות - סלעים בצורות שונות, באופן, שיש לאסור מספק כל שמבפנים חומת הר הבית.

אין אנו יודעים כיצד למדוד את האמות **טעם** נוסף להחמיר בימינו, שאין אנו יכולים למדוד את הר הבית, מובא במשנת יעבץ (שם אות ד) משו"ת שאילת דוד, קונטרס דרישת ציון וירושלים מאמר ראשון וז"ל: לכוון מקומו (של המקדש והמזבח) אי אפשר לדעתי, שמנין נדע להתחיל למדוד

נוהג בזמן הזה, כשם שמצוה להתפלל כנגד בית קדש הקדשים גם בזמן הזה.

והביא שכן כתב המנחת חינוך (סימן רנד) דלכאורה הרמב"ם והחינוך שהביאו דרשא זו, לשיטתם דסברו דקדשה לעתיד לבוא, אבל אפשר לומר שאף הראב"ד דסבר דלא קדשה לעתיד לבוא, כיון שקדושת ירושלים אין אחריה היתר (מגילה י ובתוס' שם), וגם שהבית השלישי עתיד להבנות במקום הזה במהרה בימינו, לכן לכולי עלמא גם בזמן הזה נוהג דין מורא מקדש מן התורה, עיי"ש.

וכן כתב בערוך לנר (יבמות ו) שדין מורא מקדש נוהג בזמן הזה גם להראב"ד, עיי"ש. ועל כל פנים האיכא ספק ספיקא לחומרא, שמא הלכה כרמב"ם וסיעתו דקדשה לעתיד לבוא, ואם תמצי לומר כהראב"ד שמא במורא מקדש גם הוא מודה שיש לאסור גם בזמן הזה.

וכיון שנתבאר שהעיקר להלכה כהרמב"ם ורוב הפוסקים שקדושה ראשונה קדשה לעתיד לבא, לכן אסור להכנס בזמן הזה להר הבית אפילו לאחר טבילה במנעלו ובאבק שעל גבי רגליו וכו', וכן אסור להכנס להר הבית דרך טיול בעלמא, שהרי אף לגבי בית הכנסת ובית המדרש שנינו בברייתא (מגילה כח, ב), אין מטיילין בהן, ואין נכנסין בהן בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים וכו'. וכן פסק הרמב"ם (פ"ז מה' בית הבחירה ה"ב), שמכלל מצות מורא מקדש, שלא להכנס להר הבית אלא לדבר מצוה. והנה גם זה לא הותר אף לאחר שטבל לקריו, אלא חוץ למקום העזרות, והחיל, שמשום טומאת מת צריך להזהר

מצוה לעלות להר הבית, שעובר בעשה דמורא מקדש.

אף לשיטת הראב"ד דין מורא מקדש נוהג גם בזמן הזה

בשו"ת יביע אומר (שם אות יא) כתב שהדין נותן לפסוק כדברי הרמב"ם ורוב הראשונים והאחרונים שקדושה ראשונה קדשה גם לעתיד לבא, ולכן אסור להכנס בזמן הזה למקום המקדש, בגלל היותו טמאי מתים, ואסור גם לטוס ולרחף במטוס או במסוק (הליקופטר) באויר מקום המקדש, מפני שהקדושה חלה גם על אויר העזרה עד לרקיע.

ומצוה רבה לפרסם האיסור ולהודיע לרבים שעון כרת הוא ולא יכשלו באיסור חמור זה, ותניא בתוספתא (פ"ק דשבועות ה"ב), אמר רבי שמעון, קשה טומאת מקדש וקדשיו יותר מכל עבירות שבתורה, שכל עבירות שבתורה מתכפרות פעם אחת בשנה, וטומאת מקדש וקדשיו מתכפרת בכל חדש וחדש וכו', עיי"ש.

והנה שנינו בברייתא ביבמות (ו, ב) לענין מורא מקדש: אין לי אלא בזמן שבית המקדש קיים, בזמן שאין בית המקדש קיים מנין, תלמוד לומר "את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו", מה שמירה האמורה בשבת לעולם, אף מורא האמורה במקדש לעולם. ואיזו היא מורא מקדש? לא יכנס אדם להר הבית במקלו ובמנעלו ובפונדתו ובאבק שעל גבי רגליו ולא יעשנו קפנדריא ורקיקה מקל וחומר, וכן פסק הרמב"ם (בפ"ז מה' בית הבחירה ה"ז). והראב"ד בהשגות לא כתב על זה ולא כלום, ולכאורה מדשתק אודוויי אודי ליה, אלמא דלכולי עלמא דין מורא מקדש

בגרמת חורבן בית מקדשינו ותפארתנו, וכמו דאיתא בספר חסידים (סימן רט) וזה לשונו: לא נהגו נכרים קלות ראש ובזיון בבית ה' עד שנהגו בו ישראל שנאמר (ירמיה ז, יא) "המערת פריצים היה הבית הזה" ואחר כך "וארוה כל עוברי דרך", לעולם לא יעשו הערלים רעה אלא אם כן יעשו ישראל תחילה רעה ביניהם זה לזה, ולא יתבזו תלמידי חכמים אלא אם כן יבזו זה לזה תחילה או שמבזין את התורה ואין מוחין בידם.

וכן היביע אומר (שם) הביא את הטעמים הראשון והשני שיש לאסור להכנס להר הבית, וכך כתב: שבודאי שיש להתרחק ולהשמר שלא להכנס להר הבית אפילו לאחר טבילה ולצורך מצוה, כי יבאו ההמון לפרוץ ולהכנס בטומאה לשטח העזרות וההיכל, דילפי אינשי מקלקלתא ולא מתקנתא.

טעם שלישי, צריכים לדקדק שיהיה הטבילה כשירה, כפי שכתב המנחת יצחק (שם) דלכאורה בהשקפה ראשונה יש מקום לדברי החכם הנ"ל שהתיר כניסה להר הבית, על פי ההלכה המפורשת במשנה (כלים פ"א) וברמב"ם (פ"ו מה' בית הבחירה הט"ו), הר הבית מקודש ממנה, שאין זבים וחבות נדות, נכנסין לשם, ומותר להכניס המת עצמו להר הבית, ואין צריך לומר טמא מת, שהוא נכנס לשם עכ"ד.

ואם כן אם נאמר דיכולין לידע גבולי הקדושה שבהר הבית, והיה יכול לצמצם לכנס רק למקום הקדוש, רק בקדושת הר הבית לבד, אם יטבול לקריו מקודם אין איסור, וכמובן, שאף לפי זה היו צריכים

מאד ולהתרחק באופן שלא יכשל ויכנס למקום העזרות וההיכל, והוא לא ידע ואשם ונשא עונו.

טעמים נוספים מגדולי פוסקי האחרונים בדור שלפנינו שאסרו להכנס לכל שטח הר הבית

כפי שהזכרנו לעיל, הרבה מפוסקי האחרונים בדור שלפנינו פסקו שאסור להכנס בימינו לכל שטח הר הבית, ביניהם הגר"ב ז'ולטי, המנחת יצחק, היביע אומר, והציץ אליעזר. ועיקר טעמם מכיון שלא ידוע לנו היכן בדיוק מקום החמש מאות אמה על חמש מאות אמה של הר הבית שלנו, לכן אסור להכנס לכל שטח הר הבית שבין הכתלים בימינו. אכן, הפוסקים הביאו טעמים נוספים לאסור להכנס בכל שטח הר הבית.

בשו"ת מנחת יצחק (הנ"ל) האריך בדבר השמועה מהפריצת גדר הנוראה, שעלה על דעת חכם אחד, להתיר הכניסה להר הבית, אחרי טבילה ובחליצת נעלים. והביא שם כמה וכמה טעמים לאסור מכל וכל.

טעם ראשון, זה יתן יד לרבים המתפרצים לעלות ההרה בלא טבילה וחליצת נעלים, כפי שכתב המנחת יצחק שבא להסיר מכשול, אשר באף אם היה איזה היתר להכנס היכא דלא הוי אלא קדושת הר הבית לבד, על ידי טבילה וחליצת נעלים, מכל מקום מה גדלה המכשילה הנמשכת מזה, ליתן יד לרבים המתפרצים, לעלות ההרה בולא כלום.

טעם שני, דהם יכנסו גם למקום המקדש וקודש הקדשים, והרי כל זה היה

הרי לא רק יש חשש זבות באנשים, אלא כמה פעמים ודאי זבות בנשים, ועיין בש"ך (יו"ד סימן קפ"ז סק"ד), ומכל שכן יולדות, דהו מחוסרי כפורים, וכן כמה דינים של טומאה וטהרה המקושרים בזה, ואין אנו בקיאים בכל אלה כנ"ל. וביותר לפי המבואר במנחת חינוך (מצוה ק"פ), דבנבעלת, או אם היא פולטת שכבת זרע כרואה, ומשתלחת מחוץ לב' מחנות, ובמצוה קפ"א נשאר בזה בצריך עיון, וגם בראתה בלא הרגשה יש לומר דמשתלחת גם כן חוץ לב' מחנות (כב"ק עיין שם), אם כן בנוגע לאשה צעירה שיש לה בעל, כמעט אין במציאות שתהיה טהורה גם להר הבית לבד, שמחצה ימיה היא טמאה נדה, ואחר כך היא נבעלת, ואין רגילה לילך למקוה, זולת לבעלה.

כל הר הבית בספק כרת

כטעם שישי, והאמת הוא טעם כולל ועיקרי ביותר כפי שהארכנו לעיל, כתב המנחת יצחק דכיון ואין אנו יודעים בדיוק מקום המקדש, שהרי בזמן הזה הכל חרב ונחרב, ממילא הכל בספק כרת, אף משום איסור טומאה לחוד.

ומה דקמן מדברי הרדב"ז הנקט לודאי שהסלע העומד בבית תפילתם בעוונותינו הרבים היא אבן השתיה, ואם כן הרי יכולין לחשוב על ידי זה כל הגבולין, כפי מה דאיתא במסכת מדות, אבל חוץ ממה דסותר עצמו הרדב"ז מיניה וביה (בסי' תרצא) שם במה שכתב אחרי זה, כי הכותל ההוא בעצמו, היה כותל העזרה אשר לצד דרום עיין שם, והבן, עוד, הרי חלקו הרבה גדולים להדיא על הרדב"ז בזה, וסבירא להו דאין לסמוך על זה

לדקדק שיהיה הטבילה במקוה כשירה לטבילת נשים, ובלא שום חציצה, דלא שייך כאן כל מה שצדדו להקל בטבילת עזרא, דלתרומה וקדשים דאורייתא הוא, עיין בבא קמא פב, ב, וברמב"ם (פ"א מהל' מקואות), ואולי צריכים גם כן חפיפה, כמו בנשים.

טעם רביעי, דיש חשש זבות באנשים, לפי מה דאיתא במגן אברהם (סימן תר"ו ס"ק ח'), דאפילו אם טבל בערב ראש השנה יחזור ויטבול ערב יום כפורים, דשמא ראה מים חלוקים או עכורים, עיין משנה (פ"ח דמקואות) עכ"ל, דחיישינן אף לספק שמא ראה, ולא רק היכא דאיכא איזה ימים בנתיים, אלא אף בהטלת מים פעם אחת אחר הטבילה, חשש לזה המגן אברהם (לענין חלת חוץ לארץ).

וראה עוד בזה בחתם סופר (ח"ו סי' לג) דסבר דהוי לעיכובא בזמן הזה, דצריך סמוך לטבילה ממש, מכיון שאין אנו בקיאים בשמירת טהרה, ואם צריך הערב שמש, לא אפשר ומעכב, וכל זה אף בחלת חוץ לארץ דמדרבנן, ומכל שכן בכניסה להר הבית דהוי מדאורייתא, דבודאי צריך סמוך לטבילה ממש, ואם צריך הערב שמש, לא אפשר ומעכב.

ודאתאן מזה, דלא מיבעיא אם בעינן הערב שמש לא אפשר בזמן הזה לכנס להר הבית, משום איסור בעל קרי, אלא אף אם נאמר דטבול יום שרי, מכל מקום צריך סמוך לטבילה ממש, בלא הטלת מים בינתיים, דזה כמעט דבר בלתי אפשרי להזהר בזה.

טעם חמישי, יש חשש זבות, יולדות, נדה, וכו' בנשים, כפי שהוסיף דלפי זה,

הזה אף אם טבל כדין הוא בספק איסור כרת, וגם עבר בתורת ודאי על עשה של מורא מקדש כמו שנתבאר.

כמו כן ראה במנחת יצחק (שם) דאחר שהביא את כל הטעמים לאסור להכנס לכל שטח הר הבית סיים דבריו וכתב, דיש כמה טעמים ונמוקים, לקבלה שנתקבל לאיסור גמור להכנס להר הבית בזמן הזה, אף פסיעה אחת לבד, עד יבוא משיח צדקינו במהרה בימינו אמן, עכ"ל.

אכן גם מדברי האגרות משה (אורח חיים חלק ב סימן קיג) למדים אנו שכיום אין אנו יודעים בדיוק את מקום המקדש, שהשיב לשואל בענין האיסור לרקוק בזמן הזה בהר הבית, דאינו ברור כל כך איזה כותל היא אם היה קבלה ברורה שהוא כותל מערבי של הר הבית או כותל העזרה שאחורי בית הכפורת, שלכן אסור לשם טמאי מתים וגם אפשר שהוא כותל התא שאף להרא"ש אסור.

עוד הביא שכמדומה לו שבספר שאילת דוד להגאון ר"ד מקרלין מסתפק בהכותל איזה הוא. ואולי זהו טעם הגאון רי"ז מבריסק זצ"ל שאמרו עליו שלא הלך אל כותל המערבי מחשש טומאה. אבל תמה האגרות משה כי מקום שמתפללין שם הוא ודאי קבלה מדורות רבותינו הראשונים שמותר לילך לשם ואיך שייך לחלוק עליהם, עכ"ד.

כרוז ממרן בעל קהילות יעקב אודות איסור כניסה להר הבית

בארחות רבינו (חלק א עמוד שכד) כתב המחבר על מרן הקהילות יעקב כך: מיד לאחר שכבשו את העיר העתיקה

לקולא, אלא כל השטח קאי בספק כרת, אף משום טומאה לבד, עכ"ד.

כמו כן כתב המשנת יעבץ (שם אות ד) דאפילו מי שטבל כדין ונטהר מטומאה היוצאת מגופו, מכל מקום יש איסור חמור להיכנס לכל שטח הר הבית, כי ברבות הימים נעלם מאתנו המקום המדוייק של המקדש, וכל הנכנס לשטח הר הבית עלול להיכנס תוך אי ידיעה למקום המקדש וקודש הקדשים, ויכשל חס ושלום באיסור חמור של כרת, עכ"ד.

ושם (אות ה) כתב, דכיום שלא ידוע לנו מקומו המדוייק של המקדש כנ"ל הרי גם מי שטבל כדין ונטהר מטומאה היוצאת מגופו ועלה להר הבית, מלבד שהכניס את עצמו בספק איסור כרת, כי שמה נכנס אל מקום המקדש וקודש הקדשים, הוא גם עבר בתורת ודאי על איסור עשה של מורא מקדש.

וראה מה שכתב הגר"ב זולטי במקום אחר (קובץ תורה שבעל פה י' עמוד מה) דאפילו אם נוכל לקבוע שטח מסויים בהר הבית שבודאי איננו מקום המקדש, שלפי האמור זה לא ניתן לקבוע כלל, הרי המכשול לרבים הוא עצום, כי לאחר שיאמרו "התירו פרושים את הדבר" מי יעכב בעד אלה שלא טבלו כדין להיכנס להר הבית? ועוד, מי יכול לעכב בעד נשים שלא יכנסו להר הבית בימי נדותן? ואף שומרי מצוות עלולים להיכשל בכך, שלא ידעו שכאן צריכים טבילה כדין טבילת נדה, ולא סתם טבילה במקוה.

אולם, כאמור אין אנו צריכים לאסור את הכניסה להר הבית מטעם החששות הנ"ל, אלא מעיקר הדין אסור להיכנס לכל שטח הר הבית, משום שהנכנס שם בזמן

מחנה שכינה חייב כרת. ויש סוגי טומאות שאסורין בכל הר הבית מדאורייתא, ומהם אשר אינם נטהרים אלא בספירת ז' נקיים ובטבילה במים חיים דוקא (ובזמננו שאין אנו עסוקין בטהרות ובבדיקות מי זה יכול להגיד שמיום הולדו לא אירע אף פעם אחד צד טומאה שטעונה ז' נקיים וטבילה במים חיים).

ואכן גם מי שיעשה כל דרכי הטהרה כדן וכדת, הן בתקופתנו אנו הכניסה להר הבית אפילו בטהרה עון פלילי הוא, כי ברור אשר בזה מחטיאים את הרבים מהמון אחינו בית ישראל אשר על סמך זה (שטהורים יכנסו להר הבית) גם המה יכנסו "בלא טהרה" ו"בלא שמירה גבולי המחנות" ונמצא שם שמים מתחלל לעבור על עיקרי התורה בריש גלי ובמקום המקודש מימות עולם.

ושנינו בתוספתא פ"ק דשבועות דקשה עון טומאת מקדש וקדשיו מכל עבירות שבתורה והביאו שם מיחזקאל פרק ה', עיי"ש.

וחובה על אחינו בית ישראל מכל החוגים להשמר מעלות בהר ונגוע בקצהו, המעט מעט לנו פרצות הדור הנוראות, אשר יבואו להוסיף שבר על שבר על ישראל לחטוא בשאט נפש בעון הטומאה על הר הבית ומקום המקדש, ד' ישמרנו. ואך ורק אל הכותל ממערבי יגשו לשאת רנה ותפילה עד ביאת הגואל במהרה בימינו אמן.

הכותבים בכאב לב ומחכים לבנין אריאל במהרה בימינו אמן.

מעשה בר' משה מונטיפיורי שנכנס למקום המקדש

בספר מלכי בקודש (ח"א עמוד מג) הביא את המעשה על השר הצדיק רב

ואת הר הבית בתשכ"ז והרבה יהודים נכנסו מידי יום ביומו להר הבית, אמר לי מו"ר שליט"א זצוק"ל שצריכים לפרסם כרוז על חומרת איסור הכניסה להר הבית, ונסח כרוז ובקשני גם כן לחפש מקורות, וכדרכו בקודש שיצא דבר מתוקן מתחת ידו היה כותב ומוחק ומשנה ומתקן וזה נמשך כך כמדומה שבוע ימים ויותר, וגם לאחר שכבר נדפס במכונת כתיבה הוסיף ותקן ושוב הדפיס, כך זה היה כמה פעמים.

מו"ר אמר לי את מי להחתים וכתב בכתב יד קדשו את סדר חתימתם על הכרוז, את מרן הגר"א שך זצ"ל, ואת האדמו"ר מויוניץ זצ"ל, את האדמו"ר מאזורוב זצ"ל, ואת הגר"ב טולידנו זצ"ל, שהם ראשי החוגים.

וכן בקשני מו"ר שאחתים גם את האדמו"ר מגור זצ"ל (הבית ישראל) שהיה אז בחיפה, דברתי עמו בטלפון באמצעות משמשו שעמד על ידו (הרבי בעצמו לא היה מדבר בטלפון) וענה לי שכרוז זה שייך לרבנים ולא לאדמו"רים ולא חתם.

כשכבר היה מוכן לדפוס יצא כרוז של הרבנות והדיינים על חומר איסור הכניסה להר הבית, ואמר לי מו"ר שכבר אין צורך להדפיס את הכרוז שלנו מאחר שכבר יצא כרוז ונתן לי את החומר. בכרוז של מו"ר יש גם כמה מראי מקומות שהוספתי בכתב יד ואחר כך מו"ר העתיקו לכרוז האחרון.

זה לשון הכרוז: קיימא לן שגם אחר חורבן בית המקדש לא בטלה קדושת המקום, ועון נורא ואיום הוא ליכנס שם בטומאה, והנה בזמן הזה (שאינו לנו אפר פרדה) כולנו טמאי מתים והנכנס בהר הבית במקום שהיה נקרא

פאניזיל, בספר לב מרפא (דף קטו, ד, בשנת התרמ"ה, במלאת מאה שנה להשר הנ"ל).

טיסה מעל מקום המקדש

בשו"ת יביע אומר (שם אות ט) הביא ששמע בילדותו שר' משה מונטיפיורי ז"ל ורבו ד"ר לוי ז"ל, נכנסו למקום המקדש על ידי שידה תיבה ומגדל, שנשאום גוים, וכנראה שסברו לומר שכשם דקיימא לן גגין ועליות לא נתקדשו, כן מותר ליכנס בשידה תיבה ומגדל, דכי קדיש דוד רצפה עד ארעית תהומא קדיש (זבחים כד), אבל האויר של העזרה לא נתקדש, ומכיון דאויר עזרה לאו כעזרה, מותר ליכנס לשם על ידי שידה תיבה ומגדל, ולפי זה הוא הדין לטוס בהליקופטר באויר מקום המקדש, לכאורה יש להתיר.

אולם באמת מבואר להיפך בתוספות שבועות (יז) עיין שם, וכן מתבאר בשו"ת הרדב"ז (ח"ב סי' תרצא), לענין האיסור ליכנס בזמן הזה לעליות הבנויות סביב לבית המקדש, ובולטות לתוך אויר המקדש דאף על גב דגגין ועליות לא נתקדשו, הני מילי אותם שנבנו בעת שבית המקדש קיים, אבל גגין ועליות שנבנו עתה סביב למקדש שמא בתוך אויר עזרה הם, ומידי ספקא לא נפיק, עיי"ש.

ואגב יש להעיר שבכניסה למקום המקדש בשידה תיבה ומגדל על ידי גוי, יש לאסור משום אמירה לגוי שבות, דהוי בכל האיסורים שבתורה, לדעת הרמב"ם (בפי"ג מה' שכירות ה"ג), וכתב המגיד משנה שכן הסכים הרמב"ן, וכן פסק בשולחן ערוך (חומ"מ סי' שלח ס"ו).

פעלים ר' משה מונטיפיורי ז"ל, שכאשר בא לארץ ישראל יחד עם רבו ד"ר לוי ז"ל, בשנת התרכ"ז, נכנסו למקום המקדש, וכשנודע הדבר ברבים, ואז היה בירושלים ר' יוסף משה מליסא (בנו של הגאון מליסא בעל חוות דעת ודה"ח) לקח שופר ותקע בחוצות ירושלים ונידה את השר, ובהיות השר ירא ה' מאד, פנה יחד עם רבו אל רבני ירושלים, ויתנצלו כי עשו זאת בתום לבב על פי היתר הראב"ד ז"ל, ורבני ירושלים פייסו אותם, כי חרמו של ר' יוסף משה הוא כחרמו של י"ם (ר"ת יוסף משה), כי איננו אחראי על מעשיו, ואל יחושו לנדויו, עכת"ד.

ובשו"ת יביע אומר (חלק ה, יורה דעה, סימן כו אות ח) כתב על מעשה זה, כי הדבר ברור שלא כיוונו גאוני ירושלים לומר שכדין עשה השר שביקר במקום המקדש, היפך דעת הרמב"ם והרא"ש ורוב הפוסקים, אלא רצונו לומר שאינו חייב נידוי על כך, כיון ששוגג היה, שאומר מותר דינו כשוגג, כמו שכתבו התוספות (בכורות כג, א), והרמב"ן בחידושו לשבועות (כו, ב). ועיין עוד בט"ז ופרי חדש ושאר אחרונים (יו"ד סי' צט). ומבואר ביבמות (קכא) בעובדא דר' שילא, שאין חיוב נידוי אלא לעושה במזיד, ולא למי שטועה ואומר מותר. וכן פסק בשולחן ערוך (יו"ד סימן שלד סעיף לח), שאם היה שוגג ולא ידע שזה אסור, אסור לנדונו, עיי"ש.

וכל שכן השר ר' משה מונטיפיורי הנ"ל שהיה אדם חשוב מאד ומציל ישראל באונו והונו. וראה מקצת שבחו בדרשת הגאון הראשון לציון מהר"ר רפאל מאיר

סיכום העניין

שיטת הרמב"ם שמקום המקדש בקדושתו עומד אף שחרב הבית, כפי שפסק (בפ"ו מה' בית הבחירה הלכה טז) להלכה שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטלה, ואף על פי ששוממין בקדושתן הן עומדים. ברור הדבר שלשיטתו הנכנס במקדש בטומאה גם בזמן הזה חייב כרת, וכבזמן המקדש חלים כל המגבלות שהוגבלו לנו בכניסה בשטח הקדוש על פלגיו המקודשים.

לענין המקומות שאסור להכנס בהם מדין תורה, בגמרא בזבחים נו, א אמר רב יהודה אמר שמואל: אין חייבין משום טומאה - אלא על אורך מאה ושמונים ושבע על רוחב מאה ושלושים וחמש. תני תנא קמיה דרב נחמן: כל העזרה היתה קפ"ז על רוחב קל"ה.

ופירש רש"י (שם) דהנכנס טמא להר הבית אינו חייב משום טומאה אלא אם כן נכנס לתוך היקף חלל העזרה והוא היה אורך קפ"ז על רוחב קל"ה כדתנן במסכת מדות (דף לה). אך חז"ל אסרו לטמא מת להכנס גם לעזרת נשים, וכן פסק הרמב"ם בהלכות ביאת מקדש (פרק ג הלכה ט).

שיטת הכפתור ופרח לחומרא יותר מהרמב"ם, ואסר כניסה לכל הר הבית, שהוא שטח של חמש מאות אמה על חמש מאות אמה, וכתב דמצד ההלכה, וכן עמא דבר, שלא להתקרב רק עד הכותלים.

שיטת הראב"ד דהנכנס עתה שם אין בו כרת, אך נחלקו הפוסקים בשיטתו אם דעת הראב"ד שמתר להכנס בכל הר הבית או שיש בזה איסור (דאורייתא או דרבנן) רק שאין בכניסה עונש כרת.

לפי שיטת הרמב"ם שאסור להכנס למקום המקדש בימינו, יש להגדיר מהו המקום המדויק של מקום המקדש. לרדב"ז שתי תשובות בדבר, הראשונה עוסקת מדוע הר הבית נמוך יותר מכל ירושלים, והשנייה עוסקת אם מותר ליכנס לעליות הבנויות סביב לבית המקדש שהן בולטות לתוך המקדש.

בתשובה השניה בשו"ת רדב"ז (חלק ב סימן תרצא) כתב דאין ספק כי האבן אשר תחת הכיפה היא אבן השתיה אשר עליה היה הארון בבית קדש הקדשים לצד מערב. על פי הנחה זו כתב כמה חשבונות היכן הוא מקום המקדש, וגם על פי הנחתו שהכותל הדרומי בזמנו היה כותל העזרה אשר לצד דרום, והכותל המזרחי אשר היה בנוי בזמנו היה כותל הר הבית המזרחי לפי שמשם והלאה הוא הר הזיתים.

רובם ככולם של הפוסקים החמירו כשיטת הרמב"ם ואסרו כניסה למקום המקדש, ואכן פוסקי הדור שלפנינו הביאו כמה טעמים לאסור כניסה גם לכל הר הבית ושאין מקום להקל על פי דברי הרדב"ז, אפילו לאחר טבילה וחליצת נעלים: טעם ראשון, היתר כניסה להר הבית היה נותן יד לרבים המתפרצים לעלות ההרה בלא טבילה וחליצת נעלים. טעם שני, דהם יכנסו גם למקום המקדש וקודש הקדשים. טעם שלישי, צריכים לדקדק שיהיה הטבילה כשירה במקוה כשירה לטבילת נשים, ובלא שום חציצה. טעם רביעי, דיש חשש זבות באנשים. טעם חמישי, יש חשש זבות, יולדות, נדה וכו' בנשים.

הגיוני הפרשה ❖ איסור כניסה להר הבית בזמן הזה

פג

טעם שישי, דהעיקר לאסור כניסה לכל שטח הר הבית מלפנים החומות כי אין אנו יודעים בדיוק היכן מקום המקדש, שהרי בזמן הזה הכל חרב ונחרב, ממילא הכל בספק כרת, אף משום איסור טומאה לחוד. ואף דמשמע מדברי הרדב"ז שנקט כודאי שהסלע העומד בבית תפילתם בעוונותינו הרבים היא אבן השתיה, ואם כן הרי יכולין לחשב על ידי זה את כל הגבולין, כפי מה דאיתא במסכת מדות, מכל מקום הרבה גדולים חלקו על הרדב"ז בזה, וסברו שאין לסמוך על זה לקולא, אלא כל השטח נמצא בספק כרת, אף משום טומאה לבד.

כמו כן כתב הגר"ב זולטי בספרו משנת יעבץ (או"ח הלכות תשעה באב סימן מז אות ד) דאפילו מי שטבל כדין ונטהר מטומאה היוצאת מגופו, מכל מקום יש איסור חמור להיכנס לכל שטח הר הבית, כי ברבות הימים נעלם מאתנו המקום המדויק של המקדש, וכל הנכנס לשטח הר הבית עלול להיכנס תוך אי ידיעה למקום המקדש וקודש הקדשים, ויכשל חס ושלום באיסור חמור של כרת, עכ"ד.

לפי

Selected emails from our listeners

Comments on the Show

Thanks for the shiur about entering the har habayis, I found it very interesting.

I think it is important to point out something which seems to be left out when discussing this topic:

The Cheil is presumed to be the area within 10 amos of the azara and the ezras noshim. in fact this is not simple at all. Many meforshim understand that when the mishna says (midos 2, 3) that the cheil was 10 amos, this is only speaking about the east side of the azara. As R' Moshe Kazis points out, the Beis Hamoked which was a "Bayis Gadol" on the north side of the azara was open to the cheil.

Furthermore: according to the Rambam the mishna which says that the Cheil was 10 amos is referring to the height, the mishna does not tell us where the cheil was. In the diagram which the Rambam made in pirush hamishnayos (in the new prints based on the original manuscript) the Rambam draws the chei very close to the wall of the azara.

Another point which is not discussed is that there are meforshim (see rashi yoma 16, rosh on midos) which understand that the soreg did not surround the beis hamikdash, rather it was one gate which went straight from the north wall of the har habayis to the southern wall. Wouldn't this bring us to the conclusion that the cheil also included the entire part of the har habayis which was behind the soreg?

If this is the case, there may be no way that it would be halachicly permissible to enter the har habayis, being that the entrance is in the west.

Another interesting topic related to this which was touched upon is the discussion where on the har habayis is the Mokom Hamikdash. This may not be the most practical halachic discussion for now since as discussed in the Shiur we are forbidden to go on the har habayis these days, but it is still an interesting Halachic discussion which could still be practical. For example: a soldier or police officer who must go on the Har Habayis for reasons of pikuach nefesh (which I believe there are), which areas should

he lechatchila avoid? Or even just to discuss the Halacha as relevant to when moshiach comes. It would be interesting to have a shiur about this.

It was mentioned in the shiur that there is an opinion that the rock under the dome is the place of the mizbeach. It is true that Rav Goren had such a theory, but I haven't yet seen a proper source for this. His theory is based upon the size of an amah which he concluded based on the length of the Temple Mount these days from east to west, but how can this be a proof when the temple mount is so much bigger from north to south. This leads to an obvious conclusion that the har habayis was also enlarged from east to west, especially since the east and west walls are not exactly going in the same angle.

The only posek which I have seen which gives a clear place for the Mokom Hamikdash is the Radvaz. The other opinions which I have seen which are based on a true halacha source are based on where shaar shushan was. There may be room to say according to some rishonim that shaar shushan was not exactly opposite the heichal.

What many achronim do say is that we cannot know for sure that the rock is the even hashesiya, but they will presumably agree that this is still the most likely option.

Yossel Meijers

Answers to the Questions

I don't think the pasuk *לשכנו תדרשו ובאת שמה* is relevant, bc Chagiga 4a-b says its only on 3 regalim and only with a korban. Yiras hamikdash is maybe relevant, since gemara in beginning of yevamos says it's even without a bais hamikdash. But the quoted mishna (brachos 9, 5) says to also not use har habayis as a 'kapandurya' (shortcut), implying that yiras hamikdash can be fulfilled even without entering har habayis.

By contrast, Rambam in beis habichira (7, 2) says to only go on har habayis litzorech mitzvah. However, in pirush hamishnayos (brachos ibid) he says that one should only go there for avodah or tefilah. That implies that at least, since it is the holiest place, it's a 'better' place to daven and therefore considered litzorech mitzva. This is the mishna where the gemara derives that yiraas hamikdash is even without a bais hamikdash so presumably that would be true bizman haze as well. In fact, Ramban to Bereishis (28,

17) writes about Yaakov realizing he was at the makom hamikdash " הוא בית המקדש שהוא " שער לעלות משם התפלות והקרבות לשמים", even though the bais hamikdash had not yet been built. He may have been talking only about the azara and beyond, but perhaps, based on the previous Rambam, it also refers to the har habayis.

So basically it would be a mitzvah (although not in the minyan hamitzvos sense) to ascend to daven according to these rishonim.

Thanks!

Rafi Miller

רמב"ם הלכות בית הבחירה פרק ו הלכה יד

כל מקום שלא נעשה בכל אלו וכסדר הזה אין קדוש גמור וזה שעשה עזרא שתי תודות זכרון הוא שעשה לא במעשיו נתקדש המקום שלא היה שם לא מלך ולא אורים ותומים, ובמה נתקדשה בקדושה ראשונה שקדשה שלמה שהוא קידש העזרה וירושלים לשעתן וקידשן לעתיד לבא. +/השגת הרמב"ם/ בקדושה ראשונה שקדשה שלמה. א"א סברת עצמו היא זו ולא ידעתי מאין לו ובכמה מקומות במשנה אם אין מקדש ירקב ובגמ' אמרו דנפול מחיצות אלמא למ"ד קדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבא לא חלק בין מקדש לירושלים לשאר א"י ולא עוד אלא שאני אומר שאפילו לרבי יוסי דאמר קדושה שנייה קדשה לעתיד לבא לא אמר אלא לשאר א"י אבל לירושלים ולמקדש לא אמר לפי שהיה יודע עזרא שהמקדש וירושלים עתידים להשתנות ולהתקדש קידוש אחר עולמי בכבוד י"י לעולם כך נגלה לי מסוד ה' ליראיו לפיכך הנכנס עתה שם אין בו כרת.

שו"ת משפט כהן (ענייני ארץ ישראל) סימן צו

ו. שיטת הרמב"ם

הרמב"ם, כשהשיג על הרמב"ם בהלכה זו של קדושת מקום המקדש בזה"ז, לא חלק בזה על הדרשא של והשמות את מקדשיכם, שאע"פ ששוממין, בקדושתם הם עומדים, וקימת היא לענין קדושת המקום גם לדידי. שהרי כן דרכו בהשגותיו להשיב על כל פרט מההלכה, שעליה הוא משיג, ובמקום שהוא מביא ראיה מיוחדת לדבריו ודאי לא הוה שתיק מיני' אם הי' חולק על יסודה של ראיה זו. ואיך אפשר לומר, שהרמב"ם אין לו דרשה זו לענין קדושת המקדש, והרי עיקרו של כתוב זה נאמר על המקדש, ומריבויא דמקדשיכם דרשינן בספרא לרבות בתי כנסיות ובתי מדרשות, כמובא לעיל. והיתכן להיות שיסוד כל הקדושות של מקום, שהוא בית המקדש, יהי' גרוע כחו מהקדושות של מקדשי מעט, שהם נטפלים לו, ולא מצינו בכל התורה כולה שיהא טפל חמור מן העיקר, כמבואר בזבחים מ"ח א' ובכורות י"ד ב' ועוד כ"מ. אלא ע"כ מדשתיק מיני' בודאי גם הוא מודה דשייכא דרשה זו לגבי קדושת המקדש, וי"ל דס"ל נמי דאיסור תורה איכא, ולא פליג עלי' דרמב"ם אלא באיסור כרת דתלוי במקדש, אבל איסור לאו ועשה (דקדושת מחנות) איכא בהא גם לדידי'. ושייכא לענין זה דרשא זו שעומד המקדש בקדושתו גם בחורבנו, ומה שהוא חולק על חיוב כרת אין בזה משום בטול לגוף הראיה של הדרשא דוהשמות את מקדשיכם, שגם הוא מודה שהקדושה קימת, גם כשהן שוממין, והשכינה אינה בטלה, ואפי' אם ירד חומר הקדושה, לד' הרמב"ם, מאי' כרת לשאר איסור תורה, לא נפקעה בשביל כך ושפיר מתוקם קרא דוהשמות את מקדשיכם, וכעין הא דאמרין בעלמא מה לי איסור כרת מה לי איסור לאו, כיבמות פ"ד א', קי"ט א'. ואפי' אם יהא אסמכתא בעלמא ואין בו איסור תורה, מ"מ מודה דאיסור דרבנן מיהא איכא, וכיון שלמדנו מקרא זה, שקדושת בתי כנסיות שבא"י נשארת גם בחורבנם, כמו שהם בבנינם, ה"נ מוכרחים אנו לומר בדין ק"ו, שקדושת ביהמ"ק נשארה בו בחורבנו כבבנינו, וכמו בבנינו כן גם בחורבנו אסור להכנס בו בטומאה. וי"ל שאם לא היינו למדים מהמקרא, שיש בו עיקר קדושה גם בהיותו שמם,

לא היו חכמים משאירים בו קדושה מדבריהם, אבל כיון שלמדנו מכאן שנשארה קדושה גם בזמן החורבן, ואפי' אם נאמר שהקדושה שנשארה בחורבנו, אין בה בכדי להחזיק את איסור הכניסה בטומאה מה"ת, ולא באה אלא להזהיר על המורא והכבוד לעולם גם בחורבנו, מ"מ סמכו ע"ז חז"ל להשאיר קדושת המקדש לכל מילי כעין דאורייתא גם לגבי הכניסה בטומאה, שאין לך זלזול קדושה יותר מזה. וכפי מה שבארנו לעיל מיסודות הכתובים ופירש"י שם, שהתנאי היה רק על קיום הבנין, אבל על עצם קדושת המקדש הי' תנאי, שאפילו בחורבנו לא תפקע קדושתו, וכיון שאנו רואים שכן הוא רצון ד', שקדושה שחלה על מקום המקדש תשאר לעולם, אנו למדים ומדמים לזה ג"כ את קדושת מקדשי המעט בתי כנסיות ובמד"ר שבא"י, שלא יועיל בהם שום תנאי להפקיע קדושתם, והרי בודאי מסתברא מילתא, שגם הראב"ד מודה, דלא פקעה לגמרי הקדושה של בית המקדש גם בחורבנו, שלא הי' בו שום תנאי לבטול הקדושה, ואילו הי' בו בזה תנאי של בני"א ג"כ לא יועיל, כמו שאין התנאי מועיל בבהכ"נ ובהמ"ד, שהם רק ענפים מקדושת ביהמ"ק, ונשארה עכ"פ איזו קדושה, של תורה או של ד"ס, אליבא דכו"ע, ואפי' אם לדעתו אין כאן איסור כרת בזה"ז מ"מ איכא איסורא איזה שיהי', וגם כשהם שוממים יש מקום לקדושה להיות בכל צדדי'.

אמנם מלבד ענין הדרשא דהאי קרא, בהטעמתו ליסוד זה של קיום קדושת המקום מפני השכינה, הלא לגוף הדין לשונו של הראב"ד בהשגתו, שאמר הנכנס לשם אין בו כרת, ברור משמיענו את דעתו, דדוקא כרת הוא דליכא, אבל איסורא איכא. שהרי אפי' בלשון של התנאים ושל האמוראים בכל מקום שנאמר על איסור שאין בו כרת הלא ידוע הוא, שהכונה היא תמיד כרת אין בו אבל איסור יש בו. וק"ו בלשון של הפוסקים, שהם מפרשים את דבריהם ביתר בירור, כמו שכתבו בעלי הכללים, שפוסק צריך לפרש את דבריו, 4 ואפי' על האמוראים לעומת התנאים אמרו, שאמורא דרכו לפרש דבריו והתנא סותם לפעמים את דבריו. ואם בדברי התנאים כשמוצאים הלשון אין בו כרת אין הלשון הזה מורה שאין בו איסור, עד שיפורש מפורש שאין בו איסור, הלא הראב"ד, בתור פוסק, אם הי' עולה בדעתו, שהיתר הוא, חלילה, להכנס בזה"ז בטומאה למקום המקדש, לא הי' כותב לשון שמבואר מדבריו שאיסורא איכא אלא שאין בו כרת, אלא הי' כותב פשוט שמותר להכנס בזה"ז, ואם הי' כונתו בלשון זה לומר שמותר בזה"ז להכנס למקומות היותר חמורים שהם באיסור כרת הי' כותב מפורש שמותר להכנס בזה"ז בטומאה גם לבית קדשי הקדשים. וביחוד בפרק זה, הי' הראב"ד יותר מזהר בלשונו, ולא הי' כותב לשון אין בו כרת, דמשמע דאיכא איסורא, אם הי' לדעתו צד סברא של היתר להכנס למקום המקדש בזה"ז בטומאה חלילה. שהרי בו בפרק עסק הרמב"ם ג"כ בענין איסורי כניסה, שאין בהם כרת, והם אסורים בכ"ז עכ"פ מדרבנן, כמ"ש לעיל בהלכה ח' בלשכות הבנויות בחול ופתוחות לקודש, שאע"פ שתוכן קודש לאכילת קדשי קדשים, כדין העזרה, מ"מ הנכנס לשם בטומאה פטור, כדאמרינן בזבחים ד' נ"ו, וכמ"ש הכס"מ במקומו, וא"כ כבר אנו דנים בענין מקום שיש בו איסור דרבנן להכנס בטומאה אלא שהוא פטור, ואיך יניח אותנו הראב"ד בפרק זה עצמו בטעות ע"י הלשון של אין בו כרת. אלא ודאי לא היתה כונתו מעולם לומר שאין בו איסור, אלא כמו שמורגל ל"ז זה בכל מקום בדברי חז"ל להורות שכרת אין בו, אבל איסורא איכא, ויכול להיות איסור לאו ועשה של תורה, או עכ"פ מדברי קבלה דזאת מנוחתי עדי עד והקדשתי הבית לעולם שבכתובים שהובאו לעיל, ופשוט דעכ"פ לא נפקא מאיסורא דרבנן ודברי סופרים החמורים, כמו שהוא

נוהג בכל קדושות הארץ והמצות התלויות בה גם בזה"ז אליבא דכו"ע.

וכן במשנה שבועות כל שלא נעשית בכל אלו אין חייבין עלי', הנה למ"ד בכל אלו תנן ודאי מסתבר הוא, שאם לא קדשו בכל אלו אלא באחת מכל אלו עכ"פ קדושה מדרבנן היא, ואיסורא איכא להכנס בטומאה אל המקום הנוסף בקידוש זה. וראי' לדבר היא מהתוספתא דסנהדרין המובאה בגמ' דשבועות ד' ט"ז ע"א: אבא שאול אומר שני בצעין היו בהר המשחה, תחתונה ועליונה, תחתונה נתקדשה בכל אלו, עליונה לא נתקדשה בכל אלו, אלא בעולי גולה שלא במלך ושלא באורים ותומים, תחתונה שהיתה קדושתה גמורה, עמי הארץ נכנסים לתוכה ואוכלין שם קדשים קלים אבל לא מעשר שני, וחברים אוכלים שם קדשים קלים ומעשר שני, עליונה שלא היתה קדושתה גמורה עמי הארץ היו נכנסים שם ואוכלים שם קדשים קלים אבל לא מעשר שני, וחברים אין אוכלים שם לא קדשים קלים ולא מעשר שני, ע"כ. מדאמר שלא היתה קדושתה גמורה משמע אבל איזו קדושה היתה גם בעליונה, אף על פי שלא נתקדשה בכל אלו, ובדאי כיון שהיתה בה קדושה, אלא שלא היתה הקדושה גמורה, הוה בה קדושה לחומרא, למשל מחיצה לקלוט שלא לפדות מע"ש הנכנס בה, כדין קדושת ירושלים, וה"ה, אם היו מוסיפין באופן כזה על העזרות הי' נוהג בהוספה איסור להכנס בטומאה, אלא שלא היו חייבין עלי'. וכן מבואר מדברי התוס' בסוגיא ד"ה אלא, שכתבו וז"ל: אלא בבני גולה, אף על פי שהי' הדבר בא לידי תקלה הכניסוה כדי שימסרו עצמם עליהם יותר כשיש בה שום קדושה, ע"כ. הרי שיש בה קדושה, וכיון שיש בה קדושה נוהג בהוספה זו כל חומר של קדושה בכל מקום כדינו. אמנם למ"ד באחת מכל אלו תנן משמע לכאורה, דאם לא נעשה אפי' באחת מכל אלו אין בה קדושה כלל, ומ"מ אמר אין חייבין עלי', הנה חוץ ממה שאין לדון מלשון תנאים על לשון פוסק, שצריך לפרש את דבריו, וגם אין לדון מלשון אין חייבין על לשון אין בו כרת וכמשכ"ל, אבל באמת גם לדידי' אם הוסיפו על העיר והעזרות רק בקדושת פה, ולא באחת מכל אלו, י"ל שיש איסור עכ"פ מדרבנן להכנס שם בטומאה, אלא שאין חייבין עלי'. ומלשון הרמב"ם בפרק ו' הלכה י"ד, שכתב וכל שלא נעשה בכל אלו ובסדר הזה אינו קדוש גמור, משמע ג"כ שאם לא נעשה בכל אלו קדוש מיהא הוי בהוספה זו, אלא שאינה קדושה גמורה, וכלשון התוספתא, שבעליונה, שלא נעשית בכל אלו, אין קדושתה גמורה. ונראה פשוט דה"ה אם נתקדשה רק ע"י מחיצה ובפה בהסכמת בי"ד, אף על פי שלא נעשה אפי' באחת מכל אלו, ג"כ קדושה יש בה, אלא שאינה קדושה גמורה, ואסור להכנס בה בטומאה, אף על פי שאין חייבין עלי', כדיוק לשון המשנה אין חייבין עלי' אבל איסורא איכא.

לפיכך פשוט הוא, שלא עלתה מעולם על דעתו של הראב"ד לומר, שבזה"ז אין שום איסור להכנס בטומאה למקום המקדש, ואפילו איסור דרבנן, ואם הי' מתכוין להשמיענו היתר גמור לא הי' סותם את דבריו לומר אין בו כרת, דמשמע דאיסורא איכא, ואפילו איסור דאורייתא ג"כ משמע, אלא שבא למעט, שכרת אין כאן, משום ביטול קדושת המחיצות שאין כאן מקדש ד', וגבי כרת כתיב כי את מקדש ד' טמא ונכרתה הנפש ההיא מעמי'. וזהו מה שמוכיח מהמשניות, שנאמר בהן ואם אין מקדש ירקבו, דמשמע שאין אנו קוראים מציאות של מקדש על המקום בחורבנו, וע"כ אין שייך כרת, דכתיב בי' מפורש מקדש ד'.

ויש להסתייע לסברא זו, שזו היא שיטתם של הרמב"ם והראב"ד לכל מר כדאית לי', שהרמב"ם סובר שקדושת

המקדש נשארה גם אחרי החורבן, ואפי' במקום שיש איזה לשון בכתוב שמשמעו המקדש ה"ז כולל ג"כ את המקום בחורבנו, ולהראב"ד הלשון המורה על המקדש אינו כולל את המקום בחורבנו, - מהא דפ' י"א מה' מע"ש ונטע רבעי, שכתב הרמב"ם, דבין בפני הבית בין שלא בפני הבית חייב לבער ולהתודות, והראב"ד כתב ע"ז: זה שבוש, שהיודי הוא לפני ד', ואין לפני ד' אלא בבית. והיינו לטעמי', דמקדש אינו נקרא כ"א כשהוא בבנינו, ואז נקרא ג"כ לפני ד', שהשראת השכינה היא במלואה ובכבודה, והרמב"ם לטעמי', דס"ל שאין הפרש בדבר, ואפי' במקום דכתיב מקדש מפורש, כמו גבי כרת, דכתיב כי את מקדש ד' טמא, גם מקום המקדש נקרא מקדש, וה"נ נקרא לפני ד' אפי' בחורבנו.

אמנם כ"ז לענין קדושת מחיצות, אבל קדושת מחנות י"ל דהראב"ד מודה, דלמ"ד דלא בטלה קדושה קימת היא לכל פרטיה לגבי לאו דלא יטמאו את מחניהם, ולגבי עשה דשלוח טמאים, דנפקא לן מוישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש, דלגבי זה כל המחנות קימות הן. וא"א כלל לדחוק בדברי הראב"ד, שמ"ש אין בו כרת הוא לאו דוקא חיוב כרת, אלא לאשמועין דאפילו במקום שי"ב כרת בבנינו ג"כ בטלה הקדושה בזה"ז. שהרי הראב"ד עסיק במקדש ומביא ראי' שקדושת המקדש בטלה, ופשיטא שהמקדש כולל הכל אפי' קדשי קדשים, ואם הי' כותב שבזה"ז אין איסור להכנס שמה הי' הכל בכלל. וחוף מכל זה מאחר שהראב"ד עסיק כאן בשווי, שיש לדעתו, בין קדושת הארץ לקדושת המקדש, ובקדושת הארץ פשוט הוא לכל, שאפילו למ"ד דבטלה הקדושה מה"ת מ"מ נוהגות כל המצות התלויות בארץ מדרבנן גם בזה"ז, א"כ אם הי' סובר שבזה משונה היא קדושת המקדש מקדושת הארץ, דקדושת הארץ אפי' למ"ד דבטלה מ"מ נשארה הקדושה מדרבנן לכל המצות והאיסורים התלויים בארץ, וקדושת המקדש למ"ד דבטלה לא נשאר כלל שום איסור זכר למקדש, הלא הי' צריך להשמיענו בפירוש חדוש גדול כזה. וכשלא ביאר דבר זה, ועוד סתם וכתב אין בו כרת, הרי כונתו פשוטה שכרת אין בו, אבל איסורא מיהא איכא, דאורייתא או לפחות דרבנן, ככל איסורי טבל ערלה, כלאים ושביעית, למ"ד בטלה קדושת הארץ בזה"ז. ומה שהורגלו לאמר, שלדעת הראב"ד רק איסור דרבנן יש בכניסה למקום המקדש בזה"ז, פשוט הוא שזה אמרו רק בדרך פשיטות, ולא לשלול שבודאי אין בזה איסור של תורה לדעת הראב"ד, דהא אדרבא מפשטם של דברי הראב"ד נראה שבא לשלול רק מכרת, ולא מאיסור לאו ועשה, כמש"כ. אלא משום שע"ז יש מקום לדון ולומר שמא כיון שאין כאן כרת אין גם לאו ועשה, וכמו גבי קדושת הארץ, דלמ"ד בטלה לע"ל אין בה מה"ת שום איסור, ולא אמרינן דטבל בזה"ז נפיק ממיתה ומ"מ אית בי' איסור לאו, אלא כיון שבטלה קדושת הארץ פקע לי' כל איסור של תורה, ולא נשאר כ"א איסור דרבנן המפורסם בכל הש"ס בתרומה בזה"ז דרבנן. אמנם יש חילוק גדול בין הנושאים, וי"ל דקדושת מחנות שאני, שנשארו המחנות בקדושתם אף על גב דבטלה קדושת הארץ מצד עניני תרומ"ע ושביעית, והראב"ד לא אמר אלא דגבי כרת מקדש כתיב, ע"כ צריך דוקא שיהי' המקדש קיים, או מטעם אחר, דס"ל דעזרא לא קדש לע"ל את מקום המקדש וירושלים, מפני שהוא עתיד להתקדש בחידוש של קדושת עולם בכבוד ד' לעולם. ואולי שלב הראב"ד את שני הטעמים ביחד בכונתו, שלענין קדושת ירושלים, דס"ל ג"כ דבטלה קדושתה בזה"ז מה"ת, לענין הדברים המיוחדים בה, שמהם דבר הרמב"ם שם בהלכה זו, שעלי' מוסבה השגתו של הראב"ד, תלה עיקר הטעם בקדושת עזרא, שהיתה רק לשעתה, מפני שידע, שהכל עתיד להתקדש

קדושת עולם בכבוד ד', ולענין קדושת מקדש אין צורך לטעם של מחשבתו של עזרא, וי"ל באמת שגם בלא טעמו של קדושת עזרא וכונתו ג"כ אין כרת לדעת הראב"ד כשאין מקדש, שהרי די לגבי מניעת הכרת מדכתיב ב' כי את מקדש ד' טמא, לאפוקי בזמן דליכא מקדש, וכמשכ"ל. אבל עכ"פ אין לנו לדון לדעת הראב"ד כ"א דליכא כרת, ולא שאין שום איסור תורה דלאו ועשה, אלא שעכ"פ הרי איסור דרבנן לפחות בודאי איכא בזה, ומאן ספין ומאן רקיע להתיר איסור דרבנן ולזלזל בקדושת מקום בית קדשנו ותפארתנו, שארית פליטת כל מחמדינו.

ואמנם מצינו שגזרו חכמים שלא לכנסו טמאי מתים לחיל ובעזרת נשים. במקום שמדאורייתא שרי. אבל אם היתה הרצועה ניתרת בזה בזה"ז הלא לא רק טמאי מתים יכנסו למקום האיסור, אלא גם זבים וזבות יכנסו שמה, שע"ז ודאי יש איסור דאורייתא. ומלבד זה גם הגזירה דרבנן אפשר שתשאר לעולם למעלת קדושת בית עולמים עכ"פ מדרבנן. אכן באמת גם איסור דרבנן זה, של כניסת נכרים וטמאי מתים לחיל ולעזרת נשים, הוא לא גזירה משום סחור לכרמא שלא יכנסו לעזרת אנשים, כי לא מצינו גזירות כיוצא בזה במקום זריזים, אלא הוא כמו שמפורש בתוספתא דפ"ק דכלים: ר"ש אומר החיל ועזרת נשים מעלה יתרה היא בבית עולמים, והטמאים שנכנסו לשם פטורים. ומעלה יתרה אינה גזירה משום סחור לכרמא, אלא שמשום קדושת המקום עשו מעלה וכבוד, ומעלה כזו, שבאה מצד רוממות כבוד המקום, יכולה להיות נמשכת תמיד. וק"ו שיכולה להיות מעלה דרבנן נוהגת, משום כבוד קדושת המקום, שלא לבטל את כל קדושתו גם בחורבנו, מק"ו דקדושת הארץ בכללה, שאף למ"ד דבטלה מה"ת מ"מ לא בטלה ממעלה דרבנן, כמשכ"ל.

והנה עצם יסוד מציאות הקדושה והאיסור מדרבנן למקום המקדש בזה"ז פשוט הוא, שכמו שנשארה קדושת הארץ מדרבנן, לחיובי מצות התלויות בארץ, גם למ"ד קדושת הארץ, ראשונה או גם שני', לא קדשה לע"ל, ה"נ נשארה קדושת ירושלים והמקדש לכה"פ מדרבנן, גם למ"ד דקדושה דידיהו לא קדשה לע"ל. אמנם הטעם והצורך של קביעת הקדושה והאיסור דרבנן בזה הוא בודאי משום זכר למקדש, שבשמירת הקדושה שלא להכנס בטומאה יש בה זכר גדול לשמירת המקדש וציון גדול לקדושתו, משא"כ אם לא הי' נשאר שום זכר לקדושתו, והיו טמאים מורגלים להכנס שמה, ודאי יש בו חלול הקודש, ואין הכניסה להתפלל שם שוה בנזק זלזול הקודש. והרי מצינו שעשו חז"ל גזירה משום מהרה יבנה ביהמ"ק ויהיו רגילים באיזה מכשול גם בעינינים בלתי תדיריים. וכפשטא דגמ' דר"ה ל' ע"א, אהא דמשחרב ביהמ"ק התקין ריב"ז שיהא יום הנף כולו אסור, מ"ט מהרה יבנה ביהמ"ק ויאמרו אשתקד מי לא אכלנו בהאיר מזרח, השתא נמי ניכול. א"כ ק"ו שיש לגזור אם כל ישראל יתרגלו להכנס בטומאה למקום המקדש, אפי' לצורך תפלה, שיטעו לומר שגם אחר שיבנה ביהמ"ק מותר להם להכנס לצורך תפלה ושירה. וכמה קשה לעקור ההרגל של הכלל כולו, ביחוד כשמורגלים במנהג שהי' בא לשם מצוה ועבודה, וכבר סבלנו מענין הבמות, שלא סרו גם בימי רוב המלכים הצדיקים, שמפני שהורגלו בהן לשם מצוה ועבודה לא שמעו אח"כ בקול חכמי ונביאי הדורות לבטלן. וכן הוא תדיר בהמון העם, שבמה שהוא מתרגל בו לשם מצוה אינו שומע בו לקול מורים, כהא דסנהדרין כ"ו ב', בהנהו קבוראי דקבור נפשא ביום טוב ראשון של עצרת, דשמתינהו רב פפא ופסלינהו לעדות, ואכשרינהו ר"ה ברי' דר"י, וא"ל רב פפא והא רשעים נינהו, והשיב לו סברי מצוה קא עבדי, 5 וכ"כ משתמש אצלם ההיתר ע"י ההרגל של מצוה לדעתם, עד שאע"ג דמשמתינן להו סברי כפרה עבדי לן רבנן, והם

שונים באולתם וחוזרים ועוברים, וכפירש"י שם. ואפי' לרנב"י, דאמר התם, בר"ה, דריב"ז בשיטת ר"י אמרה, דאמר עד עצם היום הזה הוא עצומו של יום, ומאי התקין דרש והתקין, אין ראי' לומר, דלא ס"ל הסברא דראוי לגזור גזירה משום מהרה יבנה ביהמ"ק ויבואו לידי תקלה ע"י ההרגל, אלא די"ל דס"ל דכאן לא הי' צורך בגזירה, משום די"ל שיש כאן איסור תורה. וביותר משום דקשיא לי' הא דמקשה הגמ' התם על טיב הגזירה: היכי משכחת לה, אי דאיבני בשיתסר הרי האיר המזרח היתר, אלא דאיבני בחמיסר מחצות היום ולהלן לישתרי, דהא תנן הרחוקים מותרין מחצות היום ולהלן, ומה דמשני התם ל"צ דאיבני בחמיסר סמוך לשקיעת החמה, או דאיבני בליליא, ס"ל דהוא דוחק לתלות את הגזירה באופן רחוק המציאות כזה. (וביותר מסתבר לומר, דעיקר חילי' דרנב"י, דלא ניחא לי' לפרש התקין פשוטו כמשמעו, מגזירה דמהרה יבנה ביהמ"ק, הוא משום דאהא דמוקים הש"ס, דאיבני בחמיסר סמוך לשקיעת החמה או דאיבני בליליא, קשה מה שהקשו רש"י ותוס', דהא אין בנין ביהמ"ק ביום טוב ולא בלילה, והוצרכו לומר דלע"ל שיבנה בידי שמים שאני, וי"ל דרנב"י לא ס"ל דכשיבנה ביהמ"ק בידי שמים בכבוד ד' יהי' מקום לחוש לטעות ומכשול, דודאי אז ימלא כבוד ד' את כל הארץ ותמלא הארץ דעה את ד' כמים לים מכסים, ואיך יטעו אז בטעות כזו. וגם י"ל דס"ל, דלא מסתבר לומר שהבנין שבידי שמים יופיע בשלול בנינו באופן שבידי אדם יש איסור לבנותו אז, וביחוד בלילה, שאין בונים אותו, מפני שאין זה זמן בנינו, וראוי שגם מן השמים יסכימו ע"ז, שהרי סדרי הזמנים נמשכים והולכים אחרי קביעות התחנות, כדאמרינן בירושלמי דר"ה לגבי יום הדין, וספרים הנפתחים, ע"כ מתרץ שמה"ת הוא אסור). אבל בעצם הסברא, שראוי לגזור משום מהרה יבנה ביהמ"ק, ובינתיים יהיו מורגלים באיזה היתר, שקשה יהי' להפרישם אח"כ, גם הוא מודה. ובפרט כשההרגל יהי' בענין של מצוה, שקשה יותר לפרוש מהמנהג שנהגו, וכמש"כ מהא דסנהדרין, ודאי כו"ע מודים שראוי לגזור, ובדאי כשם שהניחו חכמים את קדושת הארץ, אליבא דמ"ד דבטלה קדושה ראשונה או שני' של הארץ, ק"ו הדברים שהניחו קדושת המקדש לחומרא, מפני קדושתו מוראו וכבודו של מקדש, וכדי שלא יהיו טמאים מורגלים להכנס במקום הקודש, ולא יאמרו אשתקד מי לא נכנסו שמה לצורך מצוה ותפלה, השתא נמי נכנסו. וכשם שחששו על איסור פרטי של אכילת חדש יום אחד מפני ההרגל, כך וק"ו שהי' להם לחוש על הרגל תמידי באיסור כטומאת מקדש, שהתורה חששה כ"כ לעון זה והרבתה בכפרותיו, וכמבואר במתני' דפר"ק דשבועות רבוי הקרבנות המכפרים על טומאת מקדש וקדשיו, ואיך יעלה על הדעת שנכין לנו תקלה כ"כ גדולה בידיים.

אכן חוץ מהטעם הפשוט הזה, דמהרה יבנה המקדש, ויהיו מורגלים להכנס שם בטומאה, י"ל שראו חז"ל לקיים קדושת המקדש, כדי שתתמיד בנו היראה העליונה של מורא מקדש, ולא מן המקדש אתה מתירא אלא ממי שהזהיר על המקדש, כיבמות ו' א. וכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון, וכשם שהתורה הרחיקה את האדם ברוב הפעמים מן המקדש, ודוקא ע"י הרחוק יכנס הגודל והמורא בלב, וכמ"ש הרמב"ם במו"נ באריכות דבריו בפמ"ז משלישי, וכן החנוך במצוה קפ"ד בענין ל"ת דואל יבא בכל עת אל הקודש. ומצינו יחש הקדושה והכבוד ע"י הרחקה ושלילת קירוב, כהא דתמורה ד' ד' ע"א, שרצה לומר אזהרה למוציא שם שמים לבטלה מאת ד' אלהיך תירא, או מליראה את שם הנכבד והנורא לגי' רש"י שם, ועכ"פ אין אנו אומרים שתהי' היראה ע"י התקרבות הזכירה, להזכיר את ד' בתדירות, אלא ע"י הזהירות מלהזכירו לבטלה. 6 וכ"כ גדול הוא כח הזכרון של הכבוד והמורא של הקדושה,

שבא דוקא ע"י שלילת הקירוב וע"י ההרחקה, שמתוך יראת הרוממות והכבוד, עד שאת השם הקדוש בעצמו, שם העצם, הרי אסור לנו להזכיר כלל חוץ למקדש, וזה שמי לעלם כתיב כפסחים ד' נ' ע"א, ובמתני' דסנהדרין צ' ע"א אף ההוגה את השם באותיותיו, וכדאמרינן התם בגמ' ד' ק"א ע"ב: ובגבולין וכמ"ש רש"י שם ד"ה תנא, ולדעה הראשונה דתוס' סוכה ד' ה' ע"א ד"ה יוד, הוי האיסור להגות את שם העצם באותיותיו בגבולין. 7 וא"כ כל יסוד המורא משתרש בלבבנו דוקא ע"י ההתרחקות ואי - ההזכרה, שזה מורה לנו שאין אנו מוכשרים למעלה עליונה זו של הזכרת השם הקדוש, וה"נ ע"י מה שאנו נזהרים מלהתקרב בהיותנו טמאים אל המקום הקדוש הרינו מקיימים מצות מורא מקדש, והוא יותר יקר מאותה היראה הבאה בדרך קירוב בעת שאין אנו מוכשרים לו. ואם הוא דבר הגון ע"פ התורה, שלא נזכיר כלל את השם הנכבד, שם העצם ב"ה, כל ימי גלותנו, מפני חסרון המקדש, ודוקא ע"י זה אנו קונים את יראת השמים והיא חלה עלינו, כשאינן אנו זכאים למקדש בעוננו כדי שנוכל להזכיר את השם ככתבו, כמו שהיו עושים במקדש כדאיתא בסוטה ל"ח ע"א, ה"נ אין פלא אם תחת להתנהג עם המקום הקדוש בדרך גסות וכניסה של טומאה, שהי' בלא ספק מתנהג כך אם לא הי' איסור להכנס בו בטומאה כבזה"ז, הרחיקו אותנו חז"ל מלהתקרב אליו, אפי' לשם רנה ותפלה, שאין הריח הזה כלום לגבי ההפסד של גסות הלב במקום המקודש הזה, והננו עומדים ביראה מרחוק ומצפים לחסד ד' שישוּב ירחמנו ויאר לנו באור גאולה שלמה, שנזכה על ידה לטהרה גמורה, באופן שנוכל להתקרב לבית תפארתנו בכל מדת הקדושה הראוי' לו.

והננו צריכים להעיר ממקום שיש לטעות בו ולומר, דהראב"ד ס"ל, דבטול הקדושה דבזה"ז הוא בטול גמור, שאפילו איסור דרבנן לא נשאר בה. והוא מהא דכתב בספר תמים דעים להשיג על הרי"ף, שהביא דיני פרוזבול לחיובא בזה"ז, וס"ל להראב"ד, דכל החיובים של שמיטה אפי' מדרבנן לא היו נהוגים כ"א כ"ז שהי' ב"ד הגדול בא"י לקדש שנים והיו אז שמיטות ויבולות נוהגין מדרבנן עכ"פ לזכר לשביעית, אבל מזמן שבטל ב"ד הגדול אין לנו שום קדושת שנים ולא נהגא שמיטה אפי' מדרבנן, והאמוראים האחרונים, שעשו פרוזבול או שמסרו מיליהו להדדי, לקיים תקנת הלל הזקן, רק ממדת חסידות עשו כן לדעתו. א"כ מצינו עכ"פ, שדעתו של הראב"ד היא בפרט אחד של קדושת הארץ, שנתבטלה הקדושה לגמרי, ואפי' זכר מדרבנן ליכא, ויש מקום לבע"ד לומר, שכ"ה דעתו גם לענין קדושת המקדש. אבל באמת לא די שמדברי הראב"ד, בהשגתו זו על הרי"ף, אין שום סמך לומר, דס"ל שיש עוד קדושות בארץ או במקדש, שבטלו לגמרי, ואפי' איסור דרבנן לא נשאר בהם, כ"א אדרבא מדבריו אלה מוכרח, שדעתו היא, דלכל יתר הקדושות התלויות בארץ ובמקדש, עכ"פ קדושה דרבנן נשארה בהם גם כשבטלה קדושתם. ומדהוצרך להאריך, ולהביא ברייתא, דפ"ק דר"ה ד' ט' ע"ב, דהלכתא כחכמים, דס"ל שלשתן מעכבות בו, דהיינו שמיטה, קריאה ותקיעה, וכיון שאין לנו כח לקדש יבולות בג' דברים המעכבים בהם אין לנו יובל כלל, וכשאינן יובל אין שמיטה, א"כ לא אמר הראב"ד דקדושה בטלה אלא לגבי יובל ושמיטה התלוי' בו לדעתו, משום שחסרים לנו הדברים המעכבים את חלות קדושתו, וס"ל דמשום זה אינו חל אז כלל, ובאמת לא מצינו שיהיו נוהגים יובל אפי' מדרבנן, ולדעתו גם שמיטה ביובל היא תלוי'. אכן כ"ז שייך רק בקדושת זמנים, שצריכים בכל פרק לחדש את הקדושה, וכיון שהדברים המעכבים חסרים הם אין מקום לדעתו לחדש את הקדושה אפי' מדרבנן. אבל בענין קדושת הארץ וקדושת המקדש, אפי' למ"ד בטלו מה"ת, הרי א"צ לחדש קדושה כ"א לומר שנשאר עכ"פ זכר

לקדושה של תורה, וא"צ שום פעולה מצדנו, לא קידוש פה ולא כל תנאי המעכב, ובודאי גם הראב"ד ז"ל הולך בשיטתייהו דכל חכמי ישראל, דס"ל שכל הקדושות כולן, בין של הארץ בין של המקדש, אפי' אם נאמר שבטלה קדושתן בזה"ז מ"מ נשארה בהן קדושה דרבנן, לכל האיסורים התלויים בהן, באין שום ספק. אמנם חוץ מכ"ז הנה כתב הרמב"ן (בס' הזכות על הרי"ף פ' השולח), שהראב"ד חזר בו מהוראתו זו בענין פרוזבול, שאינו נוהג בזה"ז לגמרי, וכתב בפירושו לע"ז, דנוהג פרוזבול גם בזה"ז מדרבנן עכ"פ בין בארץ בין בחו"ל. אך ע"ז העירונו בס' שבת הארץ, שאין הדבר ברור כ"כ דהא דע"ז היא בתרייתא להראב"ד, ואולי הא דההשגה על הרי"ף היא בתרייתא, ומסתברא מילתא לומר שבתחילה עסק בגמ' עצמה וחדש בה ואח"כ עסק בהרי"ף ועשה עליו השגות. גם מסתברא מילתא, שאלמלא הדר בי' מההשגה על הרי"ף הי' ראוי לו להזכיר בחדושו שבגמ', ולהשיב למקומו את כבודו של הרי"ף, שבודאי הי' גדול אצלו, ולהודות שבשגגה השיג עליו, ומכ"ז משמע שההשגה על הרי"ף היא מאוחרת. אבל עכ"פ אין מכאן שום סמך לומר, דהראב"ד ס"ל שקדושת המקדש בטלה לגמרי, ואדרבה מדבריו בהשגה מתברר יותר, שכל הקדושות שבארץ, חוץ מיובל, ושמיטה התלויה בו, לדעתו, אפי' למ"ד שהן בטלות מה"ת בזה"ז, מ"מ מדרבנן עומדות הן בתקפן לכל האיסורים התלויים בהן, וזה אפי' בקדושות הארץ בכללה, שהן רק באיסורי עשה ולא או מיתה, דקילא מכרת, וק"ו לקדושת מקדש החמורה, דבכרת וכמשכ"ל. וחס לן למיתלי בוקי סריקי בהראב"ד, לומר דס"ל שאין זכר כלל לקדושת מקדש בזה"ז, והותרה הרצועה לכל ערל וטמא לבא שמה, ומי שבא לחדש ולומר שנתהפכה השורה, וקדושת הארץ, הקלה לגבי קדושת המקדש, - ורוב עניני' שהם נטפלים ושייכים לקדושת המקדש, כתרו"מ"ע מפני הכהנים, שהם בשביל המקדש, ורבעי, שהוא סוכם את הערלה, הוא משום קודש הלולים לד', שיאכל בירושלים במקום הקודש, - תשאר בה קדושה ואיסור מדרבנן וזכר למקדש, גם למ"ד דבטלה הקדושה מה"ת, ולמקדש עצמו לא ישאר שום זכר של קדושה ח"ו, הי' צריך להביא מקור לדבריו לחדוש גדול ומוזר כזה, יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא, רחמנא ליצלן מהאי דעתא, ולא תעשה כזאת בישראל.

וכן אין שום ראי' לומר, שכשבטלה הקדושה מה"ת בטלה ג"כ מדרבנן, מענין קדושת הארץ, מהא דחולין ו', דרבי התיר את בית שאן ע"י העדות, שהעיד לפניו ר' יהושע בן זירוז בן חמיו של ר"מ על ר"מ שאכל עלה של ירק בבית שאן. והרי בענין קדושת הארץ בכלל הדבר מפורסם הוא, שאפי' למ"ד דבטלה קדושת הארץ ולא קדשה לע"ל מ"מ נשארה בה קדושה מדרבנן, ואם נדמה קדושת המקדש לקדושת הארץ, כאשר כך הוא בודאי, דלא גריעא קדושת המקדש מקדושת הארץ לענין זה, ועוד עדיפא היא מינה משום חומר כרת שיש ביסוד קדושת המקדש לגבי כניסת טמאים, - הלא מעיקר מציאות הארץ בכלל יש הוכחה, שגם קדושת המקדש קימת היא עכ"פ מדרבנן גם לדעת הסוברים דבטלה קדושת המקדש, משום דלא קדשה לע"ל. ובגוף ענינו של רבי, שהתיר בית שאן, הרי ישנן כמה שיטות לרבנותינו הראשונים ז"ל, ולשום אחת מהן אין להוכיח מזה לנ"ד, שבטלה קדושת המקדש בזה"ז אפי' מדרבנן. לא מבעי לשיטת הרמב"ם שבודאי אין להביא ראי' ממנה, שהקדושה שמתבטלת מה"ת מתבטלת היא לגמרי, עד שאפי' מדרבנן לא חלה עוד. שהרי שיטת הרמב"ם היא בכלל (פ"א מה' תרומות), שכל חיוב תרו"מ"ע מאותו הזמן שלא היו כל ישראל בארץ אינו כ"א מדרבנן, ובבית שאן הוא תרתי לקולא, 8 שהיא מאותם המקומות שהחזיקו בהם עולי מצרים ולא החזיקו בהם עולי בבל, שמ"מ הניחום כשהיו ולא פטרום מן התרומה והמעשרות,

וחיובם הי' נוהג גם שם עכ"פ מדרבנן, ורבי מאיר ראה בה טעם להתיר, וכמש"כ הרשב"א שהובא בכס"מ שם, מפני שהיתה רחוקה מהישוב ולא היו ישראל מצויים שם. א"כ הלא בזמן ר' מאיר כל חיובם אינו אלא מדרבנן, ואין שום שייכות לדון מזה, שמה שנעשה מותר מה"ת, בעיני קדושת א"י, נעשה מותר לגמרי, ולומר דה"ה לענין קדושת המקדש, דבטלה הקדושה אפי' מדרבנן, למ"ד ל"ק לע"ל. ולשיטת הראב"ד עצמו דמפרש כפירש"י, דרבי לא התיר כ"א במעשר ירק ופירות האילן, שהם מדרבנן, אבל לדגן תירוש ויצהר נשארה הקדושה גם בבית שאן, הלא מוכח מכאן בהפך, שמדת חכמים כך היא, שגם כשמתבטלת הקדושה לאיזה צד מ"מ משאירים חלקי קדושה ואיסור, ולא בטלה לגמרי. וק"ו לשיטת התוס' שם ד"ה והתיר, שרבי התיר בבית שאן רק את הדמאי ולא את הודאי, דלדידהו גם בחו"ל נוהג עכ"פ במקומות הקרובים לא"י, ודאי אין זה שייך לענין בטול של ענין קדושה דאורייתא, להביא מזה ראי' שלא נשאר אפי' חיוב מדרבנן, כיון שאין אנו עסוקים כאן כלל בדבר של תורה כ"א בדמאי, שהוא בעיקרו מדרבנן. אלא לשיטת אותה הדעה שבתוספות, שהתיר רבי את בית שאן לגמרי מטעם שהחליטה לחו"ל, מפני שלא היתה בכבוש עולי בבל, הי' מקום לדון שלא דוקא בית שאן, שהי' לו טעם מיוחד להתיר, אלא שכל הכבוש של עולי מצרים שלא כבשו עולי בבל, נפטר לגמרי מתרומ"ע. וש"מ שיש מציאות לבטול קדושה לגמרי, שהרי קדושה ראשונה שבטלה בטלה לגמרי לפ"ז, וה"ה בקדושת המקדש בזה"ז. אבל שיטה זו, מלבד מה שהיא אינה מפורשת ביסודה בשום מקום, הרי היא נסתרת מצד עצמה מהיות יסוד לראי' לבטול הקדושה לגמרי גם מדרבנן, דמאי חזית דאזלת בתר קדושת עולי מצרים, שלא נשארה, זיל בתר קדושת עולי בבל, דגם למ"ד דבטלה הקדושה השני' מ"מ נוהגת היא מדרבנן אליבא דכו"ע. ותו, די"ל דכל מה שהונהג בזה מדרבנן לא הונהג כ"א מאנשי כנה"ג, שהיו בבית שני, שהם תקנו לישראל גדרים וסייגים וזכרונות למקדש. ובעיקר לא הי' שייך להשאיר זכרון בגלות בבל, כיון שגלו כל ישראל מא"י ונ"ב שנה לא עבר איש ביהודה, ע"כ נתבטלה לגמרי קדושה ראשונה. אבל בקדושה שני' כך היא המדה, שכיון שישראל עמדו ברוב הזמנים מעט או הרבה בא"י, וכד' הרמב"ם בס' המצ' לענין קביעות המועדים, שזוהי בכלל ההבטחה, שלא יבטלו אותות האומה, שלא הופסק ישוב של ישראל, באיזה אופן שיהי', בא"י ברוב הזמנים, וק"ו בזמנים הראשונים שאחר חורבן בית שני, שהי' הישוב גדול בא"י כמה מאות שנים, לכן נשארה הקדושה מדרבנן לכל עיני קדושת הארץ, וה"ה לקדושת המקדש, ולא פסקה מאז מעולם. וא"כ לא שייך כלל לדון על שאלה בעיני דרבנן מאותם הזמנים, שאין אנו יודעים אם בכלל הונהגו אז עיני דרבנן ברובי עיני המצות בארץ. עכ"פ אין שום יסוד לבנות מענין זה שום צד ראי' שבזה"ז, שנשארה קדושת הארץ מדרבנן לכו"ע, אפי' למ"ד שהקדושה נתבטלה מה"ת, תהי' קדושת המקדש בטלה לגמרי אפי' מדרבנן. ואם הי' אחד מן הראשונים סובר כן הי' מפרש כן בדבריו מילתא בטעמא לחידוש גדול כזה, להקל בקדושת המקדש החמורה יותר מקדושת הארץ שהיא קלה ממנה.

ז. המשך בירור שיטת הראב"ד שלא נחלק בזה בעיקר ההלכה.

ביאור סוד ד' ליראיו שבהשגת הראב"ד.

אכן באמת לא זו בלבד שמידי איסור וקדושה דרבנן בודאי לא נפקא לדעת הראב"ד לנכנס למקום המקדש בזה"ז,

ויותר על כן שלשונו אין בו כרת משמע שגם איסור דאורייתא, דלאו ועשה, יש בו, ועל דרשת והשמותי מקדשיכם, שהם בקדושתם אף על פי ששוממים, בודאי לא פליג גם לענין זה. אלא שגם בכל עיקרא דמילתא דחיובה הגמור דבכרת, מטעם דקדושה ראשונה קדשה לע"ל, י"ל דלא פליג בזה הראב"ד על הרמב"ם. שהרי זה לשונו בהשגתו: א"א סברת עצמו היא זו, ולא ידעתי מאין לו זה, ובכמה מקומות במשנה ואם אין מקדש ירקב, ובגמ' אמרו דנפול מחיצות. ואיך אפשר לומר, שכל עיקר המחלוקת של הראב"ד על הרמב"ם בזה הוא על מה שהרמב"ם פסק כרב הונא בשבועות, דבכל אלו תנן, וקדושה ראשונה קדשה לע"ל, ועזרא לא קדש בכל אלו ולא עשה אלא זכר בעלמא, והראב"ד פסק כרב נחמן, דבאחת מכל אלו תנן, ועזרא קדש קדושה גמורה, וקדושה ראשונה לא קדשה לע"ל, - שאם כן איך יאמר ע"ז סברת עצמו היא זו, והלא היא סברת רב הונא, וכמה תנאים ואמוראים ומשניות וברייתות וסוגיות שלמות, הסוברים דקדושה ראשונה קדשה לע"ל. ואם הי' הראב"ד מתכוין בהשגתו להכריע בעיקר הדין כמ"ד קדושה ראשונה לא קדשה לע"ל, איך יקשה על הרמב"ם ממשניות ששינו בהם ואם אין מקדש ירקב, והלא פלוגתא דתנאי היא וישנן כמה משניות וברייתות נגד זה, דס"ל קדושה ראשונה קדשה לע"ל. אבל הדברים ברורים שמעולם לא עלה על דעתו של הראב"ד להכריע כאן בעיקר המחלוקת, אם קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לע"ל או לא קדשה לע"ל, ויכול הראב"ד ג"כ להסכים שקדושה ראשונה קדשה לע"ל, ולפ"ז הי' גם הוא מודה לדינא שהנכנס בזה"ז למקום המקדש חייב כרת, ובזה אין הראב"ד דן כאן כלל. אלא שהוא עמד על הכרעתו של הרמב"ם ועל חדושו, שחידש לחלק בין קדושת כללות ארץ ישראל, בחיוב המצות התלויות בה, לקדושת ירושלים והמקדש, שאע"פ שהכריע בענין קדושת הארץ כמ"ד קדושה ראשונה לא קדשה לע"ל, מ"מ לענין קדושת ירושלים והמקדש הכריע כמ"ד קדושה ראשונה קדשה לע"ל, והכרעה זו היא מסברתו ולא נזכרה בפירוש בגמ'. ע"ז משיג הראב"ד ואומר: סברת עצמו היא זו ולא ידעתי מאין לו, כלומר עצם הדין יוכל להיות שקדושה ראשונה קדשה לע"ל, ועפ"ז יהי' חייב כרת הנכנס בזה"ז בטומאה למקום המקדש, אלא שאם כבר הכריע בענין קדושת הארץ דלא קדשה לע"ל הי' צריך, לדעת הראב"ד, לפסוק ג"כ לענין קדושת המקדש וירושלים דלא קדשה לע"ל. ולפ"ד הרמב"ם הי' משמע לי' להראב"ד, דיסבור דליכא למ"ד בקדושת המקדש, דלא קדשה לע"ל, כיון דאפי' למ"ד דקדושת הארץ ל"ק לע"ל מ"מ קדושת המקדש וירושלים קדשה, וא"כ המשניות ששינו בהן ואם אין מקדש ירקב הן דלא כמאן, וגם הסוגיא דגמרא, העוסקת בענין קדושת ירושלים לאכילת מע"ש, ואומרת דנפול מחיצות, שבטלה אז הקדושה של ירושלים, היא דלא כמאן. וכן מדויקים הם דבריו בהשגה, שכ' אחרי זה: אלמא למ"ד קדושה ראשונה לא קדשה לע"ל לא חלק בין מקדש וירושלים לשאר א"י, ע"כ. הרי שלא הכריע כלל אם הלכה כמ"ד קדושה ראשונה קדשה לע"ל או לא קדשה, רק אמר שאם נתפוס כמ"ד דקדושה ראשונה ל"ק לע"ל צריכין אנו לומר כן גם על קדושת המקדש, דלא מסתבר לדעתו ז"ל לומר שקדושת הארץ בטלה וקדושת המקדש קימת, ביחוד לפי הבנתו בהרמב"ם, דהא דקדושת המקדש קימת אליבא דכו"ע היא גם למ"ד קדושת הארץ בטלה. וא"כ אין כל יסוד לומר, שהראב"ד הכריע לדינא, דאין כרת בזה"ז לנכנס למקום המקדש, ויוכל להיות לדעת הראב"ד הלכה כמ"ד קדושה ראשונה לא בטלה בין בקדושת הארץ בין בקדושת המקדש, ועפ"ז יהי' בכרת הנכנס בזה"ז בטומאה למקום המקדש. אלא שאח"כ חדש הראב"ד עוד, דלא מיבעי שאין סברא לומר, שקדושת הארץ תהי' בטלה וקדושת ירושלים והמקדש תהי' קימת, אלא דאיכא למימר נמי איפכא, והוא דלמ"ד קדושה ראשונה ל"ק לע"ל אלא דקדושה שני' קדשה לע"ל, והוא

רבי יוסי דסדר עולם דס"ל הכי כמובא ביבמות פ"ב ובנדה מ"ו, מ"מ מודה הוא, דקדושת ירושלים והמקדש בטלה בזה"ז, וקדושה שני' לגבי דידיהו לא קדשה לע"ל, וזה נגלה לו מסוד ד' ליראיו.

סוד ד' זה, אף על פי שאין אנו כדאים לעמוד בסוד קדשו של הראב"ד ז"ל, מ"מ ברור הוא שאין כונתו כלל בזה על סברא אנושית פשוטה, שלא קדש עזרא בקדושה שני' לע"ל את המקדש וירושלים, מפני שידע שהם עתידים להתקדש במין קדושה גדולה אחרת, ולכן הניחם בינתיים שיוכלו הכל להכנס בזה"ז למקום מקדשנו, ואשר באמת היתר כניסה זה אינו לכבוד ולחשיבות לישראל כ"א לבושת ולכלימה של זלזול והקלת ראש ביסוד מכוון בית חיינו ותפארת קדושתנו, ולא תהא כזאת בישראל. וכן מתבאר לשון זה עצמו של סוד ד' ליראיו גם בתוספתא דר"י בן דורמסקית ורבי אליעזר, בגמ' דחגיגה ד' ג' ע"ב, שהוא כמשמעו, שסוד ד' מתגלה ליראיו ברוה"ק להאיר עיניהם לכיון את האמת להלכה, 9 ובתוספתא ידים פ"ב הוסיף ע"ז את הפסוק כי לא יעשה ד' אלהים דבר כ"א גלה סודו אל עבדיו הנביאים. הרי הדברים מכוונים לענין שמגלים מן השמים, כדאמרינן בב"ב ד' י"ב א', שאע"פ שנטלה נבואה מן הנביאים לא נטלה מן החכמים, ומסיק שם תדע דאמר גברא רבא מילתא ואיתאמרה הלכה למשה מסיני כותי', שבמה שמכוין להללמ"ס זהו סימן שיש כאן הופעה שמימית כעין נבואה, וה"נ כיון שהעיד שהם כוונו בדעתם את הדין להלכה למשה מסיני הרי זה כענין נבואה וסוד ד' ליראיו. 10, 11 והלשון הזה עצמו של סוד ד' ליראיו, שנאמר בד' הגמ' דחגיגה על דבר שיש לו מקום בסברא ושמתיברר אח"כ מהלכה, נאמר ג"כ במקומות שונים בש"ס על ענינים אחרים, שאין להם יסוד בסברא אלא בהופעה שמימית בדרך נבואה שנתנה לחכמים, וכהא דסוטה ד' ד' ע"ב גבי בן עזאי מנא לי' כו' ואיבעית אימא סוד ד' ליראיו, וזה דבר שלא באה עליו הלכה מבוררת, ושם בד' י' ע"א גבי פדגרא דאסא מלך יהודה מנא ידע כו' א"ד סוד ד' ליראיו ובריתו להודיעם. 12 וה"נ סוד ד' ליראיו של הראב"ד הוא מכוון לא לסברא בעלמא, שאינה מוכרעת כלל אליבא דדינא, אלא למה שנגלה ע"פ הופעה של קדושה שלמעלה מהשכל האנושי, שהשיג בה את הבדלי המצבים של מדרגות הקדושות של בית ראשון ובית שני, כמו שביארו גדולי הקבלה, שהי' הראב"ד ז"ל אחד מראשי אבות העולם, שהקבלה הנסתרת של סודות התורה נשתלשלה על ידו, כמבואר בספרים המדברים מענין זה. 13 אמנם לשונו זה של הראב"ד אינו דומה במובנו ללשון זה שבדברי ר"א בחגיגה, ששם היתה הכונה על החלטת ההלכה שכיונו להלכה למשה מסיני שבידו, אבל הראב"ד לא החליט כלל את ההלכה, והדין נותן לכך, שלא להחליט ההלכה, ע"פ סוד ד', שהרי אין פוסקים הלכות ע"פ רוח"ק, ולא בשמים היא 14 אלא שלגבי סברת הרמב"ם, שלא מצא לה מקור והיתה בעיניו כסברא בלא יסוד, השתמש הוא לדחותה ולפקפק עליו ע"פ הארת רוח"ק שלו, שנגלתה לו ע"פ סוד ד' הבחינה של קדושת המקדש בבית השני בימי עזרא וערכו לגבי הבית הראשון ולגבי אור הקדושה של הבית השלישי והגאולה העתידה במהרה בימינו.

וכן היסוד הזה, של סוד ד' ליראיו שבדברי ר"א בחגיגה, שהוא משום שכיונו להלכה למשה מסיני, הרי הוא מכוון גם בכל שאר המשך הלשון שם. שכן הלשון אל תחשו למנינכם, שאמר שם, נראה לפרשו פשוט ע"פ הא דתנן בעדיות פ"א מ"ה, ולמה מזכירים דברי היחיד בין המרובים, שאם יראה ב"ד דברי היחיד יסמוך עליו, ופי' המפרשים, שיכול ב"ד אחר לסמוך ולהכריע לפעמים כדעת היחיד. א"כ כל דבר שנגמר ע"פ רוב דעות במנין, אף על פי שהמרובים

הכריעו את ההלכה כדעתם, מ"מ יש להם לחוש למנינם, שמא לא תהי' הלכה קבועה לדורות כמותם, אבל הלכות למשה מסיני הלא אין חולקים עליהן ואינן בטלות, ע"כ אמר אל תחושו להיות מפוקפקים במנינכם, שמא יכריע איזה ב"ד לסמוך על היחידים שלכם, כי ענין הכרעתכם לא ישתנה, כיון שכך מקובלני שהיא הלכה למשה מסיני, שעמון ומואב מעשרים מעשר עני בשביעית. ואין לומר, שהטעם הוא כדי שיסמכו עליהם עניים בשביעית, חדא שהרי כל עיקר טעם זה אינו כ"א על פטור שלהם משביעית ולא על ההכרעה של חיוב מ"ע דוקא, ועוד דבתוס' דידיהם הנ"ל לא נזכר כלל זה הטעם, כדי שיסמכו עליהם עניים בשביעית, ומ"מ אמר אל תחושו למנינכם. אלא העיקר הוא, כמש"כ, שאמר לו, שאין הדבר תלוי בהכרעת המנין, עד שיוכל להיות מתבטל ע"י ב"ד אחר, שיצטרף עם המועטים של עכשיו ויוכל להכריע כמותם, אבל היא הלכה למשה מסיני ואינה תלוי' בשום הכרעה של דעות. וכן מה שאמר לו פשוט ידיך וקבל עיניך, שאינו כ"א ענין של קללת חכם, כמו שאמר לו רבי אליעזר לרבי עקיבא, בפסחים ס"ט ע"א, עקיבא בשחיטה השבתני בשחיטה תהא מיתתך, וכהא דשבת ק"ח א', בעובדא דרב ושמואל וקרנא, שא"ל מה שמך קרנא, יהא רעוא דתיפוק לי' קרנא בעיני', ונפק לי' קרנא בעיני'. וכן הי' דרכו של ר"א שלא להעביר על מדותיו בהטלת מורא לשם קדושת כבוד שמים וכבוד התורה, כמבואר בתענית כ"ה ב', ובעירובין ס"ג א' בעובדא דאותו תלמיד שנענש מפני שהורה ברחוק שלש פרסאות ממנו, ואף על פי שנענש מצד הדין אבל הלא יש ביד הרב למחול ע"ז, כדמשמע מהא דברכות ל"א ע"ב בעובדא דשמואל ועלי, ומשמע נמי שנקרא זה עונש מצד הרב, שע"י מניעת מחילתו נחשב שהוא עשה העונש, ע"כ אמר התם, שבקי לי דאיענשי'. ואם בקללת הדיוט אמרו שלא תהי' קלה, אצ"ל בקללת חכם, שדבריהם כגחלי אש, ואין זה פלא כלל שכהו עיני רבי יוסי מתוך קללתו של ר"א, אם נפרש פשוט ידיך וקבל עיניך מראית עיניך, ואח"כ כשנתישבה דעתו ובקש עליו רחמים חזר אור עיניו למקומם, וכתוב בהו בצדיקיא ותגזר אומר ויקם לך ועל דרכיך נגה אור. ואם נרצה למעט קצת את הפליאה של הנס כאן מכפי מה שהוא נראה ממשמעו שיצאו העינים מחוריהן וחזרו, שהוא נס נפלא מאד, שלא מצינו דוגמתו, ולא נדע צורך הדבר, י"ל שהכונה היא שיקבל הארת עיניו ע"י שנסתמאו או כהו ונעשה סומא, וכ"מ מדברי מוהרש"א בח"א. ומתוך שהי' זה כעין הוראת הלכה לפני הרב, אם נפרש שהיתה הקפידא על מה שלא השיב לו תלמידך אנו ולסרב עד שיגזור עליו לומר דבר הלכה בפניו, והיא חשיבות של ענין ב"ד הקבוע לדון ולהורות בישראל, ע"כ ענשו בסמיות עינים, מדה כנגד מדה, שהסומא פסול לדון. אך ביותר ובעיקר זה מתפרש לפי פירש"י, שהקפידא היתה על אשר תלו את מה שהיא הלכה לממ"ס בדברים של הדורש מדעתו, והאומר דבר שמועה צריך לראות כאילו בעל שמועה עומד לנגדו, כדאמר' בירושלמי שבת פ"א ה"ב, ואמר התם דבסומא קשה להיות כך כיון שלא ראה מעולם את פני בעל השמועה, ולכן לא אמר שמעתתא מפומי' דר"ש, משום דהוא גברא מפתחא, כלומר סגי נהור. וכיון שלפי דבריהם היו צריכין לומר דבר זה מפי שמועה, שיש לה מחדש בעל שמועה, וצריכים הציור שכאילו עומד לנגדו, שצריך לזה כח ראיית העינים, ובאמת הוא הלכה לממ"ס, שנאמרה מפי הגבורה, שאין שייך בזה ענין ראיית עינים, לכן ענש אותו בכהיית או סמיית עיניו, וכשנתישבה דעתו, שסוף כל סוף הלא כיונו ממש להללמ"ס, והכבוד יחזור למקומו, אמר יה"ר שיחזרו עיני יוסי למקומו, וחזרה לו ראות עיניו.

אכן עצם דברי הסוד הזה של הראב"ד נראים ומכוונים לסוד המקובלים, כמו שביאר הרמ"ק ז"ל בס' אילימה בחלק

עין כל תמר ה' פכ"ב ופכ"ה, בענין המדרגות של קדושת בית ראשון ובית שני ובית השלישי, שיבנה במהרה בימינו בביאת גואל צדק, שהבית הראשון הי' מאיר הארת הבינה, שנקרא ג"כ עולם, אלא שהאירה החכמה העליונה ע"י אור הבינה במלכות, והיתה ההנהגה הנהגה ראוי' לקדושת עולם, כי מצד בינה היא בחינת חיי עולם, אלא שגורמים אחרים גרמו שנתגברו החיצונים וגרמו הגלות, אבל הבית השני הי' בהארת המלכות, אחר שירדו האורות ממעלתם ולא הי' בהם עצם הארת הבינה, וק"ו הארת החכמה, וזו המדה נקראת בחינת שעה ואינה בחינת עולם. ולע"ל בזמן הגאולה תהי' ההנהגה מאור החכמה המאיר בבינה מאור הכתר, ותעלה בזה על הנהגת ההארה שבימי שלמה, שהיתה במדרגות החכמה בהארתה בבינה, ולא היתה מוארה מהארת הכתר. עכ"פ הקדושה הראשונה, שהיתה מצד הארת החכמה בבינה, ראוי' היא להיות ג"כ קדושת עולם, ואם היתה הקדושה של שלמה נמשכת גם על לע"ל הי' בה ממין הקדושה הנצחית, שהרי גם בינה היא בחינת עולם, אלא שאינה כ"כ מאירה כאור החכמה המואר ע"י אור הכתר. וע"כ למ"ד קדושה ראשונה קדשה לע"ל יוכל להיות גם שעל המקדש וירושלים נמשכה קדושה ראשונה עד לע"ל, ומתחברת היא הקדושה של העולם, של הבינה, שהיא בחינה עולמית, עד עולם של הארת הכתר בחכמה ע"י הבינה, ע"כ יש ספק אם קדשה לשעתה וקדשה לע"ל או לא קדשה לע"ל, שיוכל להיות שלפי מדרגתה גרם פגם העוונות את סילוק הקדושה, אבל מצד עצם טבעיות הקדושה ההיא יכולה להיות קדושת עולם. וע"כ לא הכריע הראב"ד בדבר זה, והניח הענין בלא הכרעה, ויכול להיות שקדושה ראשונה של שלמה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא, ועפ"ז יש גם דין כרת בנכנס שמה בזה"ז בטומאה. אלא דאליבא דמ"ד, שקדושה ראשונה בטלה, א"כ צריכים אנו להמשיך את הקדושה מקדושה שני' של עזרא, וזה לא הי' אפשר שתהי' קדושת עולם, שהרי בחינתה של זו היתה בחינת חיי שעה, וכענין אהל מועד דמתרגמינן משכן זימנא, ועזרא הי' מכיר, שזו הקדושה שמקבלת שנוי, כי כל השנויים שבעולם באים מצד המלכות שנקראת עת, ונקראת לבנה, שפעמים נפרצת ופעמים נבנית, וידע שרחוקה היא מעלת הקדושה של הארת אור השכינה בבית שני מקדושת העולמים של הבית העתיד, עד שהן שונות זו מזו בערך, שהקדושה שלו היתה בעצמה מבחינת שעה, וקדושת הבית שלע"ל היא מבחינת עולם, ע"כ לא הי' יכול להמשיך קדושתו לע"ל, וע"כ ודאי לא קדש את קדושת המקדש וירושלים קדושת עולם, שהיא צריכה לבוא דוקא מקדושה עולמית, שהיא לפחות מבחינת הארת הבינה ע"י אור החכמה, ולע"ל המקדש וירושלים עתידים להשתנות ולהתקדש קדוש אחר עולמי, כלומר לא כקידוש זה שמבחינת המלכות, שהוא קידוש של שעה, אלא עולמי מבחינת בינה שנקרא עולם, ובחינה זו תהי' בכבוד ד' לעולם, דהיינו מבחינת הארת החכמה, שהיא כבוד ד' לעולם, מאור הכתר שהוא העולם היותר עליון. אבל אם קדושה ראשונה בטלה ולא קדשה לע"ל, כרבי יוסי, אף על פי שקדושה שני' קדשה לע"ל אי אפשר שתהי' קדושה שני' זו נמשכת גם בקדושת ירושלים והמקדש לע"ל, כיון שאין בה הבחינה של קדושת עולם. וזהו מה שמתאים לסגנונו וטעמו של הראב"ד ולמהלך מחשבותיו הקדושות, מה שנגלה לו להראב"ד מסוד ד' ליראיו, כמו שפירשו הדברים חכמי הרזים שנשתלשלה קבלתם עד הדורות המאוחרים. ודייק הראב"ד בלשונו ולא סיים את מאמר ההלכה לפיכך הנכנס עתה שם אין בו כרת במאמר כך נגלה לי מסוד ד' ליראיו, שלא נטעה שנגלה לו מסוד ד' להכריע, שהנכנס עתה שמה אין בו כרת, וזה לא הי' רצונו כלל להכריע, שיוכל להיות שההלכה היא כמ"ד קדושה ראשונה קדשה לע"ל על א"י ועל המקדש וירושלים, ואז ודאי חייב כרת הנכנס לשם, וזה אינו כלל נגד סוד ד' ליראיו

שנגלה לו. אלא שתוכן הסוד הוא, שאם ההלכה היא כמ"ד קדושה ראשונה לא קדשה לע"ל אז ודאי קדושה שני' גם אם קדשה לע"ל, לא יכלה להיות פועלת על המקדש וירושלים, שקדושתם תהי' ג"כ לע"ל. וזה נגלה לו מסוד ד' ליראיו, ועפ"ז הגילוי, אליבא דר' יוסי, הנכנס שם עתה אין בו כרת, אבל לא אמר זה בדרך החלט אליבא דדינא.

ואף על פי שמדברי הראב"ד בהשגתו לפ"א מה' תרומות הכ"ו משמע, דס"ל כריו"ח דפרק הערל, ושם בד' פ"ב, נראה דריו"ח כרבי יוסי ס"ל דקדושה ראשונה לא קדשה לע"ל, ורק קדושה שני' קדשה לע"ל, אין זה ראי' דהראב"ד יפרש דלגמרי רבי יוחנן ס"ל כרבי יוסי, וגם אין ראי', דס"ל כרבי יוחנן גם בטעמו, דס"ל כרבי יוסי, אלא דס"ל דבזה הלכה כרבי יוחנן, דתרומה בזה"ז דאורייתא. אבל את הטעם לא הכריע, ויוכל להיות או מטעם שקדושה שני' של הארץ קדשה לע"ל, אף על גב דקדושת מקדש וירושלים לא קדשה לע"ל לשיטתו, או משום דס"ל דקדושה ראשונה קדשה לע"ל קדושת הארץ וקדושת מקדש וירושלים, ועכ"פ יכולים אנו לומר דתרומה בזה"ז דאורייתא. אבל מכל זה אין ראי' שהחליט הראב"ד לדינא, שאין דין כרת לנכנס למקום המקדש בזה"ז, כי כתב רק שלסברת הרמב"ם ולדבריו אין הנכנס שם עתה בכרת, אבל מצד עצמו יכול לפסוק שלא כהרמב"ם בקדושה ראשונה בענין קדושת הארץ, וממילא תתקיים ג"כ קדושת המקדש וירושלים, גם ע"פ סוד ד' ליראיו, ויהי' חומר של כרת גם עכשיו בנכנס לטומאה למקום המקדש בזה"ז. ואין לקחת מדברי הראב"ד הללו שום יסוד להקל באיסור חמור זה כלל וכלל, שהוא אמר רק שאם נאמר כהרמב"ם בקדושת הארץ אין לחלק בין קדושת הארץ לקדושת המקדש וירושלים, ואם נאמר שקדושה בטלה מוכרחים אנו לומר לדעתו, שגם לגבי מקדש וירושלים בטלה, וא"כ נהי' זקוקים לקדושה שני', והיא לדעתו, מסוד ד' שנגלה לו, בטלה גבי מקדש וירושלים ולא קדשה לע"ל אפילו לדעת רבי יוסי דלא בטלה קדושה זו לגבי הארץ בכלל, - אבל בעצם ההכרעה בכללה, אם ההלכה היא בזה כמ"ד קדושה ראשונה קדשה לע"ל או לא, לא נחלק כלל הראב"ד על הרמב"ם.

אמנם גם בעצם חלוקו זה של הרמב"ם, בין קדושת הארץ לקדושת המקדש וירושלים, בטעם מוסבר, שקדושת הארץ תלויה בכבוש, וזהו דבר המשתנה ע"י כבושם של הגוים, וקדושת המקדש וירושלים תלויה בקדושת השכינה ושם ד' שנקרא על ביתו ועל עירו, וזהו אינו משתנה ולא בטלה, - באמת לא נחלק ע"ז הראב"ד כלל ולא פקפק על סברא זו בעצמה. אלא שכתב ע"ז סברת עצמו היא זו ולא ידעתי מאין לו, שלא מצא מקור לזה, ולא שהיתה לו פירכא והתנגדות על עצם הסברא הזאת. וכשהקשה אח"כ מהא דאם אין מקדש ירקב ומהא דנפול מחיצות, דמשמע שיש עכ"פ מי שסובר גבי קדושת מקדש וירושלים, דלא קדשה לע"ל, ג"כ לא החזיק זה לסתירה מפורשת, שאם הי' מחזיק זה לסתירה מפורשת למה הי' צריך להשיג עליו מטעם שהיא סברת עצמו ומטעם שאיננו יודע מאין לו זה, הי"ל לומר שדבריו נפרכים ממשנה וסוגיא מפורשות. אלא שידע הראב"ד שאין סתירה מפורשת לדהרמב"ם ממשניות אלו וסוגיא זו, ולא נעלם ממנו, שגם הרמב"ם יודע שיש מאן דסבירא להו קדושה ראשונה לא קדשה לע"ל גם גבי מקדש, אלא שלעומת זה הכריע ע"פ מה שנראה לו עיקר בתלמוד, ככמה משניות וסוגיות, שהן מסייעות לדעתו, ביסוד סברתו, שהראב"ד לא מצא לה מקור, לחלק בין קדושת הארץ לקדושת מקדש וירושלים. ופשוט הדבר, שאם ימצא מקור לסברת חלוקו זה של הרמב"ם, וימצא ג"כ ישוב להא דשנינו אם אין מקדש ירקב ולהסוגיא דנפול מחיצות, תהי' עצם הסברא מתקבלת ג"כ לדעת הראב"ד. ואפילו מה שהעלה אח"כ בהשגתו,

דאפילו לרבי יוסי, דאמר קדושה שני' קדשה לעתיד לבוא, לא אמר אלא לשאר ארץ ישראל אבל לא למקדש וירושלים, ע"כ אין הדברים הללו אמורים כ"א לשלול שלא להמשיך קדושת עזרא לע"ל, מהטעם המיוחד להראב"ד וכמו שהסברנו דבריו לעיל. אבל אם נמצא מקור לדברי הרמב"ם, להמשיך את קדושה ראשונה של שלמה למקדש וירושלים לע"ל, ע"ז לא אמר הראב"ד את סודו, שלא קדשה לע"ל, שהרי לא אמר את דבריו רק דאליבא דרבי יוסי, דקדושה שני' קדשה לע"ל, אם נאמר דקדושת המקדש הראשונה לא קדשה לע"ל, כמו שלא קדשה קדושת הארץ לדידי' לע"ל, נצטרך לומר, מטעם סוד ד' שנגלה לו להראב"ד, דקדושת המקדש השני' של עזרא לא קדשה לע"ל, אבל לא ר"ל שסוד ד' אשר נגלה לו יסתור את דברי התנאים, דס"ל קדושה ראשונה קדשה לע"ל גם במקדש וירושלים, שדבריהם מבוארים במשניות וברייתות וסוגיות מפורשות. ומש"כ אפי' לרבי יוסי כונתו היא, דלא מבעי למ"ד דקדושה שני' של הארץ בטלה ודאי שקדושה שני' של המקדש וירושלים בטלה, דהא לגבי קדושה שני' יש להראב"ד סברא ביותר לומר שבטלה לגבי מקדש וירושלים מאשר לגבי הארץ בכללה, אלא אפי' לר"י, דאמר דקדושת הארץ השני' לא בטלה מ"מ קדושת המקדש וירושלים השני' בטלה מטעם אותה הסברא. אבל אין הראב"ד אומר בזה כלל, שאנו מוכרחים לומר שקדושת ירושלים והמקדש הראשונה בטלה, ושיש לו ע"ז ראי' או סברא, אלא שאומר שאין לו ראי' ומקור לסברת הרמב"ם, שחילק בין מקדש וירושלים לכלל הארץ בקדושה ראשונה, ושיש לו קושיא ע"ז מהמשנה דאם אין מקדש ירקב, ומהסוגיא דנפול מחיצות. ואם ימצא לנו מקור לד' הרמב"ם וישוב למשנה ולסוגיא הנ"ל ולשאר הסוגיות, העוסקות בעניני הקדושות האלה, לא יתנגד הראב"ד מצד עצם סברת החלוק של הרמב"ם, שהוא חלוק המתקבל על הדעת, ולא נצטרך להכנס בדחוקים לדחות את המקורות שנראה מהם סיוע לדהרמב"ם, כמו שהיינו צריכים לזה לדעת הראב"ד אם הי' לו התנגדות וסתירה לעצם סברת החלוק הזה של הרמב"ם. וכשהביא הראב"ד בהשגתו את המשנה דאם אין מקדש ירקב לא הביא זה לראי' לחדושו, שגם לר"י דס"ל קדושה שני' לא בטלה הוא רק בקדושת הארץ ולא בקדושת המקדש, דמנ"ל שמשנה זו היא כר"י, אלא בתחלת ההשגה, שהבין מדברי הרמב"ם, שעל קדושת המקדש וירושלים הכל מודים דקדשה לע"ל, הוא מביא משנה זו, דמשמע ממנה דעכ"פ קדושת ירושלים לא קדשה לע"ל, אבל לא שהביאה לראי' על חדושו שגם לרבי יוסי, דקדושה שני' של הארץ קימת, מ"מ קדושת המקדש השני' בטלה, דסמך לה ע"פ סוד ד' ליראיו, כמבואר בהמשך דברי ההשגה.

רמב"ם הלכות בית הבחירה פרק ז הלכה יא - כג

שלוש מחנות היו במדבר, מחנה ישראל והוא ארבע מחנות ומחנה לוייה שנאמר בה וסביב למשכן יחנו, ומחנה שכינה והוא מפתח חצר אהל מועד ולפנים, וכנגדן לדורות, מפתח ירושלים עד הר הבית כמחנה ישראל, ומפתח הר הבית עד פתח העזרה שהוא שער ניקנור כמחנה לוייה, ומפתח העזרה ולפנים מחנה שכינה, והחיל ועזרת הנשים מעלה יתירה בבית עולמים.

כל ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות, ומה היא קדושתה שמביאין ממנה העומר ושתי הלחם והביכורים מה שאין מביאין כן משאר ארצות.

עשר קדושות הן בארץ ישראל וזו למעלה מזו, עיירות המוקפות חומה מקודשות משאר הארץ שמשלחין מתוכן את המצורעים ואין קוברין בתוכן מת עד שירצו שבעה טובי העיר או כל אנשי העיר, ואם יצא המת חוץ לעיר אין מחזירין אותו לתוכה אף על פי שרצו כולן להחזירו, רצו בני העיר להוציא הקבר מן המדינה מפנין אותו, וכל הקברות מפנין חוץ מקבר נביא או מלך, קבר שהקיפתו העיר בין מד' רוחותיו בין משתי רוחות זו כנגד זו אם היתה בינו ובין העיר יתר מחמשים אמה לכאן וחמשים לכאן אין מפנין אותו עד שירצו כולן, פחות מכאן מפנין אותו. +/השגת הראב"ד/ ואין קוברין מת בתוכן (עד שירצו יצא אין מחזירין אותו). א"א לא שמעתי בכאן לא רצון טובי העיר ולא רצון אנשי העיר אלא לעולם אין קוברין בהן אבל אם רצו לסבבו בעיר כדי להרבות בהספדו ובכבודו עד שירצו קרוביו להוציאו מסבבין. +

ירושלים מקודשת משאר העיירות המוקפות חומה, שאוכלין קדשים קלים ומעשר שני לפנים מחומתה, ואלו דברים שנאמרו בירושלים: אין מלינין בה את המת, ואין מעבירין בתוכה עצמות אדם ואין משכירין בתוכה בתים, ואין נותנין בתוכה מקום לגר תושב, ואין מקיימין בה קברות חוץ מקברי בית דוד וקבר חולדה שהיו בה מימות נביאים הראשונים, ואין נוטעין בה גנות ופרדסים, ואינה נזרעת ואינה נחרשת שמא תסרח, ואין מקיימין בה אילנות חוץ מגינת ורדים שהיתה שם מימות נביאים הראשונים, ואין מקיימין בה אשפה מפני השרצים, ואין מוציאים הימנה זיזין וגזזטראות לר"ה מפני אהל הטומאה, ואין עושין בה כבשונות מפני העשן, ואין מגדלין בה תרנגולות מפני הקדשים, וכן לא יגדלו הכהנים תרנגולים בכל א"י מפני הטהרות, ואין הבית נחלט בה, ואינו מטמא בנגעים, ואינה נעשית עיר הנדחת, ואינה מביאה עגלה ערופה לפי שלא נתחלקה לשבטים.

הר הבית מקודש ממנה שאין זבין זבובות נדות ויולדות נכנסין לשם, ומותר להכניס המת עצמו להר הבית ואין צריך לומר טמא מת שהוא נכנס לשם.

החיל מקודש ממנו שאין עכו"ם וטמא מת ובוועל נדה נכנסים לשם. +/השגת הראב"ד/ החיל מקודש. א"א אף זה מדבריהם. +

עזרת הנשים מקודשת מן החיל שאין טבול יום נכנס לשם, ואיסור זה מדבריהם אבל מן התורה מותר לטבול יום להכנס למחנה לוי, וטמא מת שנכנס לעזרת הנשים אינו חייב חטאת.

עזרת ישראל מקודשת מעזרת נשים שאין מחוסר כפורים נכנס לשם, וטמא שנכנס לשם חייב כרת.

עזרת הכהנים מקודשת ממנה, שאין ישראל נכנסין לשם אלא בשעת צרכיהם לסמיכה ולכפרה ולשחיטה ולתנופה.

בין האולם ולמזבח מקודש ממנה שאין בעלי מומין ופרועי ראש וקרועי בגדים נכנסין לשם.

ההיכל מקודש מבין האולם ולמזבח, שאין נכנס לשם אלא רחוק ידיים ורגלים.

בית קדש הקדשים מקודש ממנו שאין נכנס לשם אלא כהן גדול ביוה"כ בשעת העבודה.

מקום שהיה בעלייה מכוון על קדש הקדשים אין נכנסין לו אלא פעם אחת בשבוע לידע מה הוא צריך לחזק בדקו, בשעה שנכנסין הבנאים לבנות ולתקן בהיכל או להוציא משם את הטומאה, מצוה שיהיו הנכנסין כהנים תמימים, לא מצאו תמימים יכנסו בעלי מומין, ואם אין שם כהנים יכנסו לויים, לא מצאו לויים יכנסו ישראל, מצוה בטוהורים, לא מצאו טוהורים יכנסו טמאים, טמא ובעל מום יכנס בעל מום ואל יכנס טמא שהטומאה דחוייה בציבור, וכל הנכנסין להיכל לתקן יכנסו בתיבות, אם אין שם תיבות או א"א להם שיעשו בתיבות יכנסו דרך פתחים.

ספר חרדים מצות התשובה פרק ג

וכן מצאתי בסוף שטה אחת שהעתיקה הנעלה רבי שמואל בר אברהם שקייל ז"ל בעכו **מכתיבת יד הרב רבינו משה מאור הגולה** כך היה כתוב שם וגם זה מצאתי בסוף הספר מכתיבת הרב ומלשונו בליל אחת בשבת בארבעה ימים לירח אייר נכנסתי לים וביום שבת עשירי לאייר שנת חמשה ועשרים עמד עלינו נחשול שבים לטבענו והיה זעף גדול בים ונדרתי עלי ששני הימים האלה אצום בהן ואנהוג בהם תענית צבור שלם אני ואנשי ביתי וכל הנלוים עלי ואצוה על בני לעשות כן עד סוף הדורות שיצאו מחלצותם ויתנו צדקה כפי כחם ומנדר שאהא אני יושב לבדי בעשירי באייר לא אראה אדם אלא מתפלל וקורא כל היום ביני לבין עצמי וכשם שלא מצאתי בים אותו היום אלא הקדוש ברוך הוא כך לא אראה אדם ולא אשב עמו אלא א"כ לאנסי, וליל אחת בשבת שלשה ימים לירח סיון יצאתי מן הים בשלום ובאתי לעכו ונצלתני מן השמד והגענו לארץ ישראל ויום זה נדרתי שיהא יום ששון ושמחה ומשתה ומתנות לאביונים אני וביתי עד סוף כל הדורות וביום שלישי בשבת ארבעה ימים לירח מרחשון שנת ששה ועשרים ליצירה יצאנו מעכו לעלות לירושלים תחת סכנה ונכנסתי לבית הגדול והקדוש והתפללתי בו ביום ה' ו' ימים לירח מרחשון וכו'.

שו"ת רדב"ז חלק ב סימן תרצא

שאלת ממני אודיעך דעתי אם מותר ליכנס לעליות הבנויות סביב לבית המקדש שהן בולטות לתוך המקדש על גבי זיזין וגיזוזטראות /וגיזוזטראות/ לפי שראית שנהגו בזה היתר ואין מוחה בידם.

תשובה דע שלא כל העליות שוות ולא כל הרוחות שוות וצריך אומד יפה לראות אי זו מותרות ואי זו אסורה וזה כי הדבר ברור שתחת הכיפה שם אבן השתיה בלי ספק הנקרא אצלם אלסכרא וא"ת דהא תנן אבן היתה שם מימות נביאים הראשונים ושתיה שמה גבוהה מעל הארץ ג' אצבעות ועליה הארון נתון ועתה שאלנו את פיהם ואמרו שהיא גבוהה מקרקעית הכיפה ג' /לעיל בסי' תרלט כ' ב' /קומות ואנו רואין מבחוץ שעולים לכיפה במדרגות הרבה כבר כתבתי על זה בתשובה /לעיל סי' תרלט/ שקרקעית הבית חפרו אותו כמה פעמים לגלות היסודות ולכן הוא נמוך הרבה ממה שהיה מקודם תדע דהא תנן בכמה דוכתי שהר הבית היה גבוה מירושלם והשתא הדבר הוא להפך. עוד אמרו העכו"ם שיש תחת הכיפה מערה ושהמלכים הראשונים רצו לדעת מה היה שם ושלשלו בני אדם לתוכה ומתו וסגרו אותה ומלאוה עפר עד היום הזה אין אדם יודע מה יש שם וקרוב אצלי שנאמר להם או שמעו

שהארון גנוז שמה ולפיכך היו חופרים אלו /אולי/ ימצאו אותו ולכן הושפל קרקעית הבית ונתגלה אבן השתיה. גם שמעתי שהמלכים שעברו חפרו שם למצוא יסוד האבן הזאת ולא מצאו מ"מ אין ספק כי האבן הזאת אשר תחת הכיפה היא אבן השתיה אשר עליה היה הארון בבית קדש הקדשים לצד מערב. הילכך מי שעולה בעליות אשר לרוח מערב או הנכנס לראות מהפתח אשר לצד מערב צריך לשער שיהיה בינו לבין הכיפה יותר מאחד עשר אמה שכך היה בין כותל מערבי של העזרה לכותל ההיכל ועובי הכותל כי הכותלים נתקדשו שיערתי שאין בכל הפתחים יותר קרוב לכיפה מאותו הפתח הקטן אשר משמאל לבאבאל קטאנין /לשער מוכרי הכותנה/ ולכן צריך ליזהר מן העליות אשר על אותו פתח וכבר שמעתי על קצת חכמים שלא היו רוצין ליכנס בשוק אל קטאנין וזו חומרא יתירה כי אני שיערתי שיש משם עד הכיפה יותר מ"א אמה ואפשר שהטעם הוא מפני שהיא משוכה קצת לצד צפון כאשר נבאר בע"ה ואם העליות הם בצד צפון צריך לשער מכותל מערבי לצד המזרח באורך קפ"ז אמות כל העליות הבנויות באורך זה הם בנויות על אורך העזרה ממזרח למערב וכל העליות הבנויות חוץ מאורך זה לצד מזרח או לצד מערב אינם בכלל האיסור. ולענין הרוחב כבר ידעת כי רוחב העזרה מצפון לדרום הם קל"ה אמה וכבר הנראה לעין כותל הדרום במקומו הראשון הוא שהרי העומד בקרן דרומית מזרחית רואה כי משם לצד דרום הוא עמק יהושפט ולא היתה העזרה נמשכת לצד דרום אלא עד שם גם כי אבני היסוד ההוא הם אבנים גדולות מורה שהוא בנין קדמון וא"כ סוף בנין הנקרא מדרש שלימה /שלמה/ לצד הדרום הוא סוף העזרה אלא שהוא חוץ מקפ"ז אמה אשר ממזרח למערב והוא מכלל הר הבית ועד היום בנוי כיפין על גבי כיפין מ"מ למדנו כי הכותל ההוא בעצמו היה כותל העזרה אשר לצד דרום וא"כ צריך לשער אם העליות אשר כנגד כותל זה לצד צפון רחוקים מכותל זה קל"ה אמה אינם בכלל העזרה ואני שיערתי שיש בין כותל זה של צד דרום עד הבתים והעליות אשר בניויות /בנויות/ לצד צפון יותר מקל"ה אמה ואינם בכלל הקדש ומותר ליכנס להם. עוד דרך אחרת רואין כאלו חוט מתוח מהכיפה לצד מזרח כל הבתים והעליות שהם בתוך מ' אמה לחוט זה הם בכלל הקדש וכל שהוא חוץ לזה השיעור הרי הוא חול וחשבון זה אינו מדוקדק לפי שהיכל היה צר מאחוריו ורחב מלפניו כדכתיב הוי אריאל אריאל ומ"מ לצאת מידי ספק צריך להתרחק מהחוט המתוח מכותל הכיפה הצפונית ארבעים אמה ברוחב באורך קפ"ז אמות מן המערב למזרח. ואם העליות בנויות לצד מזרח הנה נתבאר כי הכותל המזרחי אשר היא בנוי עתה הוא כותל הר הבית המזרחי לפי שמשם והלאה הוא הר הזיתים. ועוד כי שערי רחמים הם באותו כותל וכתב בעל כפתור ופרח שהם שערים שהיו נכנסים בהן והאבלים /האבלים/ והחתנים וכל הבתים והעליות אשר בצד מזרח מותר להכנס לשם שהרי מכותל הר הבית המזרחי עד כותל העזרה המזרחי יש שי"ג אמה וטמא מת מותר להכנס בהר הבית. ואם יש עליות בכותל דרומי באורך קפ"ז אמות מן המערב אל המזרח הרי הם בכלל הקדש ודרך כלל אני אומר כי הבתים או העליות אשר לצד צפון וצד מזרח אין בהם ספק אצלי ומותר ליכנס להם אם לא תהיה בולטת הרבה לתוך המקדש דאז צריך אומד וכן אותם של צד דרום ומערב צריכין אומד. והוי יודע דאיבעיא לן בגמרא תלה עצמו באויר העזרה מהו וסלקא בתיקו והוי איסורא דאורייתא לדעת הרב דס"ל בקדושתו עומד ואזלינן לחומרא ואסור ולדעת התוספות פשיטא ליה דאויר עזרה נתקדש ואף על גב דתניא בידיעות הטומאה וטמא שנכנס להיכל דרך גגות פטור שנאמר ואל המקדש לא תבא דרך ביאה אסרה תורה מ"מ פטור אבל אסור הוא ומכין אותו מכת מרדות וכן כתב הרמב"ם פ"ג מהלכות ביאת מקדש ז"ל ואף על פי שהוא פטור מכרת מכין אותו מכת מרדות בין שנכנס למקדש דרך גגות

בין שנכנס בו דרך פתחים בשידה תיבה ומגדל ע"כ. וא"ת כיון דגגין ועליות לא נתקדשו והתוספות מודה שכל העליות לא נתקדשו חוץ מהעלייה אשר על ההיכל למה לא יהיה מותר ליכנס עתה בכל העליות דע דלא אמרינן דלא נתקדשו אלא העליות והגגות אשר היו בנויות בזמן שהיה קיים אבל הגגין/הגגין/ והעליות הבנויות עתה סביב למקדש שמא בתוך אויר העזרה הם בנויות או באויר הלשכות שהיו אז ומידי ספיקא לא נפיק. הילכך אם נתברר לפי החשבון אשר כתבתי שהם בנויות בקדש לא נחוש לגובה לומר שמא למעלה מגגות הלשכות אשר לא נתקדשו הן בנויות כיון דאויר העזרה כעזרה ומ"מ יש לי לתת טעם למנהג שנהגו כל העולם לעלות באותם עליות לראות משם את הבית כלו ולא שמענו ולא ראינו מי שמיחה בידם. דע כי הראב"ד ז"ל סובר כי האידינא אין כרת למי שנכנס למקדש וכן תמצא בהשגה פרק ששי מהלכות בית הבחירה הרי שיעקר הדין הוא מחלוקת והדבר ספק שמא עליות אלו הם בניות/בנויות/ בקדש או לא ואת"ל בנויות בקדש שמא אויר העזרה לא נתקדש דהא איכא דמפרש דהא דבעי רבא תלה עצמו באויר העזרה הכי קא מיבעיא ליה אם נתקדש אויר העזרה או לא לפי גרסת הספרים ולא איפשיטה ואת"ל דאויר העזרה כעזרה שמא על אויר גגות הלשכות אשר לא נתקדשו הן בנויות הילכך כיון דאיכא כל הני ספוקי/ספיקי/ תלו הדבר להקל מרוב חשקתם לחזות בקדש ואין לנו להקל מטעם דדרך ביאה אסרה תורה ודרך גגות אין בו איסור תורה דהא ניחא אם עולים ויורדים מיד ולא היו שוהין שם שיעור השתחויה אבל אם הם בנויות בקדש נהי דפטור משום ואל המקדש לא תבא מ"מ חייב משום טמא ששהה במקדש הנה כתבתי לך טעם המנהג אבל אתה תהיה מן הנזהרים ולא תכנס לא לבית ולא לעלייה אם לא תהיה רחוקה מהכיפה הרבה. גם שמעתי שיש מחילה תחת הקרקע ופתחה לצד המערב שהולכת עד תחת הכיפה ויש מהיהודים שנכנס לשם ודבר זה אסור דקי"ל מחילות הפתוחות לעזרה נתקדשו ומאן לימא לן שאין זו מכלל המחילות שהיו פתוחות לעזרה ואפי' תימא שזאת מחדש נעשית קרקעית העזרה נתקדש עד התהום כדאיתא בזבחים. שוב ראיתי וכן אמרו לי בני אדם היוודעים לשער שאין לך פתח ולא עלייה שלא תהיה רחוקה מהכיפה כפי השיעור אשר כתבתי הילכך מותר להתקרב אל הפתחים ולעלות אל העליות כ"ש בהצטרפות הספקות אשר כתבתי.

ספר כפתור ופרח פרק ו

[קדושת הבית לעולם]

מסכת זבחים פרק השוחט והמעלה בחוץ (קז, ב) אתמר המעלה בחוץ בזמן הזה, רבי יוחנן אמר חייב, ור"ל אמר פטור. כתב הר"ם ז"ל ספר המצות (מצות עשה) [מל"ת] (צ) הלכה כרבי יוחנן כי הוא ראוי ליקרב, שהשרש האמתי אצלנו מקריבין אף על פי שאין בית. מסכת עדיות פרק בתרא (פ"ח מ"ו) אמר רבי יהושע שמעתי שמקריבין אף על פי שאין בית. (זבחים סב, א) אמר רבה אמר רבי יוחנן ג' נביאים עלו מן הגולה, ואחד העיד שמקריבין אף על פי שאין בית, ובמתניתא תנא רבי אליעזר בן יעקב אומר ג' נביאים עלו מן הגולה [וכו'], כתב ה"ב העטור ז"ל ובכל מקום הלכה כר' יוחנן, וקיימא לן משנת ר' אליעזר בן יעקב קב ונקי. תוספתא (עדויות פ"ג ה"ג) אמר רבי יהושע שמעתי ששוחטים [אף על פי שאין פתחים].

ומיהו אין המעלה חייב עד שיעלה לראש המזבח שיעשה בחוץ, אבל אם העלה על הסלע או על האבן פטור, ואף על פי שהוא בחוץ, שנאמר (בראשית ח, כ) ויבן נח מזבח ליי' וכדרכי יוסי פרק השוחט והמעלה בחוץ (זבחים קח, ב). כתב ה"ב התרומה ז"ל השוחט בחוץ מיירי כגון שבנה מזבח במקומו בפנים דאי לאו הכי אינו חייב בחוץ. ומה שחייב על טמאת מקדש וקדשיו במזיד כרת ובשוגג עולה ויורד, פי' טמאת מקדש, טמא באב הטומאה שנכנס למקדש. פרק הקומץ רבה (מנחות כז, ב) מחוסר כפורים שנכנס לעזרה בשוגג חייב חטאת במזיד ענוש כרת ואין צריך לומר טבול יום ושאר כל הטמאין. מסכת מכות (יד, ב) הבא אל המקדש טמא, כתוב עונש וכתוב אזהרה, עונש (במדבר יט, יג) את מקדש יי' טמא ונכרתה, אזהרה (שם ה, ג) ולא יטמאו (עוד) את מחניהם. ריש פרק ידיעות הטומאה (שבועות יד, ב) בעי ר' ירמיה בן בבל שעלה לארץ ישראל ונעלם ממנו מקדש אלמא קדושת הבית לעולם.

אחר שהענין כן, הנכנס היום שאנו טמאים במקום הבית חייב כרת, והסכים בזה מה"ר ברוך ז"ל. גם כי אמר אלי בירושלם כשהבאתי אליו זה הספר לעבור עליו ולהגיהו, שרבינו יחיאל דפריש ז"ל אמר לבא לירושלם, והוא בשנת שבע עשרה לאלף הששי, ושיקריב קרבנות בזמן הזה. ואני מטרדתי להשלים עמו המלאכה לא שאלתיו מה נעשה מטומאתנו, ואנא הכהן המיוחס. אנכי בדרך לפני שילה שב למקומי, נזכרתי הלכה שאין לחוש על הטומאה כדאמרינן בתמורה פרק יש בקרבנות (יד, א) שקרבנות צבור דוחין את השבת ואת הטומאה, וזה כגון שיהיו רוב הכהנים טמאין מקריבין הקרבנות בטומאה. וכן מסכת פסחים פרק כיצד צולין (עט, א) נטמא קהל או רובו, או שהיו כהנים טמאין והקהל טהור, יעשה בטומאה. כתב עליהם הר"ם ז"ל (פיהמ"ש פסחים פ"ז מ"ו) דע זה העיקר וזכרהו והבינהו והוא כי טומאת מת בלבד היא שתדחה בצבור ויקריבו בטומאה. ומסכת יומא פ"ק (ו, ב) איתמר טומאת מת, רב נחמן אמר התר היא בצבור, רב ששת אמר דחיה היא בצבור. וכן הלכות ביאת מקדש פ"ד (ה"י והי"ב) כל קרבנות צבור קבוע להם זמן לפיכך דוחין את השבת ואת טומאת המת. אבל הטמאין בטומאה אחרת כגון זבין וזבות נדות וטמאי שרץ ונבלה וכיוצא בהם לא יתעסקו בו ולא יכנסו לעזרה, ואם עברו ועשו או נכנסו לעזרה חייבין כרת על הביאה ומיתה על העבודה, שלא נדחית אלא טומאת מת בלבד, והוא גזרת הכתוב שנאמר (במדבר ט, ו) ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם. מסכת זבין פ"ד (מ"ו) המת מטמא באהל ומטמא טומאת שבעה, מה שאין הזב מטמא. כלומר שטמא מת טעון הזאה שלישי ושביעי מה שאין כן בזב, והזב וכיוצא בו אינן טעונין אלא ביאת המים בלבד. הרי לטומאה חמורה לא נקפיד, ולשאר טמאות יש להם תקנה. כתב ה"ב התרומה ז"ל הילכך נראה דקדושת מחיצת העיר קיימת לעולם להיות מותר לאכול מעשר שני בתוכה אם בנה מזבח, אבל לא בנה מזבח לא. והנה כבר אמרו ז"ל (זבחים נט, א) מזבח שנעקר מקטירין קטורת במקומו.

שו"ת יחיה דעת חלק א סימן כה

שאלה: האם מצות עליה לרגל נוהגת גם בזה"ז, או אינה נוהגת אלא בזמן שהיה בית המקדש קיים

תשובה: אמנם עיקר המצוה של עליה לרגל היא להביא קרבן להקריבו בבית המקדש, וכמבואר בפסוק: שלש

פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני ה' אלהיך, בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות, ולא יראה את פני ה' ריקם, מכל מקום גם בזמן הזה נהגו קהלות ישראל מכל הארץ ומחוץ לארץ לעלות לירושלים ולכותל המערבי, מפני שקדושתן מפני השכינה, ואין השכינה בטלה לעולם, שנאמר: והיו עיני ולבי שם כל הימים. וכן אמרו במדרש שיר השירים (פרשה ב'), מעולם לא זזה שכינה מכותל המערבי. וכן כתב הרמב"ם (פרק ו' מהל' בית הבחירה הלכה ט"ז), שקדושת בית המקדש וירושלים לא בטלה לעולם, שנאמר: והשימותי את מקדשכם, אף על פי שהם שוממים בקדושתם הם עומדים. וכן אמרו במדרש שיר השירים רבה (פרשה ד' סימן ב'): הנך יפה רעייתי הנך יפה עיניך יונים, מה יונה זו אף על פי שחרב שובכה וקינה אינה מניחתו, אלא חוזרת ובאה אליו, כך ישראל אף על פי שחרב בית המקדש, לא ביטלו עלייתם לרגל בשלש פעמים בשנה. (וכן הוא בקהלת רבה פרשה י"א סימן ב'). וכן כתב הר"ן בתענית (דף ז' ע"א), שגם כיום נוהגים להתאסף מכל סביבות ארץ ישראל לעלות לירושלים, ומשום כך נהגו לדחות שאלת טל ומטר בתפלה עד ליום ז' במרחשון, כדי שיספיקו לחזור לבתיהם. ובספר חסידים (הוצאת מקיצי נרדמים) סימן תר"ל, מובא, שרבינו האי גאון היה רגיל לעלות מבבל לירושלים בחג הסוכות מידי שנה בשנה, והיה מקיף את הר הזתים ביום הושענא רבה שבע פעמים. ובשו"ת התשב"ץ (חלק ג' סימן ר"א) האריך גם כן לתת טעם וסמך למנהג ישראל לעלות לרגל, על פי המבואר בדברי חז"ל שלא נתבטלה קדושת בית המקדש וירושלים. וכתב, שיש סמך וראיה שקדושת ירושלים קיימת בזמן הזה, שהרי עדיין נוהגים לעלות לרגל ממצרים ובבל ושאר ארצות, ויש לזה רמז במדרש על הפסוק: אלה אזכרה ואשפכה עלי נפשי כי אעבור בסך, אדדם עד בית אלקים בקול רינה ותודה המון חוגג. והעידו מגידי אמת כי עדיין נשאר מהנסים שהיו בבית המקדש ובירושלים, שלא אמר אדם לחבירו צר לי המקום, כי בית הכנסת שבירושלים שצריכה לאנשי המקום הדרים בירושלים, מתמלאת מפה אל פה בעת התקבץ שם עולי הרגל החוגגים בחג השבועות יותר משלש מאות איש, וכולם נכנסים שם ויושבים רווחים, כי עדיין היא בקדושתה. וזהו סימן לגאולה השלישית. עד כאן לשון התשב"ץ. וראה עוד בשו"ת חתם סופר (חלק יורה דעה סימן רל"ג). ובשו"ת מהר"ץ חיות (סימן ע"ו פרק ג'). ובחידושי המהר"ץ חיות לגיטין (דף ד ע"ב). ולנדרים (כג ע"א). לפיכך אין ספק שמצוה לעלות לירושלים גם בזמן הזה לראות פני מלך חיים, להסתופף בחצרות ה' בבתי כנסיות ובבתי מדרשות לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו, ובפרט בכותל המערבי אשר לא זזה שכינה משם.

אולם העליה להר הבית ולבית המקדש, אסורה בהחלט, בזמן הזה שאנו טמאי מתים, שטמא מת שנכנס בבית המקדש חייב כרת, וכמו שנאמר: ואיש אשר יטמא ולא יתחטא, ונכרתה הנפש ההיא מתוך הקהל, כי את מקדש ה' טימא. ואמרו חז"ל בתוספתא שבועות (פרק א' הלכה ב'): חמורה טומאת מקדש וקדשיו מכל עבירות שבתורה, שכל עבירות שבתורה מתכפרות בשעיר אחד, ואילו טומאת מקדש אינה מתכפרת אלא בשלשים ושנים שעירים בשנה. וכן דעת הרמב"ם (בסוף פרק ו' מהל' בית הבחירה), שגם בזמן הזה יש עונש כרת למי שנכנס לבית המקדש, הואיל ולא בטלה השכינה משם. ואף על פי שהראב"ד בהשגות סובר שאין בזה איסור כרת, העיקר כדברי הרמב"ם, שכל רבותינו הראשונים מסכימים כדבריו. ומהם: התוספות בשבועות (יד ע"ב). ובספר התרומה בהלכות ארץ ישראל. ורבינו אליעזר ממיץ בספר יראים (יד ע"ב). ובספר ורבינו משה מקוצי בספר מצוות גדול (סמ"ג), (מצוה קס"ג). ורבינו שמשון (בפרק ו' דשביעית משנה א'). ורבינו מאיר מרוטנבורג בתוספות (יומא מד

ע"א). והרא"ש בתוספותיו ליבמות (דף פב ע"ב). ורבינו אהרן הלוי בספר החינוך (מצוה שס"ב ושס"ג). והרשב"ץ בתשובה (חלק ג' סימן ר"א). וראה עוד בחידושי הרמב"ן שבועות (טז). והרשב"א בחידושי למגילה (י ע"א). והריטב"א בחידושי שם ועוד. וכן פסקו גדולי האחרונים. ומהם: המגן אברהם (סי' תקס"א). והגאון רבי יצחק בכר דוד בדברי אמת (קונטרס י'). והאבני נזר (חיו"ד סי' ת"נ). והבנין ציון (ח"א סי' ב'). והמשנה ברורה בליקוטי הלכות (זבחים פרק י"ג). והגאון רידב"ז בתשובה (סי' ל"ח). והרב הראשי לארץ ישראל הגאון רבי אברהם יצחק הכהן קוק משפט כהן (סי' צ"ו) ועוד.

לפיכך צריך להזהיר את העולים לירושלים, לבל יהינו לעלות להר הבית, שהוא איסור חמור מאד. ולא יסתמכו על מי שרוצה לתקוע עצמו לדבר הלכה, ולהורות נגד רוב ככל הפוסקים אשר מפיחם אנו חיים ומימיהם אנו שותים. והנה המתיר לעלות ולהתפלל בתחלת שטח הר הבית, תלה עצמו באילן גדול, הוא הראב"ד בהשגות (סוף פרק ו' מהל' בית הבחירה), וגרם תקלה ומכשול לרבים מאחינו בית ישראל שנכנסו לפני ולפנים, בניגוד לרוב ככל רבותינו הפוסקים ראשונים ואחרונים אשר כל בית ישראל נשען עליהם. ואין כל חדש תחת השמש, כי בדור הקודם הורה חכם אחד להתיר הכניסה להר הבית, והגאון רבי יוסף ידיד הלוי בשו"ת ימי יוסף בתרא, בקונט' כבוד הלבנון (עמוד קצ"א והלאה), דרך קסתו להשיב על דבריו, והאריך בזה להכות על קדקדו, ושם (בעמוד רי"ב) כתב שהגאונים, רבי שניאור זלמן מלובלין בעל תורת חסד, ורבי יוסף חיים זוננפלד, דחו דבריו בשתי ידיים. ונכנסו לבית הספק אם דינו כדין המתיר אשת איש שנטבע בעלה במים שאין להם סוף, וכמ"ש (ביבמות קכ"א ע"א) שחייב נידוי, והוסיף הרב המחבר, ולדעתי הוא בגדר חוטא ומחטיא את הרבים ע"ש. ונראה שנסתפקו בזה, לפי שהיה שוגג בהוראתו, דבכה"ג אין לנדותו, כמבואר ביבמות שם. וכן נפסק בטור ושלחן ערוך יו"ד (סי' של"ד סעיף ל"ח). ובשו"ת המבי"ט חלק ג' (ס"ס = סוף סימן = קמ"ט). אלא שהיו מצדדים שמא הוא בכלל שוגג הקרוב למזיד, מאחר שפשטה ההוראה לאיסור. ובזה שגגת תלמוד עולה זדון. (ועיין בשו"ת בשמים ראש (סי' שנ"ח). ובכנסת הגדולה אה"ע סי' י"ג הגה"ט אות ז'). ודע כי מה שסמך המתיר עוד על דברי הרמב"ם באגרתו (נדפסה בסוף ספר ח' הרמב"ם לר"ה דף כ"ה ע"א), שעלה לירושלים ונכנס לבית הגדול והקדוש והתפלל בו. (וכן הוא בספר חרדים שער התשובה פרק ג'), הנה ברור מאוד שהרמב"ם לא יעשה דבריו פלסטר להכנס בטומאה בבית המקדש, היפך מה שפסק בפרק ו' מהל' בית הבחירה, ובדאי שלא נתכוון לבית המקדש עצמו. וכן ראיתי להגאון רבי יעקב זריהן, אב"ד טבריה, בתשובה, והיא לו נדפסה בס' הלכות אישות להגר"א ילוז, (דף ע"ז ע"א והלאה), שהביא דברי החכם שבדורו שהתיר כנ"ל, ותמה עליו למאוד, שהרי גדר גדול אצל עם ישראל לבל יקרב איש מישראל לדרוך כפות רגליו לפניו מן הכותל המערבי, ואף תינוקות של בית רבן יודעים דבר זה, וחלילה לעשות חדשה בארץ היפך המקובל והמוסכם בלב כל ישראל. והמורה להתיר בזה הוא גרוע ממ"ש מרן הבית יוסף או"ח (סי' תמ"ג), שהמורה להקל כדברי הר"ז"ה ראוי לנזיפה, כיון שכל חכמי ישראל חלוקים עליו וכו'. ומה שסמך המתיר על מ"ש הרמב"ם באגרתו שהתפלל בבית הגדול והקדוש, הדבר ברור שהכוונה שהתפלל בבית הסמוך אל הר הבית, והוא מדרש שלמה, וגם אני נכנסתי בו בשנת סת"ר, והשקפתי דרך חלונותיו אל שטח הר הבית והעזרות והכפה הגדולה, אבל חלילה לומר שהרמב"ם נכנס ממש להר הבית, ישתקע הדבר ולא יאמר וכו' ע"ש. וע"ע במש"כ בס"ד בשו"ת יביע אומר חלק ה' (חיו"ד סי' כ"ו).

[ושם העלתי שאסור לנסוע במטוס או במסוק (הליקופטר) מעל הר הבית והעזרות, שגם אויר העזרה כעזרה לענין קדושה, שקדושה ראשונה של השכינה קידשה גם לעתיד לבוא. וכמאמר הכתוב: והיו עיני ולבי שם כל הימים ע"ש]. ואכמ"ל יותר. +

ויהי רצון שיקויים בנו במהרה הכתוב: וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם. ונזכה כולנו לעלות לציון ברנה ושמחת עולם על ראשנו בבנין בית קדשנו ותפארתנו. אמן.

שו"ת ציץ אליעזר חלק יא סימן טו

(ה) בהזדמנות זאת אעיר לכתר"ה הערה קלה כמות שהיא, אבל תועלת רבה בה, והיא, על מה שמעתיק בספרו הדגול יביע אומר ח"ה חיו"ד סי' כ"ו הסיפור שמספר בס' מלכי בקודש (הירשנזאן) על אודות כניסת השר מונטיפיורי ז"ל למקום המקדש, שכאילו רבני ירושלים לעגו על החרם של ר' יוסף משה מליסא (בנו של הגאון מליסא ז"ל) ופייסו אותו באמרם כי חרמו של ר' יוסף משה הוא כחרמו של י"ם כי איננו אחראי על מעשיו ואל יחוש לנדויו. ובאשר שקשים כמובן לשמוע דברים כאלה שצורמים את האוזן, וכתר"ה מסתמך ובא ע"ז כשמועה מפי בעל סמכא, מיגע א"ע על כן למצוא סמוכים בהלכה להנהיגה זאת בדרכים שונים, על כן ברצוני להעיר לו שאין לשית לב לסיפור מוזר זה וכבר מחי ליה אמוחא למחבר הס' הנ"ז על סיפורו זה הגר"י חי זריהן ז"ל בתשובה הנדפסת לו בספר שו"ת הלכות אישות להרב ילז ז"ל בדיני ביאת מקדש סי' א', וכותב ז"ל: וכל בתר איפכא, אני שמעתי מפי הרה"ג שלמה רחמים אבולעפיא ז"ל בנו של הגאון הראש"ל רב חנא זצ"ל ששמע מאביו כי השר הנ"ז קיבל עליו את הדין לפני הרבנים הגאונים ועשה כמה תיקוני כרת וכו' וכו' ובודאי על עדות זו יש לסמוך שהוא עד ראייה על המעשה בעצם עכ"ל, וא"כ אך סיפור בדים הוא מ"ש בזה הס' מל"ב הנ"ז שבדוהו ליצינים, ואין מה לדון בו ולא לחפש כל מוצא לזה בנתיב ההלכה.

אולם באשר בכל דבר שקר יש קצת אמת לכן נ"ל דמתאימה הגירסא שהובאה בס' לשד השמן בשם הרימ"ט שהובאה בספרי שם ח"י סי' א' אות נ"ב, והוא שמצד אחד אמנם הוכיחו הרבנים הגאונים את השר על עשותו משגה גדולה, והוא התנצל בדמעות שלא ידע שיש ע"ז איסור תורה [וממילא קיבל עליו תיקונים כעדות הגריח"ז הנ"ל], ומצד שני גערו באלה שאמרו לנדותו באמרם שעשה זאת השר הצדיק בשגגה ובתמימות.

(ו) כמו"כ מעניין מ"ש עוד הגר"י זריהן ז"ל שם בנוגע למה שנתפסו כמה בסיפורו של הרמב"ם באיגרתו שנכנס לבית הגדול והקדוש, וז"ל: זה פירושו ברור כי סמוך בהר הבית היה בית גדול לתפלה, וגם עתה יש בית גדול מאד וקוראים אותו מדרש שלמה, וגם אני נכנסתי בשנת סת"ר ושם חלונות פתוחים אל האויר ועמדתי שם בתוך החלון ובלתי כוונה ירדו רגלי מהחלון אל הקרקע היינו לפנים מכותל המערבי, וזהו הבית הגדול כי משם משקיף על כל שטח הקרקע של בית מקדשנו הר הבית והעזרות והכפה הגדולה, אבל לומר שאדוננו הרמב"ם נכנס ממש ישתקע הדבר ולא יאמר עכ"ל, ויעוין בספרי שם סי' א' אותיות נ"ד - נ"ז מ"ש בעניותי אמרים בזה לדחות דברי השוגים והמטעים בזה ע"ש, וגם השערתי זאת של הגריח"ז ז"ל מתקבלת על הדעת.

(ז) מאלפים גם דברי מוסרו של הרב הישיש הנ"ל להרב בראווער בעל הדלתי לבנון בראשית חכמת תשובות ביראת ד', וז"ל: טרם כל אמינא לדידי' אימא לי איזי, האם לא מסכים כת"ר שזאת ההוראה היא דבר התמוה לרבים, שהרי הוא צועק להם שיכנסו מטעם שזה גדר גדול אצל ישראל לבל יקרב איש ישראלי לדרך כפות רגליו לפנים מן הכותל ושזה אף תשב"ר =תינוקות של בית רבן= ידוע הוא אצלם, וכת"ר בא לעשות חדשה בארץ ולהשוות את כל העולם טועין הפך המקובל והמוסכם בלבבו' כל ישראל וכו', ובכן אף אם לו יהיבנא ליה כל דיליה עליו נאמר מליצת הג' ח"ס החדש אסור מן התורה עכ"ל. ובסוף דברי תשובתו אחרי שכותב גם לסתור דברי הרב הנ"ז עפ"י מקוריות ההלכה מעיר למוסר אזנו כי ממחר להשיבו בו ביום כדי שיהא סיפק בידו לחזור בו מדבריו מיד כדי שלא יכשלו רבים להכנס אל הקדש פנימה ובפרט בזה"ז שיש הרשות לזה עיין שם.

וכמה הגיוני הוא גם מה שכותב שם לפקוח עיני שכלו של מחבר הספר הנ"ז שיואיל להתבונן על מהות ההכרח שאילץ אותו להכנס אל פרצה מסוכנת זו: אם מפני שיותר מתעורר ברגשי קודש כשדורכים רגליו על קרקע המקדש ושם ישפוך שיחו אל שוכן עד הלא ידוע הוא שהאדם מתפעל יותר מן הראייה עם זכירת הדבר בשכלו, וגם עתה בעומדו ומביט אל המקום וזוכר והוזה ומחשב שזה הוא המקום אשר רבבות אלפי ישראל היו פה וכו' וכו' הוא יתעורר במסירת נפש בתפלה ובתחנונים וכל שהוא עיקר כשיהיה הרעיון שלו טהור רק על גלות השכינה, ועי' בשם הגדולים על ר' אברהם הלוי ברוכים שראה עין בעין השכינה בכותל המערבי עיין שם.

ואמנם כן, הכותל המערבי הוא הלז שנשאר קיים ועומד מהגוף הקדוש הזה בית מקדשנו ותפארתנו, ואליו כל הפיות פונות, ומשם יגלה וירקם מחדש מקדש - האש העתיד שיגלה ויפיע ממרום באורות עולמים, ודרך שם יעלו ויבואו ויגיעו גאולתנו ופדות נפשינו השלימים שאין אחריהם שיעבוד, וכדמצאתי בדרשות מרנא הח"ס ז"ל בדרוש לח' טבת (בהספדו על הגאון ר"מ איגרא ז"ל) שכותב לבאר דזה דלא זה /זזה/ שכינה מכותל מערבי יש לנו בזה תועלת גדול ורב, כי אם לא שיאר /ישאר/ שום רושם קדושה תהיה הגאולה קשה מאד כי מה כחנו להמשיך קדושה לא"י וכו' ואם תהי' עתה משוללת מכל קדושה מה נעשה אנחנו בשובינו אליה בב"א עיין שם בדבריו המתוקים מדבש ונופת צופים.

ויעו"ש בח"ס מ"ש עוד לבאר דאע"פ שבשעת החורבן השיב כביכול אחור ימינו ונתן רשות לאויבים ליכנס להיכל לשפוך חמתו על עצים ואבנים, אבל מיד אח"ז חזרה שכינה לכותל מערבי יעו"ש, ובנוגע לזה מצינו ביתר על כן בספר יערות דבש ח"א דרוש ד' שכותב לבאר דאין הכוונה שנסתלקה השכינה לרגעים ורק לאחר מיכן חזרה, אלא דלכתחילה נסתלקה רק עד שם ולא יותר, דמבאר שם ביאור הקרא של השיב אחור ימינו בכזאת, דכבר נודע כי אחור וקדם פירושו קדם מזרח ואחור מערב, וא"כ, זהו כוונת הקרא, כי ימין ה' שהוא חסדו והשפעתו נצב אחור היינו למערב, כי סליק שכינה מכל הבית אבל השיבו אל המערבי ושם עדיין קדושת כבודו. וכן כותב שם היע"ד גם לפני זה: דמ"מ השכינה נשארה והיא בכותל המערבי כי שם יתד נאמן ושריד שתשרה שם השכינה כדדרשינן הנה זה עומד אחר כתלנו זה כותל מערבי שלא זזה שכינה עיין שם, ומדברי יע"ד אלה ראי' וחיזוק למה שהבאתי בספרי שם סי' א' אות פ"ג בשם ספר מגן ושמשי יעו"ש.

עוד זאת. שריד מקדשנו הכותל המערבי הוא גם היגר - שהדותא והסימן והאות על דרך השארותינו הנפלאה באורך משך שנות גלותינו הארוכים עד הגיענו במהרה לגאולתינו הנצחית, וכפי שראיתי בספר הנפלא אמונה והשגחה לגה"צ מהר"ש מאלצאן ז"ל בסימן י"ב שכותב לבאר דמקום מקדשנו כשנתבונן בו נכיר ענין נצחיותו, שאף שזה זמן כביר ורב אשר הוא שומם בעוה"ר מ"מ נשאר ממנו שארית שהוא כותל מערבי אף כששלטו כמה ידים ורצו לעקרו ולא עלתה בידם [עי' מדרש רבה פ' תרומה הובא בהגה לעיל סי' ח"ן] וזהו סימן מובהק שלא זזה ממנו שכינה [שהוא השגחה אלקות שמתפשט משם ע"פ כל הארץ וכמש"ל בשום /בשם/ הגר"א ע"פ ה' יראה]. כי צריך לתת מקום לקדושה העתידה לחול עליה, והוא כמו עצם לוז שנשאר באדם אחר מותו שהוא יהי' יסוד לבנין האדם בתח"מ = בתחית המתים =, והוא רמז לכלל ישראל שלא יכלה ממנו שארית הפליטה [וכמ"ש יחזקאל ד' שפטי הרעים חרב ורעב וכו' והנה נותרה פליטה כו'] שנשאר משם הוי"ה חצי הראשון. יעו"ש באריכות דבריו הנפלאים והמופלאים.

כל הנז"ל מהוים מעין השלמה ומכה בפטיש לבנין הרוחני שבנה בניתי בזה בע"ה בספרי שם בקונטרסי הארוכים בהבהרת ענין מקום המקדש ומהות כתלו המערבי.

ויה"ר ובמהרה דידן תחזינה עינינו בשוב ד' לציון ברחמים גדולים למהר להחיש גאולתינו השלימה ולהשיב על כנו הבית הגדול והקדוש שנקרא שמו עליו, עוד ביתר שאת ויתר עז, כמובטח לנו ע"י נביאי האמת והצדק שדבר אחד מדבריהם לא ישובו ריקם. ושמחת עולם על ראשינו בשיבת מלכות בית דוד על כנה, ועל כסאו לא ישב זר ולא ינחלו עוד אחרים את כבודו כאשר נשבע לו בשם קדשו שלא יכבה נרו לעולם ועד בב"א. ידידו עוז הדוש"ת באהבה רבה אליעזר יהודא וולדינברג

ב"ה. מוצש"ק ט"ו כסלו תשל"א. אל הוד כבוד יקרת ידידי נפשי וחביבי, אריה ולביא, הגאון המפורסם והמופלא וכבוד ה' מלא, בכתם פז לא יסולה, מוכתר בנימוסים גן של הדסים וכו' כמהר"ר אליעזר יהודא וולדינברג שליט"א אב"ד בעיר עוז לנו ירושלים ת"ו. אחרי עתירת החיים והשלום וכט"ס בכל אותות החבה וההוקרה מקרב לב.

יקרת מכתבו ואגרתו המעולפת ספירים קבלתי ערב נסיעתי לחו"ל להשתתף בוועידת רבני אירופא בעיר אוסטיא שבאיטליא, ולרוב הטירדא הנחתי תשובתי לאחר שובי בעזה"י.

והנה מה מאד שמח לבי בקראי את מכתבו ויהי בפי כדבש למתוק ובפרט בעוררו את אהבתנו כמקדם, והאמת אגיד להדר"ג שבועידה הנ"ל כמה רבנים קבלו על ששולחים שאלותיהם לרבנות הראשית לישראל ולדאבון לבב אין מקיץ ואין משיב גם על שאלות של הלכה למעשה, ורק כשפונים לכת"ר שליט"א הוא עונה להם ברוחב לבב, והזכירו את כת"ר לשבח, אשרי חלקו ומה נעים גורלו בזה ובבא, ויהי רצון שיהי' ה' עמו עזרו ומגנו להוסיף מיא וקמחא, בבריאות איתנה ובשמחה, ועוד יפוצו מעינותיו חוצה ברוב אושר ועושר וכל טוב אמון.

ובדבר הערותיו על מש"כ בעניותי ביבי"א ח"ה (סי' כ"ו) בענין ביאת המקדש, ואנהירנהו לעיינין ממ"ש הגר"ח זריהן ז"ל בדבר העדות הנכונה והאמיתית על המעשה של ר"מ מונטפיורי וכו'. איישר חיליה דמר נ"ר ותשואות חן חן לו,

וקראתי בכל לב כל מ"ש בנידון, דברים כנים ואמתיים, וראויים למי שאמרם.

אך בזאת בענין עניית קדושה לאחר תפלת מעריב שכותב כת"ר שלד' הגרש"ק ג"כ אין איסור לענות אלא כשזה הרבה לאחר שקיעה"ח, הנה עיינתי שם ולא חזינא כהאי סימנא, והעיקר אצלו שאם התפלל ערבית אין לענות קדושה, ואין חילוק בין רב למעט אחר שקיעה. אלא שלדינא נקטינן דלא כהגרש"ק.

וכסא כת"ר ירום ונשא וגבה מאד בגו"ר ויזכה לאורך ימים ושנות חיים בטוב ובנעימים ובכל אשר יפנה ישכיל ויצליח להגדיל תורה ולהאדירה, ויהיו צאצאי מעיך כמוך, ועיני קדשו רואות ושמחות. ידידו עוז נאמן אהבתו כל הימים דוש"ת באה"ר ביקרא דאורייתא עובדיה יוסף

בשולי התשובה שמחתי שכתר"ה שליט"א משוי הדרנא ביה ממ"ש בנוגע לכניסת השר מונטיפיורי למקום המקדש, ומודים דרבנן היינו שבח"הו.

ובזה אזכיר שאודות מה שכתבתי בספרי שם בח"י סי' ז' אות ז' להוכיח שלמעשה חשש הח"ס לנכון להערת חותנו הגרע"א ז"ל שא"א להקריב בזה"ז מכח בגדי כהונה. ממה שמצינו בס' דר"צ להגרצ"ה קלישר ז"ל שמעיר שכתב לו בכזאת הח"ס כיעו"ש, הנה מצאתי כעת בספר לקוטי תשובות חתם סופר (לנדון תשכ"ה) סי' ל"ט מכתב נדפס מהגאון הח"ס ז"ל שכתב להבעל יריעות שלמה ז"ל ומודיע לו דמו"ח הגאון מו"ה עקיבא זצ"ל הקשה לו דאיך יעשה באבנט דכהן הדיוט דפליגי אי הוא אבנטו של כה"ג או לא ולא איפסקא הילכתא. ולא הזכיר שמצא פורקן לזה, ומשמע דאודויי אודי ליה. יעו"ש. אלא שקיצר בדבריו כי שאלו עוד כמה בעיות בנוגע לבגדים והשיב לו שצדקו בכל דבריו כמובא בד"צ ובספרי שם. ותורה היא מה שבתחילת דברי התשו' שם קספיק/קפסיק/ הח"ס בסכינא חריפא וכותב: שהעולה לשם חייב כרת עד יתגלה לנו אפר פרה שנגנזה.

לאור זה ולאור כל הברורים שכתבתי בזה בספרי שם אפשר לסכם בקצרה ולומר שיש לסמוך בשתי ידיים על מסקנתו של הספר עבודת תמה להרב ר' חיים נאטהאנזאהן ז"ל שמסכם וז"ל: סיומא דהאי מילתא דזהו דבר ברור כשמש בצהרים בלי שום ספק וספק ספיקא שבעולם שאי אפשר להקריב קרבנות בזה"ז בשום אופן שבעולם, ומי שמתיר העבודה בזה"ז עתיד ליתן את הדין שהוא מכשיל את ישראל והוא מתיר כמה וכמה איסורים גדולים וחמורים, איסור כריתות ומיתת בי"ד ומיתה בי"ש והרבה לאוין, ואין לנו בתורה איסורים גדולים וחמורים מאלה, וא"א לנו בשום אופן שבעולם להקריב קרבנות עד אשר ישיב ד' את שבותינו ונעלה בציון ברנה, ובית ד' יהי' נכון בראש ההרים וארמון על משפטו ישב עכ"ל, ויה"ר שנזכה שתחזינו זאת עינינו במהרה בימינו בשוב ד' לציון ברחמים, ואז יבנה המקדש כמו רמים וטהרת מי חטאת אשר יזה, ונבואת חוזה יאמר במחזה כי הוא זה, לעבודה יקדש וירצה, ואז ישמע ממרום קול אמרים עמדו ישרים חדשים לבקרים ליום ומשוררים בני אהרן מובחרים (לשונו של ס' מגדל דוד לר' דוד אלכסנדר ב"ר נח, בסוף ספרו) ונעבדהו שם ביראה כימי עולם וכשנים קדמוניות.

שו"ת מנחת יצחק חלק ה סימן א

בענין איסור כניסה להר הבית בזמן הזה.

על דבר השמועה מהפריצת גדר הנוראה, שעלה על דעת ח"א, להתיר הכניסה להר הבית, אחרי טבילה ובחליצת נעלים.

והנה לא אאריך פה, בעיקר פלוגת הרמב"ם והראב"ד, בנוגע לקדושת המקדש בזמן הזה, שכבר כתב המג"א (בסימן תקס"א ס"ק ב'), דדברי הרמב"ם שרירים וקימים, והנכנס עתה למקום המקדש חייב כרת, שכולנו טמאי מתים, עיין שם, ובהגהת מהרש"ם, הנדפס בספר אורח חיים שם, האריך בזה ואכמ"ל, ולא באתי בזה, אלא להסיר מכשול הנ"ל, אשר באף אם הי' איזה היתר, להיכא דל"ה אלא קדושת הר הבית לבד, על ידי תנאים הנזכרים, מ"מ, מה גדלה המכשילה הנמשכת מזה, ליתן יד לרבים המתפרצים, לעלות ההרה בולא כלום, וגם במקום המקדש וקודש הקדשים, יהרסו לעלות בעוה"ר, וכל זה הי' בגרמת חורבן בית מקדשינו ותפארתנו, וכמו דאיתא בספר חסידים (סי' ר"ט), וז"ל, כי לא נהגו נכרים קלות ראש וביזיון בבית ד', עד שנהגו בו ישראל, שנאמר (ירמ' ז' י"א), המערת פריצים הי' הבית הזה, ואח"כ, וארוה כל עוברי דרך וכו' עכ"ל, ומכל שכן שמעכב הגאולה שלימה, ע"י ביאת משיח צדקינו, בעוה"ר, אבל באמת אף מעיקרא דדינא אין היתר כלל, דאף דלכאורה, בהשקפה ראשונה, יש מקום לדבריו, עפ"י ההלכה המפורשת (במתני' דכלים פ"א), וברמב"ם (פ"ו מה' בית הבחירה הט"ו), הר הבית מקודש ממנה, שאין זבים וזבות נדות ויולדות, (והה"ד בעל קרי, כמבואר שם (פ"ז ה"ח), ועיין מ"מ שם), נכנסין לשם, ומותר להכניס המת עצמו להר הבית, ואין צריך לומר טמא מת, שהוא נכנס לשם עכ"ד, וא"כ אם נאמר, דיכולין לידע גבולי הקדושה שבהר הבית, והי' יכול לצמצם, לכנס רק למקום הקדוש, רק בקדושת הר הבית לבד, אם יטבול לקריו מקודם, אין איסור, וכמובן, שאף לפי זה, היו צריכים לדקדק, שיהי' הטבילה במקוה כשירה לטבילת נשים, ובלא שום חציצה, דלא שייך כאן, כל מה שצדדו להקל בטבילת עזרא, דלתרומה וקדשים דא' הוא, עיין (ב"ק פ"ב ע"ב), וברמב"ם (פ"א מה"ל מקואות), ואול", צריכים ג"כ חפיפה, כמו בנשים, ע"י בהגהות חשק שלמה (ב"ק) שם.

(ב) אבל באמת, מפורש האיסור לכנס בכל הר הבית, בספר כפתור ופרח (פ"ו), שהביא מה דאיתא (ביבמות ז' ע"ב), מאי חדשה, שחדשו בה דברים, ואמרו, טבול יום, אל יכנס למחנה לוי', א"כ אין לנו, לקרב מפתח הר הבית ולפנים, כי משם והלאה מחנה לוי' וכו', אם כן היום שאנחנו בחטאנו מבחוץ נוכל להתקרב לענין תפילה והשתחו' עד אותם הכותלים, וכן עמא דבר, באים עד אותם הכותלים ומתפללים וכו', וכבר ביקש מד' יתברך שלמה בתפילתו, שתקובל תפילת המקום ההוא עכ"ל, הרי דכתב מצד ההלכה, וכי דכן עמא דבר, שלא להתקרב רק עד הכותלים, והיינו דס"ל כרש"י (ביבמות שם /דף ז' ובכמ"ק, דחצר החדשה, היינו הר הבית, והרמב"ם ס"ל כמ"ש התוס' שם ובכמ"ק, דחצר חדשה, היינו עזרת נשים, וצ"ל, דאף דגם לשיטת רש"י, מ"מ מהני הערב שמש, מ"מ מחמת שקשה להזהר בזה, בצירוף מה די' להזהר, בנוגע לטבילה במקוה כשירה וחציצה כנ"ל, על כן נהגו איסור, ועיין בספר פאת השלחן (ה' ארץ ישראל ג' סעי' י"ב, בית ישראל אות כ"ו). ובתשו' הרמ"ע (סי' כ"ה) כתב על בעל

כפתור ופרח, בזה"ל, והזהר בו, שאדם גדול הוא וכו', מ"מ כל דבריו גבי ביאת מקדש, הם באמת כפתור ופרח עכ"ל, (והנה מה שלא הביא הכו"פ, מכותל מערבי, הוא מפני שבזמנו בתחילת אלף השישי, עדיין הי' מכוסה בעפר כנודע), וא"כ מי יהין לפרוץ גדרו של עולם, אשר הבעל כפתור ופרח הניח חותמו ע"ז כנ"ל.

(ג) ועוד נראה, דאף לשיטת הרמב"ם, אין היתר בזה"ז, לפי מה דאיתא במג"א (סימן תר"ו ס"ק ח'), דאפילו אם טבל בער"ה, =בערב ראש השנה= יחזור ויטבול, דשמא ראה מים חלוקים או עכורים. עיין משנה (פ"ה דמקואות) עכ"ל, והיא ט"ס, =טעות סופר= וצ"ל (פ"ח דמקואות), והיא שם (משנה ב'), ועי' רמב"ם (האה"ט פ"ה ה"ו). ובאלי' רבה ומהש"ק שם כתבו, דאע"ג דלעיל (בסי' פ"ח) כתב המג"א, דהא דבמים חלוקים טמא משום קרי, זהו דוקא לענין תרומה, אבל עזרא לא גזר על זאת, לענין ד"ת ותפילה, מ"מ ערב יוהכ"פ חמיר טפי עיין שם, והיינו, דחיישינן אף לספק שמא ראה, ולא רק, היכא דאיכא איזה ימים בנתיים, אלא אף בהטלת מים פ"א אחר הטבילה, חשש לזה מג"א, לענין חלת חו"ל, כמ"ש (בסי' תנ"ז סק"ח), בכהן גדול שטבל לקריו, דיאכל תיכף אחר הטבילה, ולא יטיל מים בנתיים, משום שמא ראה מים עכורים עיין שם, והמהש"ק שם, כתב, אך (ביו"ד סי' שכ"ב סעיף ה') כתב רמ"א, די"א דבעינן גם הערב שמש עי"ש, ורצונו לומר, דלפי"ז, אי אפשר דיאכל תיכף אחר הטבילה, וצ"ע מה כוונתו, דאם לפי"ז אי אפשר תיכף, ואינו מעכב, כנראה מהפמ"ג שם (אות ח'), או דאי אפשר ומעכב.

(ד) ומצאתי בחת"ס (ח"ו סי' ל"ג), שכתב ליישב, מה דהוקשה לו, בדברי התוס' (פסחים מ"ו ע"א ד"ה עד), במה שכתבו, דאי איכא כהן קטן חזיא לי', ולא כתבו, דאפשר לתת לכהן גדול שכבר הערב שמשו, וזה לא מיתרץ בדבר המלחמות והר"ן שם, וכגון שטבל לקריו מבעוד יום, ות' עפי"ד המג"א (סי' תר"ו) הנ"ל, ועי' מתני' (ר"פ יוצא דופן), וסברת ראב"צ (נדה י"ג ע"ב), ועי' רמב"ם (פ"ז מתרומות ה"ד ה') ובכ"מ שם, והשתא אין אנו בקיאים בשמירת טהרה, צריך שיהי' טבילה סמוך לאכילה ממש, ואי כבר טבל קודם אפי', לא עלתה לו טבילה, עד שיחזור ויטבול סמוך לאכילה ממש, נמצא בשעת אפי', הוי מחוסר מעשה, ולא אמרינן הואיל, (וצ"ע דלפי מה דאזל כעת, לשיטות דבעינן ג"כ הערב שמש, לא הי' צריך לזה, אלא לומר, דלפי"ז, צריך עוד הפעם הערב שמש, ולא חזיא באותו יום, ועי' מלחמות ור"ן שם, הכותב), ולא דמי, לבימי חכמי ש"ס, שהי' בקיאים בשמירת טהרה, ולא הי' צריך סמוך לאכילה ממש עכת"ד, והרי כוון בזה לדברי המג"א (בסימן תנ"ז) הנ"ל, וחידוש שלא הביאו, וס"ל דהוי לעיכובא בזמן הזה, דצריך סמוך לטבילה ממש, ואם צריך הערב שמש, לא אפשר ומעכב, וכ"ז, אף בחלת חו"ל דמדרבנן, ומכ"ש בכניסה להר הבית, דהוי מדאו', דבודאי צריך סמוך לטבילה ממש, ואם צריך הערב שמש, לא אפשר ומעכב.

(ה) ודאתאן מזה, דלא מיבעיא, אם בעינן הערב שמש, לא אפשר בזמן הזה, לכנס להר הבית, משום איסור בע"ק, =בעל קרי= אלא אף אם נאמר, דטבול יום שרי, מ"מ צריך סמוך לטבילה ממש, בלא הטלת מים בנתיים, דזה כמעט דבר בלתי אפשרי להזהר בזה.

(ו) ועוד יש דברים בגו, כאשר ראיתי בספר מעשה למלך (ה' בית הבחירה פ"ז ה"ו), בשם ספר דרך הקודש, ששמע מחרדים ואנשי מעשה, שהיו נמנעין ללכת דרך מסילה, שער קבוע הנקרא בלשון ערב אלבאטאנין, והוא

שם הי' חוט משוך מכותל מערבי, שלא זזה משם שכינה, מקרן דרומית שלה, עד הצפון ת"ק אמה, נכנס בתוכו, מקום המסילה הזאת, לפניו בהר הבית, ואמרו שכן היתה קבלה בידם, אמנם העיר שם, דאם משום הר הבית נהגו איסור, יש תקנה בדבר דאי משום בעל קרי, יטבול לקריו וטהר, אי משום זב, יטבול במים חיים של נהר, ובמעורבי שמש, אף על פי שהוא מחוסר כפורים, טהור לכנס לשם, ובספר חזון נחום, כתב לתרץ, דטעם מה שהיו נמנעים ללכת, כי אנו מחזיקים עצמינו כזבין, וצריכין לספור ז' נקיים ולטבול (במים חיים), ולהערב שמש, ואין הכל בקיאיין בכך, ואין לתמוה על כך, שהרי כתבו התוס' (פ"ק דשבת), גבי ששה ספיקות הן, דגזרו על עמי הארץ, שיהיו כזבין לכל דבריהם, וכיון שאנו בזה"ז, אין נזהרין בטומאה וטהרה, ואין אנו בקיאיין בה, הרי אנו כע"ה = כעמי הארץ = שלהם, ויש לנו דין זבים, (וכתב שם לחלק בין ע"ה לנכרים בזה), ועוד חששו למ"ד דמחוסר כפורים דזב כזב, וא"כ יש ספק דאו', אף אם יטבול ויעריב שמשו, עכת"ד המעשה למלך, ומש"כ דחששו למ"ד דמחוסר כפורים דזב כזב דמי, כוונתו בזה, לפי מש"כ הר"ש (כלים פ"א מ"ח), וז"ל, ומשמע הכא, אפילו טבול יום דזב וזבה ונדה ויולדת, שרי במחנה לוי', חוץ מעזרת נשים, ואפילו בעזרת נשים נמי, שרי הכא מחוסר כפורים, מדלא חשיב לי' אלא בעזרת ישראל, דחשיב לי' למעלה, וכך משמע בההיא (דיבמות ז' ע"ב), דבעל קרי איירי דאתקש לזב, וצריך לומר דקסבר האי תנא, טבול יום דזב לאו כזב דמי, ופולגתא היא בפרק שני דזבחים (י"ז ע"ב), דאיכא מאן דסבר, דאפילו מחוסר כפורים דזב כזב דמי, וכל שכן טבול יום עכ"ל, ולדברי הר"ש האלו נתכוון הר"י קורקוס ז"ל, שהביא בכסף משנה (ה' ביאת מקדש ה"ט) עיין שם, ולפי"ז י"ל עוד ביותר, דהרי לא רק יש חשש זבות באנשים, אלא כמה פעמים ודאי זבות בנשים, ועיין בש"ך (יו"ד סימן קפ"ז סק"ד), ומכל שכן יולדות, דהוו מחוסרי כפורים, וכן כמה דינים של טומאה וטהרה המקושרים בזה, ואין אנו בקיאים בכל אלה כנ"ל, וביותר לפי המבואר במנ"ח (מצוה ק"פ), דבנבעלת, או אם היא פולטת ש"ז, = שכבת זרע = כרואה, ומשתלחת מחוץ לב' מחנות, ובמצוה (קפ"א) נשאר בזה בצ"ע, וגם בראתה בלא הרגשה, י"ל דמשתלחת גם כן חוץ לב' מחנות כב"ק עיין שם, א"כ בנוגע לאשה צעירה שיש לה בעל, כמעט אין במציאות שתהי' טהורה גם להר הבית לבד, שמחצה ימי' היא טמאה נדה, ואח"כ היא נבעלת, ואין רגילה לילך למקוה, זולת לבעלה.

(ז) וכל זה, אפילו היו ידועים לנו הגבולים, של מדרגות הקדושה, אבל באמת בעוה"ר, בזמן הזה, הכל חרב ונחרב, ממילא הכל בספק כרת, אף משום איסור טומאה לחוד ואף שמבואר בתשו' הרדב"ז (ח"ב סי' תרל"ט), במש"כ ליישב, מה דמקראי משמע, דהר הבית והמקדש גבוה מירושלים, והכי איתא בש"ס, ועתה רואים שהיא גבוהה מהר הבית, מכל סביבות הבית, חוץ מצד הדרום, אשר שם עמק יהושפט, ושם לא הי' בנין, וע"ז כתב, דב' דברים גרמו זה, והוא, כי בהיות, כי עכו"ם כבשו את הבית כמה פעמים, ומשנאתם אותו ערו עד היסוד בו, ועוד כדי שלא יהי' גבוה ממקום שלהם, ולפי שהמקום מדרון, הגשמים היו שוטפין מידי שנה בשנה, את העפר שהי' תיחוח, ומוליכין אותו, עד ששפל קרקעות הר הבית, וגם מלכי העכו"ם, היו חופרים, כדי לגלות יסודות הבית, לבנות עליהם חומת הבית, תדע דתנן (ביומא), משניטל הארון, אבן היתה שם מימות הנביאים, ושת'י שמה, גבוה מן הקרקע ג' אצבעות, ועלי' הי' נותן, פי' המחטה של קטורת, ועתה שאלתי את פי העכו"ם, ואמרו לי, שהיא גבוה ב' קומות ויותר, וזו ראי' גמורה שנאכל קרקעות הבית וכו', וכן אמרו העכו"ם דשכונת היהודים היא מכלל ציון עכ"ל, וכן חזר

על הדברים הנ"ל (בסי' תרצ"א) שם, והנה מה שכתב הרדב"ז, שמלכי עכו"ם היו חופרים, כדי לגלות יסודות הבית, כדי לבנות עליהם חומת הבית, בודאי כוונתו, לבית המשוקץ שלהם בעוה"ר, וכן נראה כוונת השאילת יעב"ץ (ח"א סימן פ"ז), במה שכ' וגם הבית שוב נבנה, ע"י מלכי האומות השולטים אז עיין שם, אך צ"ע, מש"כ בשאילת יעב"ץ שם, גם נשרף ההיכל ביום חרון אף ד', מ"מ לא נהרסו יסודותיו מכל וכל, וכו', ואיך שיהיה, בודאי הר הבית ומעלותיו, לא נשתנו כל עיקר, ולא שלטה בהם הריסת האויבים כלל וכו' עכ"ל, וזה היפוך ממש"כ הרדב"ז כנ"ל, אך י"ל דכוונתו, רק על הזמן של אחרי החורבן מקרוב, דסובב על מה דאיתא (בסנהדרין י"א ע"ב), בר"ג שישב על מעלה בהר הבית עיין שם, ולא על אריכות הזמן מאז ועד היום הזה, ועיין שם (סי' פ"ט), דחכמי התלמוד, עדיין היה להם מי חטאת, כדאמרינן חברייא מדכן בגלותא, ואגב צ"ע, מש"כ השאילת יעב"ץ שם (סי' פ"ט), ויש קבלה מאבותינו שכותל מזרחי, עודנו עומד היום על מקומו, שאולי ט"ס, וצ"ל מערבי, כנראה ממה שבתוך כדי דיבור במוסגר, כתב, וכך הוא במדרש, עה"פ, הנה זה עומד אחר כתליו, מעולם לא זזה שכינה מכותל מערבי, גם בזוהר שמות (דה"ב), יש שם כדברים האלה עכ"ל.

(ח) ומה דקמן מדברי הרדב"ז, דנקט לודאי, שהסלע העומד בבית תפילתם בעוה"ר, היא אבן השתי', וא"כ הרי יכולין לחשוב עי"ז כל הגבולין, כפי מה דאיתא (במס' מדות), אבל חוץ ממה דסותר עצמו הרדב"ז, מיני' ובי' (בסי' תרצ"א) שם, במש"כ אח"ז, כי הכותל ההוא בעצמו, הי' כותל העזרה אשר לצד דרום עיין שם, והבן, עוד, הרי חלקו הרבה גדולים להדיא על הרדב"ז בזה, וס"ל דאין לסמוך ע"ז לקולא, אלא כל השטח קאי בספק כרת, אף משום טומאה לבד.

הרי יש כמה טעמים ונמוקים, להקבלה שנתקבל, לאיסור גמור, לכנס להר הבית בזמן הזה, אף פסיעה אחת לבד, עד יבוא משיח צדקינו בבי"א.

(ט) ולפי הנזכר, נשמע ג"כ דאין לסמוך על הטענה, באשר שמבואר במתני' (מדות פ"ב מ"א), וברמב"ם (ה' ביהב"ח פ"ה מ"א), דהר הבית ת"ק אמה על ת"ק אמה, וכהיום צדי המערבית והמזרחית של ההר הבית, /כארבע מאות ושמונים מטר/, וצד צפונית /שלוש מאות עשרים ואחד מטר/ והדרומית /מאתיים עשרים ושלושה מטר/, שלפי זה, צדי המזרחית והמערבית, הנה הרבה יותר מת"ק אמה, ע"כ רצונם לומר, שחלק קצת לצד דרום, ל"ה בתחום האיסור, ולפי הנ"ל, כ"ז בורכא, דאין אנו יודעים בדיוק מקום המקדש, כדי להחליט מהיכן למדוד, וזה מוכח מדברי הרדב"ז עצמו שם (סימן תרל"ט), שכתב בשאלתו, בזה"ל, ועתה אני רואה שהיא גבוה מהר הבית, מכל סביבות הבית, חוץ מצד הדרום, אשר שם עמק יהושפט, ושם לא הי' בנין עכ"ל, הרי החזיק כל ההר הבית בצד דרום למקום המקודש, וש"מ, דגם הוא לא החזיק את מקום האבן הנ"ל, לאבן שתי' בודאי כנ"ל, וכן מבואר בספר כפתור ופרח (פ"ו ד"ה מכל זה יראה וכו'), במש"כ וכן ניכרים שני שערי חולדה לדרום וכו', ובהגה (מהרב מוהר"י בלומנפלד) כתב, דאחד מהשערים ניכר גם היום בחומת העיר מבחוץ, (אשר היא אחת במקום הזה עם חומת המקדש), והב' ניכר רק מפנים, וכל איש יכיר, כי הוא שריד המקדש עיין שם, א"כ, הרי מוכח דהר הבית נמשך עד שם, וכן מוכח ממה שכתב הכו"פ אח"ז, א"כ היום שאנחנו בחטאינו, מבחוץ נוכל להתקרב לענין תפלה והשתחוו'

עד אותם הכתלים, וכן עמא דבר וכו' כנ"ל, ש"מ הא מהכתלים ולפנים, מאן דכר שמי' ח"ו, וכן מוכח מדברי ספר דרך הקודש הנ"ל.

(ואגב, הנה בפאת השלחן (ה' א"י ג'), פקפק אם יכולין לילך לצד מזרח, עד החומה, דאומרים דאנשי' שפניא /ספרד/ קיצרו ועשו החומה במקום חדש, דהמשמעות ממה דאיתא (במדות פ"ב מ"ג ופ"ק דיומא ט"ז ע"א) וברש"י שם, שחומת הר הבית הי' בסוף שיפועו, וכעת משוך קצת למעלה, עיין שם).

(י) וכן מוכח ממה דאיתא בספר המנהיג (דין טבילת בעלי קריין), בשם תשובת הגאונים, וז"ל, בזמן הבית היו טובלין בעלי קריין, שלא להכנס במקדש בטומאה, ועכשיו שכולנו טמאים בטומאת מת חמורה, שאין שום טבילה מועלת לה, בלא הזאת מי חטאת שלישי ושביעי, אין לבעלי קריין ומשמש אלא רחיצה בלבד (בודאי כוונתו לט' קבין), עכ"ל, ואם הי' מותר אחרי טבילה לו יהי' עם הערב שמש לכנס להר הבית, הרי נפ"מ בטבילת קריין כהלכתן, גם בזמן הזה, בשביל לכנס להר הבית, אלא עכ"ח דאסור בכל אופן.

(יא) ואולי יש ליישב בזה, את דברי החינוך (מצוה קע"ח), שכתב בזה"ל, אבל עכשיו בעוונותינו, שאין לנו מקדש ולא טהרות, אין לנו לחשוב טומאת הזב וכו' עכ"ל, והעיר ע"ז במנ"ח שם, דגם היום נפ"מ, לשיטת הרמב"ם, דקדושת מחיצות ירושלים ובהמ"ק לא בטלה, א"כ אסור הזב לכנס למקום הר הבית, ולמקום העזרה חייב כרת, עיין שם, וכן העיר שם (מצוה ק"פ), על מש"כ החנוך שם, ונוהגת טומאת ש"ז בכ"מ ובכ"ז, אבל עכשיו בעוונותינו, שאין לנו מקדש ולא קדשים, ואין אנו צריכין להזהר/להזהר/ בעניני הטומאה וכו' עכ"ל, וכל ע"ז המנ"ח, כבר כתבתי, דנ"מ גם היום, שאסור לכנס למקום הר הבית, כי ב"ק משולח משני מחנות עי"ש, והקושיא ישגה מאד, על החינוך לשיטתו, שכתב להדיא (במצוה תקס"ה), בזה"ל, ונוהגת מצוה זו, שלא להכנס טמא, בין זכר בין נקיבה, בהר הבית, אפילו בזמן הזה, וכענין שאמר הכתוב וכו' עכ"ל, והיינו שסובר כהרמב"ם הנ"ל, וכמ"ש להדיא (במצו' קפ"ד רנ"ד ש"ז שס"ב ושס"ג), ואיך כתב לעיל (בקע"ח וק"פ), שאין לנו מקדש וכו' כנ"ל.

(יב) ולהנ"ל יש לדחוק ולומר, מה שאמר שאין לנו מקדש, כוונתו לומר, דאין לנו רשות הכניסה למקדש, אף בלתי זיבה וש"ז, משום דכולנו טמאי מתים, ואין לנו מי חטאת, ועכ"ח, אף דבהר הבית, מותר לטמא מת לכנס, מ"מ למעשה אסור, משום שאין הגבולים ידועים, וגם מחמת חששות אחרות כנ"ל.

(יג) וכן משמע מדברי השאילת יעב"ץ (ח"א סימן קל"ו), שכתב על דברי הרמב"ם, דמצורע נוהג בין בפני הבית, בין בחו"ל, דאין זה אמור, אלא כשיש מי חטאת בא"י, כמו שהי' עדיין בימי חכמי התלמוד, כמ"ש חברייה מדכן בגלילא, וכן מש"כ, דנוהג בחו"ל, היינו, קודם שגזרו טומאה על ארץ העמים דוקא, אבל לאחר שבטלו מי חטאת, וגזרו טומאה על ארץ העמים, מה צורך בטהרה זו, ודין שילוח טמאים, בלא"ה אינו נוהג אצלינו בזה"ז, אפילו בא"י, כמ"ש תוס' ריש ברכות (ה' ע"ב), ואצ"ל בחו"ל, שעכשיו, אינו מועיל לו כלום לטהרתו, שהרי מ"מ נשאר טמא בטומאת ארץ העמים עיין שם, והנה בנוגע לדברי התוס' הנ"ל, הנה מדברי רש"י שם /ברכות דף ה' משמע, דאף בזמן הזה, משתלח המצורע מבתי ערי חומה, והרשב"א בחידושו, קיים דברי רש"י, כמ"ש המל"מ (פ"י מה'

שמיטה ויובל ה"ט), ובמנ"ח (מצוה קס"ט אות י"ד ומצוה שס"ב בסופו) כתב, דאף לשיטת התוס', דקדושת בתי חומה בטל, מ"מ קדושת ירושלים לא בטלה, לשיטת הרמב"ם (פ"ו מה' בהב"ח), וכ"כ בצל"ח (ברכות) שם, אמנם אף לפי המשמעות התוס', דגם בירושלים אינו נוהג, אבל עכ"פ בודאי אסור למצורע לכנס להר הבית, לפי שיטת הרמב"ם, דלא בטלה קדושתה, א"כ אם הי' מותר לכנס להר הבית, אחרי הטבילה, אף יהי' עם הערב שמש, הרי יש נפ"מ לטהרה מטומאת מצורע, גם בזה"ז, אלא עכ"ח, דאסור לכנס להר הבית, בכל גווני בזמן הזה כנ"ל.

(יד) והנה לפי מש"כ השאילת יעב"ץ שם, דבסימי טומאה מובהקין, אפשר דלא בעינן כהן, אלא ממילא טמא הוא עיין שם, א"כ הרי נוסף עוד על הטומאות, שאסורים לכנס להר הבית, השייכים גם בזמן הזה, ועיין מנ"ח (מצוה שס"ג) בדברי הש"ס, והרמב"ם, דס"ל, דבהר הבית לוקה פ'.

(טו) וממצא הדברים הנ"ל, אתה למד, דמה שאית' במאירי (שבועות ט"ז ע"א), דלאחר שמביא פלוגתת הרמב"ם וש"פ, לענין קדושת המקדש בזה"ז, סיים, והמנהג פשוט לכנס לשם לפי מה ששמענו, דחוץ מה, שאף אם נהגו אז כן, מ"מ מאז ועד עתה, כבר נתחזק ההלכה למעשה כהרמב"ם ורוב הפוסקים, דנוהג גם בזה"ז, עוד הרי כלל בידינו, דאינו דומה שמיעה לראי', והרי הגאון המאירי ז"ל, שהי' רחוק מירושלים, וכתב רק על פי השמועה, כמפורש בדבריו כנ"ל, ולעומת זה יש לנו עדות ראי', הבעל כפתור ופרח ז"ל, אשר הי' ג"כ בזמן ההיא, והיה בירושלים עיה"ק, והעיד, דעמא דבר, לבוא רק עד הכתלים להתפלל, ולא מהכתלים ולפנים כנ"ל, וכן מוכח מדברי הרדב"ז, דהיה קרוב לזמנם, והיה דר בירושלים, וכתב (בח"ב סימן תרצ"א), בבירור המקומות בהר הבית, דאסור לילך שם, ועיין ג"כ בתשובתו שם (סי' תרל"ג), שהעיר על שאינם נזהרים בעשר קדושות שיש בירושלים, לדעת הרמב"ם ז"ל, דקדשן לעתיד לבוא, והביא מש"כ בספר כפתור ופרח שם, ורק בנוגע לשכונת ישראל, דקבלת עכו"ם, שקורין לכל שכונת ישראל, ציון, ולא ירושלים, כתב לצרף פלוגתא דרבב"ת, של הרמב"ם והראב"ד עיין שם, ש"מ דמנהג הפשוט הי' שם, גם אז, כשיטת הרמב"ם ורוב הפוסקים כנ"ל.

(טז) ומידי דברי בו, זכור אזכרנו, מה שרוצים איזה מתחדשים, לתלות בוקרי /בוקי/ סרוקי בהרמב"ם, דהי' בימיו ביהכ"נ בהר הבית, והוא נכנס להתפלל בו, דהנה אף לו יהא כדבריהם, הרי לא אפשר לומר, רק שהיו נודעים הגבולים, והי' בחלק שאין בו רק קדושת הר הבית, אשר טמא מת מותר לכנס בו, דאל"כ, הרי ל"ה להם מי חטאת לטהר מטומאת מת, אבל כל הענין על בווה יסודו, והיא בנוי' על המובא בחרדים (מצות התשובה פ"ג), מכתבת יד הרמב"ם ז"ל, שהי' בצער גדול מאוד בים, וכשניצל קיבל תענית בכל שנה, ואח"כ ביום אחר שמחה ויו"ט, ועיין בזה בתשו' חיים שאל (ח"ב סי' י"א), ובשם הגדולים (מע' מ' אות ק"נ), מש"כ בזה, ובשע"ת (או"ח סי' רי"ח סק"ה) מזה, ושם, כתב הרמב"ם בזה"ל, וביום שלישי בשבת ארבעה ימים לירח מרחשון שנת (ארבעה אלפים ותשע מאות, כצ"ל, עיין שה"ג שם) וששה ועשרים ליצירה, יצאנו מעכו לעלות לירושלים תחת סכנה, ונכנסתי לבית הגדול והקדוש, והתפללתי בו וכו', ושני הימים האלו, שהם ששי ותשיעי במרחשון, נדרתי שיהי' לי כמו יום טוב וכו', א' יעזרנו על הכל, ויקוים לי נדרי לד' אשלם, אמן, וכשם שזכיתי להתפלל בה בחורבנה, כך אראה אני וכל ישראל בנחמתה במהרה אמן, עכ"ל, ומהו ואיזהו הבית הגדול והקדוש, שלתוכו נכנס הרמב"ם להתפלל, ע"ז כתב, א'

מהמתחדשים, שיש לשער, שאותו בית תפילה, שהי' בימיו ליהודים בהר הבית, לפי שיטתו, והנה לא הי' אפילו כדאי להשיב על דברים בדותים כאלה, זולת מה שהראו לי, שרב אחד, חיזק זאת במסמרים, שמטבעות לשונו, כשם שזכיתי להתפלל בה בחורבנה, כך אראה אני וכל ישראל בנחמתה, מורים כי הבית הגדול והקדוש ההוא, הוא זה, שאנו מתפללים על בניינו בכל יום עכת"ד, והמה דברים של מה בכך, דאף לפי דבריו, הרי לא התפלל, על הבית הגדול והקדוש שהתפלל בו, שזה הי' רק בית תפילה, אלא על בנין ביהמ"ק בבי"א, ועוד אדרבה טבעות הלשון מורה להיפוך, דהרי על הבית הגדול והקדוש, שייך לשון זכר, כמו שאנו אומרים ועל הבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו, והוא אמר בה בחורבנה בנחמתה לשון נקיבה, אלא תיבות אלו, מורים, שסובב על ירושלים עיה"ק בכלל, שבזה שייך לשון נקיבה, כמו שאנו אומרים ולירושלים עירך ברחמים תשוב ותשכון בתוכה וכו', ומה חסר לנו, אם כוון בלשון על הבית הגדול והקדוש, על ביהכ"נ שהי' בעיר שם, סמוך למקום המקודש, וכמו שמצינו לשון זה במהרי"ק (שורש ה'), שכתב בזה"ל, ויהי כהיום, אשר קרא מקרה, כי בעוה"ר ידו פרש צר על ב"ה שבירושלים, ונתן את הבית הגדול והקדוש וכו', נשא לבם אותם לקרבה אל המלאכה מלאכת הקודש, לסייע בבנין בית הכנסת שבירושלים תוב"ב וכו', שאין לך מצוה גדולה מזו, כבנין ב"ה של ירושלים עיה"ק, מקום מוכן לעלות תפילה השמימה וכו' עיין שם, דנראה מגוף התשובה, דסובב על ביהכ"נ שבירושלים, אבל בהר הבית מאן דכר שמי', וזה בלבד מה דהי' בירושלים, מקום מוכן לעלות תפילה השמימה, (ועיין בזה בתשו' חת"ס חיו"ד סי' רל"ג ורל"ד), סגי להיות נקרא הבית הגדול והקדוש, אבל לא שהי' בהר הבית, ואם ניתן לנו לשער, נאמר דזה הבית הגדול והקדוש שהתפלל בו הרמב"ם, עמד עד זמן המהרי"ק, שהי' הרבה פחות מב' מאות שנה ביניהם, ורק אז נחרב ע"י צר הצורר כנ"ל.

(יז) ואין צריך ראי' ברורה יותר, להכחיש דבריהם, מדברי הכפתור ופרח עצמו הנ"ל, דהרי הבעל כפתור ופרח ז"ל, חי בדור הקרוב אחרי הרמב"ם, ועיין בשה"ג (מע' כ' אות נ"ז), שהביא בשם הרדב"ז, שהכפתור ופרח הי' תלמיד הרמב"ם, והשיגו בס' קורא הדורות, שמזכיר הרשב"א, ומזכיר הגירוש משנת ס"ו, וכ"כ בסדר הדורות, דהי' בשנת ה' אלפים ס"ו, ויראה דכוונת הרדב"ז אינו שהוא תלמידו ממש, רק דהולך בעקבות הרמב"ם עכת"ד, והיינו משום דהרמב"ם נח נפשי', בשנת ד' אלפים תתקס"ג, כמבואר בשה"ג (מע' מ' אות ק"נ) שם, אבל על כל פנים, הי' קרוב לזמנו, ואיך יתכן מה שכתב להלכה למעשה, וכן עמא דבר, להתקרב לענין תפלה והשתחויו', רק לאותם הכתלים, לפני השערים, ולא משם ולפנים כנ"ל, אם הי' איזה ממש בדבריהם, שהי' בית תפילה על הר הבית, ושהרמב"ם התפלל שם, אלא על כרחך לא דובים ולא יער, וכל דבריהם תלויים על בלי מה, ובטלים ומבוטלים, לא שרירין ולא קיימין.

(חי) ובהיותי בזה, אזכיר, מה שאמרת, במה דאיתא (בנחמי' ח' - ט"ו), ואשר ישמיעו ויעבירו קול בכל עריהם ובירושלים לאמר צאו ההר והביאו וגו' לעשות סכת ככתוב, ודייקו המפרשים על תיבת ככתוב, וראיתי בספר משמרת אלעזר (מאמר סכת שלם אות א'), שהביא בשם ספר ברית שלו', שכתב לפרש, עפ"י הגמ' (סנהדרין ד' וסוכה דף ו'), דלמ"ד יש אם למקרא, צריך לעשות הסוכה בת ד' דפנות, ולמ"ד יש אם למסורת, סוכה בת ג' דפנות כשרה, דשתי פעמים כתיב סכת חסר, וז"ש לעשות סכת ככתוב, היינו ולא כמו שנקרא, שעשו סוכה שלש שלש

דפנות עכ"ד, וכיוצא בזה, כתב לפרש, בספר תורת משה מהחת"ס ז"ל על התורה (האזינו ד"ה עשו סוכות) עיין שם, ואף דבודאי סוכה של ד' דפנות הוי מן המובחר, ובכלל ז"א ואנוהו, סוכה נאה, וכמבואר בשל"ה וקיצור) מ"מ עשו כן עפ"י טעמים ונימוקים, המבואר בספרים הנ"ל, עפ"י דרוש.

(יט) ואפשר לומר, דהי' מן המובחר לעשות כן, עפ"י הלכה, דאיתא שם בפסוק שאח"ז, ויצאו העם ויביאו, ויעשו להם סכות איש על גגו ובחצרתיהם, ובחצרות בית הא' וגו', והנה הרוקח (בה' סוכה), הקשה אקרא, דבחצרות בית א', והלא אין ישיבה בעזרה, ושם כתיב וישבו בסוכות, ותירץ בעזרת נשים, והביא דבריו בתשו' בית יצחק (חא"ע ח"ב סי' קכ"ה אות ד'), והביא ע"ז, פלוגת רבנן וראב"י (בספרי פ' שופטים), דלרבנן, הבונה בית בהר הבית, עובר בל"ת, אלא שהראב"ד (פ"ו מה' עכו"ם ה"י), כתב, לענין בימה של עץ, שעושין למלך בשעת הקהל, וכן גזוזטרא, שהקיפו בעזרת נשים, בשמחת בית השואבה, ל"ה איסור, משום דלשעתה היתה עיין שם, וסותר עצמו בזה, למה שכתב (בפ"א מה' בית הבחירה ה"ט), ועיין בכ"מ שם, ובזה צ"ל, דגם הא דהי' מותר לעשות סוכה, לרבנן דראב"י, היא מטעם דבנין לשעתה מותר, עכת"ד.

(כ) ובזה נראה, כיון דההיתר הוי, רק משום דהוי רק לשעתה, היינו בנין עראי, בזה כל מה שיכול לעשות יותר עראי, הוי מצוה מן המובחר, ולהיפוך מבחוץ, דאלו בחוץ הוי מן המובחר, כל מה שעושה דפנות בשלימות, אבל בעזרה, כיון דההיתר לעשות סוכה, הוי, רק משום דהוי, רק בנין עראי, על כן, כל מה דעושה יותר עראי, ויוכל לצאת בה, הוי מן המובחר, ובזה עשו רק ככתוב, היינו ב' דפנות וג' אפילו טפח, למצוה מן המובחר, וק"ל.

רמב"ם הלכות בית הבחירה פרק ז הלכה א - ב

מצות עשה ליראה מן המקדש שנאמר ומקדשי תיראו, ולא מן המקדש אתה ירא אלא ממי שצוה על יראתו.

ואי זו היא יראתו לא יכנס אדם להר הבית במקלו או במנעל שברגליו או באפונדתו או באבק שעל רגליו או במעות הצרורין לו בסדינו ואין צ"ל שאסור לרוק בכל הר הבית אלא אם נזדמן לו רוק מבליעו בכסותו, ולא יעשה הר הבית דרך שיכנס מפתח זו ויצא מפתח שכנגדה כדי לקצר הדרך אלא יקיפו מבחוץ, ולא יכנס לו אלא לדבר מצוה.

Rabbi Yehuda Glick

משנה מסכת כלים פרק א משנה ו - ט

עשר קדושות הן ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות ומה היא קדושתה שמביאים ממנה העומר והבכורים ושתיהן הלחם מה שאין מביאים כן מכל הארצות:

עירות המוקפות חומה מקודשות ממנה שמשלחים מתוכן את המצורעים ומסבבין לתוכן מת עד שירצו יצא אין מחזירין אותן:

לפנים מן החומה מקודש מהם שאוכלים שם קדשים קלים ומעשר שני הר הבית מקודש ממנו שאין זבים וזבות נדות ויולדות נכנסים לשם החיל מקודש ממנו שאין עובדי כוכבים וטמא מת נכנסים לשם עזרת נשים מקודשת ממנו שאין טבול יום נכנס לשם ואין חייבין עליה חטאת עזרת ישראל מקודשת ממנה שאין מחוסר כפורים נכנס לשם וחייבין עליה חטאת עזרת הכהנים מקודשת ממנה שאין ישראל נכנסים לשם אלא בשעת צרכיהם לסמיכה לשחיטה לתנופה:

בין האולם ולמזבח מקודש ממנה שאין בעלי מומין ופרועי ראש נכנסים לשם ההיכל מקודש ממנו שאין נכנס לשם שלא רחוק ידים ורגלים קדש הקדשים מקודש מהם שאין נכנס לשם אלא כהן גדול ביום הכפורים בשעת העבודה אמר רבי יוסי בחמשה דברים בין האולם ולמזבח שוה להיכל שאין בעלי מומין ופרועי ראש ושתווי יין ושלא רחוק ידים ורגלים נכנסים לשם ופורשין מבין האולם ולמזבח בשעת הקטרה:

תלמוד בבלי מסכת פסחים דף סז עמוד ב

זב וכל זב - לרבות בעל קרי.

תתלג

בדבר חומר איסור הכניסה להר הבית

קיימא לן שגם אחר חורבן ביהמ"ק לא בטלה קדושת המקום, ועון נורא ואיום הוא ליכנס שם בטומאה, והנה בזמננו (שאינ לנו אפר פרה) כולנו טמאי מתים והנכנס בהר **הבית** במקום שהי' נקרא מחנה שכינה חייב כרת, ויש סוגי טומאות שאסורין בכל **הר הבית** מדאורייתא, ומהם אשר אינם נטהרים אלא בספירת ז' נקיים ובטבילה במים חיים דוקא (ובזמננו שאין לנו עסוקין בטהרות ובבדיקות, מי זה יכול להגיד שמיום הולדו לא אירע אף פעם אחד צד טומאה שטעונה ז"נ וטבילה במים חיים).

ואכן, גם מי שיעשה כל דרכי הטהרה כדין וכדת, הן בתקופתנו אנו, הכניסה להר הבית אפילו בטהרה עון פלילי הוא, כי ברור אשר בזה מחטיאים את הרבים מהמון אחב"י אשר על סמך זה (שטהורים יכנסו להר הבית), גם המה יכנסו "כלא טהרה" ו"כלא שמירת גבולי המחנות", ונמצא ש"ש מתחלל לעבור על עיקרי התורה בריש גלי, ובמקום המקודש מימות עולם.

ושנינו בתוספתא פ"ק דשבועות, דקשה עון טומאת מקדש וקדשיו מכל עבירות שבתורה, והביאו שם **מיחזקאל פרק ה' ע"ש**.

וחובה על אחב"י מכל החוגים להשמר מעלות בהר ונגוע בקצהו, המעט מעט לנו פרצות הדור הנוראות, אשר יבואו להוסיף שבר על שבר על ישראל, לחטוא בשאט נפש בעון הטומאה על **הר הבית** ומקום המקדש, ד' ישמרנו. ואך ורק אל הכותל המערבי יגשו לשאת רנה ותפלה עד ביאת הגואל בב"א.

הכותבים בכאב לב ומחכים לבנין אריאל בב"א

אלעזר מנחם מן שך

יעקב ישראל קניבסקי

שו"ת רדב"ז חלק ב סימן תרצא

שאלת ממני אודיעך דעתי אם מותר ליכנס לעליות הבנויות סביב לבית המקדש שהן בולטות לתוך המקדש על גבי זיזין וגיזוזטראות /וגזוזטראות/ לפי שראית שנהגו בזה היתר ואין מוחה בידם.

תשובה דע שלא כל העליות שוות ולא כל הרוחות שוות וצריך אומד יפה לראות אי זו מותרות ואי זו אסורה וזה כי הדבר ברור שתחת הכיפה שם אבן השתיה בלי ספק הנקרא אצלם אלסכרא וא"ת דהא תנן אבן היתה שם מימות נביאים הראשונים ושתיה שמה גבוהה מעל הארץ ג' אצבעות ועליה הארון נתון ועתה שאלנו את פיהם ואמרו שהיא גבוהה מקרקעית הכיפה ג' /לעיל בסי' תרלט כ' ב' /קומות ואנו רואין מבחוץ שעולים לכיפה במדרגות הרבה כבר כתבתי על זה בתשובה /לעיל סי' תרלט/ שקרקעית הבית חפרו אותו כמה פעמים לגלות היסודות ולכן הוא נמוך הרבה ממה שהיה מקודם תדע דהא תנן בכמה דוכתי שהר הבית היה גבוה מירושלם והשתא הדבר הוא להפך. עוד אמרו העכו"ם שיש תחת הכיפה מערה ושהמלכים הראשונים רצו לדעת מה היה שם ושלשלו בני אדם לתוכה ומתו וסגרו אותה ומלאוה עפר עד היום הזה אין אדם יודע מה יש שם וקרוב אצלי שנאמר להם או שמעו שהארון גנוז שמה ולפיכך היו חופרים אלו /אולי/ ימצאו אותו ולכן הושפל קרקעית הבית ונתגלה אבן השתיה. גם שמעתי שהמלכים שעברו חפרו שם למצוא יסוד האבן הזאת ולא מצאו מ"מ אין ספק כי האבן הזאת אשר תחת הכיפה היא אבן השתיה אשר עליה היה הארון בבית קדש הקדשים לצד מערב. הילכך מי שעולה בעליות אשר לרוח מערב או הנכנס לראות מהפתח אשר לצד מערב צריך לשער שיהיה בינו לבין הכיפה יותר מאחד עשר אמה שכך היה בין כותל מערבי של העזרה לכותל ההיכל ועובי הכותל כי הכותלים נתקדשו שיערתי שאין בכל הפתחים יותר קרוב לכיפה מאותו הפתח הקטן אשר משמאל לבאבאל קטאנין /לשער מוכרי הכותנה/ ולכן צריך ליזהר מן העליות אשר על אותו פתח וכבר שמעתי על קצת חכמים שלא היו רוצין ליכנס בשוק אל קטאנין וזו חומרא יתירה כי אני שיערתי שיש משם עד הכיפה יותר מ"א אמה ואפשר שהטעם הוא מפני שהיא משוכה קצת לצד צפון כאשר נבאר בע"ה ואם העליות הם בצד צפון צריך לשער מכותל מערבי לצד המזרח באורך קפ"ז אמות כל העליות הבנויות באורך זה הם בניות על אורך העזרה ממזרח למערב וכל העליות הבנויות חוץ מאורך זה לצד מזרח או לצד מערב אינם בכלל האיסור. ולענין הרחוב כבר ידעת כי רחוב העזרה מצפון לדרום הם קל"ה אמה וכבר הנראה לעין כותל הדרום במקומו הראשון הוא שהרי העומד בקרן דרומית מזרחית רואה כי משם לצד דרום הוא עמק יהושפט ולא היתה העזרה נמשכת לצד דרום אלא עד שם גם כי אבני היסוד ההוא הם אבנים גדולות מורה שהוא בנין קדמון וא"כ סוף בנין הנקרא מדרש שלימה /שלמה/ לצד הדרום הוא סוף העזרה אלא שהוא חוץ מקפ"ז אמה אשר ממזרח למערב והוא מכלל הר הבית ועד היום בניו כיפין על גבי כיפין מ"מ למדנו כי הכותל ההוא בעצמו היה כותל העזרה אשר לצד דרום וא"כ צריך לשער אם העליות אשר כנגד כותל זה לצד צפון רחוקים מכותל זה קל"ה אמה אינם בכלל העזרה ואני שיערתי שיש בין כותל זה של צד דרום עד הבתים והעליות אשר בניות /בנויות/ לצד צפון יותר מקל"ה אמה ואינם בכלל הקדש ומותר ליכנס להם. עוד דרך אחרת רואין כאלו חוט מתוח מהכיפה לצד מזרח כל הבתים והעליות שהם בתוך מ' אמה לחוט זה הם בכלל הקדש וכל שהוא חוץ לזה השיעור הרי הוא חול וחשבון זה אינו מדוקדק לפי שהיכל היה צר מאחריו ורחב מלפניו כדכתיב הוי אריאל אריאל ומ"מ לצאת מידי ספק צריך

להתרחק מהחוט המתוח מכותל הכיפה הצפונית ארבעים אמה ברוחב באורך קפ"ז אמות מן המערב למזרח. ואם העליות בנויות לצד מזרח הנה נתבאר כי הכותל המזרחי אשר היא בנוי עתה הוא כותל הר הבית המזרחי לפי שמשם והלאה הוא הר הזיתים. ועוד כי שערי רחמים הם באותו כותל וכתב בעל כפתור ופרח שהם שערים שהיו נכנסים בהן והאבלים/האבלים/ והחתנים וכל הבתים והעליות אשר בצד מזרח מותר להכנס לשם שהרי מכותל הר הבית המזרחי עד כותל העזרה המזרחי יש שי"ג אמה וטמא מת מותר להכנס בהר הבית. ואם יש עליות בכותל דרומי באורך קפ"ז אמות מן המערב אל המזרח הרי הם בכלל הקדש ודרך כלל אני אומר כי הבתים או העליות אשר לצד צפון וצד מזרח אין בהם ספק אצלי ומותר ליכנס להם אם לא תהיה בולטת הרבה לתוך המקדש דאז צריך אומד וכן אותם של צד דרום ומערב צריכין אומד. והוי יודע דאיבעיא לן בגמרא תלה עצמו באויר העזרה מהו וסלקא בתיקו והוי איסורא דאורייתא לדעת הרב דס"ל בקדושתו עומד ואזלינן לחומרא ואסור ולדעת התוספות פשיטא ליה דאויר עזרה נתקדש ואף על גב דתניא בידיעות הטומאה וטמא שנכנס להיכל דרך גגות פטור שנאמר ואל המקדש לא תבא דרך ביאה אסרה תורה מ"מ פטור אבל אסור הוא ומכין אותו מכת מרדות וכן כתב הרמב"ם פ"ג מהלכות ביאת מקדש ז"ל ואף על פי שהוא פטור מכת מרדות בין שנכנס למקדש דרך גגות בין שנכנס בו דרך פתחים בשידה תיבה ומגדל ע"כ. וא"ת כיון דגגין ועליות לא נתקדשו והתוספות מודה שכל העליות לא נתקדשו חוץ מהעלייה אשר על ההיכל למה לא יהיה מותר ליכנס עתה בכל העליות דע דלא אמרינן דלא נתקדשו אלא העליות והגגות אשר היו בנויות בזמן שהיה קיים אבל הגגין/הגגין/ והעליות הבנויות עתה סביב למקדש שמא בתוך אויר העזרה הם בנויות או באויר הלשכות שהיו אז ומידי ספיקא לא נפיק. הילכך אם נתברר לפי החשבון אשר כתבתי שהם בנויות בקדש לא נחוש לגובה לומר שמא למעלה מגגות הלשכות אשר לא נתקדשו הן בנויות כיון דאויר העזרה כעזרה ומ"מ יש לי לתת טעם למנהג שנהגו כל העולם לעלות באותם עליות לראות משם את הבית כלו ולא שמענו ולא ראינו מי שמיחה בידם. דע כי הראב"ד ז"ל סובר כי האידינא אין כרת למי שנכנס למקדש וכן תמצא בהשגה פרק ששי מהלכות בית הבחירה הרי שעיקר הדין הוא מחלוקת והדבר ספק שמא עליות אלו הם בניו/בנויות/ בקדש או לא ואת"ל בנויות בקדש שמא אויר העזרה לא נתקדש דהא איכא דמפרש דהא דבעי רבא תלה עצמו באויר העזרה הכי קא מיבעיא ליה אם נתקדש אויר העזרה או לא לפי גרסת הספרים ולא איפשיטה ואת"ל דאויר העזרה כעזרה שמא על אויר גגות הלשכות אשר לא נתקדשו הן בנויות הילכך כיון דאיכא כל הני ספוקי/ספיקי/ תלו הדבר להקל מרוב חשקתם לחזות בקדש ואין לנו להקל מטעם דדרך ביאה אסרה תורה ודרך גגות אין בו איסור תורה דהא ניחא אם עולים ויורדים מיד ולא היו שוהין שם שיעור השתחויה אבל אם הם בנויות בקדש נהי דפטור משום ואל המקדש לא תבא מ"מ חייב משום טמא ששהה במקדש הנה כתבתי לך טעם המנהג אבל אתה תהיה מן הנזהרים ולא תכנס לא לבית ולא לעלייה אם לא תהיה רחוקה מהכיפה הרבה. גם שמעתי שיש מחילה תחת הקרקע ופתחה לצד המערב שהולכת עד תחת הכיפה ויש מהיהודים שנכנס לשם ודבר זה אסור דקי"ל מחילות הפתוחות לעזרה נתקדשו ומאן לימא לן שאין זו מכלל המחילות שהיו פתוחות לעזרה ואפי' תימא שזאת מחדש נעשית קרקעית העזרה נתקדש עד התהום כדאיתא בזבחים. שוב ראיתי וכן אמרו לי בני אדם היוודעים לשער שאין לך פתח ולא עלייה שלא תהיה רחוקה מהכיפה כפי השיעור אשר כתבתי הילכך מותר להתקרב אל הפתחים ולעלות אל העליות כ"ש בהצטרפות הספקות אשר כתבתי.

שו"ת מנחת יצחק חלק ה סימן א

בענין איסור כניסה להר הבית בזמן הזה

על דבר השמועה מהפריצת גדר הנוראה, שעלה על דעת ח"א, להתיר הכניסה להר הבית, אחרי טבילה ובחליצת נעלים.

והנה לא אאריך פה, בעיקר פלוגת הרמב"ם והראב"ד, בנוגע לקדושת המקדש בזמן הזה, שכבר כתב המג"א (בסימן תקס"א ס"ק ב'), דדברי הרמב"ם שרירים וקימים, והנכנס עתה למקום המקדש חייב כרת, שכולנו טמאי מתים, עיין שם, ובהגהת מהרש"ם, הנדפס בספר אורח חיים שם, האריך בזה ואכמ"ל, ולא באתי בזה, אלא להסיר מכשול הנ"ל, אשר באף אם הי' איזה היתר, להיכא דל"ה אלא קדושת הר הבית לבד, על ידי תנאים הנזכרים, מ"מ, מה גדלה המכשילה הנמשכת מזה, ליתן יד לרבים המתפרצים, לעלות ההרה בולא כלום, וגם במקום המקדש וקודש הקדשים, יהרסו לעלות בעוה"ר, וכל זה הי' בגרמת חורבן בית מקדשינו ותפארתנו, וכמו דאיתא בספר חסידים (סי' ר"ט), וז"ל, כי לא נהגו נכרים קלות ראש וביזיון בבית ד', עד שנהגו בו ישראל, שנאמר (ירמ' ז' י"א), המערת פריצים הי' הבית הזה, ואח"כ, וארוה כל עוברי דרך וכו' עכ"ל, ומכל שכן שמעכב הגאולה שלימה, ע"י ביאת משיח צדקינו, בעוה"ר, אבל באמת אף מעיקרא דדינא אין היתר כלל, דאף דלכאורה, בהשקפה ראשונה, יש מקום לדבריו, עפ"י ההלכה המפורשת (במתני' דכלים פ"א), וברמב"ם (פ"ו מה' בית הבחירה הט"ו), הר הבית מקודש ממנה, שאין זבים וזבות נדות ויולדות, (והה"ד בעל קרי, כמבואר שם (פ"ז ה"ח), ועיין מ"מ שם), נכנסין לשם, ומותר להכניס המת עצמו להר הבית, ואין צריך לומר טמא מת, שהוא נכנס לשם עכ"ד, וא"כ אם נאמר, דיכולין לידע גבולי הקדושה שבהר הבית, והי' יכול לצמצם, לכנס רק למקום הקדוש, רק בקדושת הר הבית לבד, אם יטבול לקריו מקודם, אין איסור, וכמובן, שאף לפי זה, היו צריכים לדקדק, שיהי' הטבילה במקוה כשירה לטבילת נשים, ובלא שום חציצה, דלא שייך כאן, כל מה שצדדו להקל בטבילת עזרא, דלתרומה וקדשים דאו' הוא, עיין (ב"ק פ"ב ע"ב), וברמב"ם (פ"א מהל' מקואות), ואול", צריכים ג"כ חפיפה, כמו בנשים, ע"י בהגהות חשק שלמה (ב"ק) שם.

(ב) אבל באמת, מפורש האיסור לכנס בכל הר הבית, בספר כפתור ופרח (פ"ו), שהביא מה דאיתא (ביבמות ז' ע"ב), מאי חדשה, שחדשו בה דברים, ואמרו, טבול יום, אל יכנס למחנה לוי', א"כ אין לנו, לקרב מפתח הר הבית ולפנים, כי משם והלאה מחנה לוי' וכו', אם כן היום שאנחנו בחטאנו מבחוץ נוכל להתקרב לענין תפילה והשתחוו' עד אותם הכותלים, וכן עמא דבר, באים עד אותם הכותלים ומתפללים וכו', וכבר ביקש מד' יתברך שלמה בתפילתו, שתקובל תפילת המקום ההוא עכ"ל, הרי דכתב מצד ההלכה, וכי דכן עמא דבר, שלא להתקרב רק עד הכותלים, והיינו דס"ל כרש"י (ביבמות שם /דף ז' ובכמ"ק, דחצר החדשה, היינו הר הבית, והרמב"ם ס"ל כמ"ש התוס' שם ובכמ"ק, דחצר חדשה, היינו עזרת נשים, וצ"ל, דאף דגם לשיטת רש"י, מ"מ מהני הערב שמש, מ"מ מחמת שקשה להזהר בזה, בצירוף מה די' להזהר, בנוגע לטבילה במקוה כשירה וחציצה כנ"ל, על כן נהגו איסור, ועיין בספר פאת השלחן (ה' ארץ ישראל ג' סעי' י"ב, בית ישראל אות כ"ו). ובתשו' הרמ"ע (סי' כ"ה) כתב על בעל

כפתור ופרח, בזה"ל, והזהר בו, שאדם גדול הוא וכו', מ"מ כל דבריו גבי ביאת מקדש, הם באמת כפתור ופרח עכ"ל, (והנה מה שלא הביא הכו"פ, מכותל מערבי, הוא מפני שבזמנו בתחילת אלף השישי, עדיין הי' מכוסה בעפר כנודע), וא"כ מי יהין לפרוץ גדרו של עולם, אשר הבעל כפתור ופרח הניח חותמו ע"ז כנ"ל.

(ג) ועוד נראה, דאף לשיטת הרמב"ם, אין היתר בזה"ז, לפי מה דאיתא במג"א (סימן תר"ו ס"ק ח'), דאפילו אם טבל בער"ה, =בערב ראש השנה= יחזור ויטבול, דשמא ראה מים חלוקים או עכורים. עיין משנה (פ"ה דמקואות) עכ"ל, והיא ט"ס, =טעות סופר= וצ"ל (פ"ח דמקואות), והיא שם (משנה ב'), ועי' רמב"ם (האה"ט פ"ה ה"ו). ובאלי' רבה ומהש"ק שם כתבו, דאע"ג דלעיל (בסי' פ"ח) כתב המג"א, דהא דבמים חלוקים טמא משום קרי, זהו דוקא לענין תרומה, אבל עזרא לא גזר על זאת, לענין ד"ת ותפילה, מ"מ ערב יוהכ"פ חמיר טפי עיין שם, והיינו, דחיישינן אף לספק שמא ראה, ולא רק, היכא דאיכא איזה ימים בנתיים, אלא אף בהטלת מים פ"א אחר הטבילה, חשש לזה מג"א, לענין חלת חו"ל, כמ"ש (בסי' תנ"ז סק"ח), בכהן גדול שטבל לקריו, דיאכל תיכף אחר הטבילה, ולא יטיל מים בנתיים, משום שמא ראה מים עכורים עיין שם, והמהש"ק שם, כתב, אך (ביו"ד סי' שכ"ב סעיף ה') כתב רמ"א, די"א דבעינן גם הערב שמש עי"ש, ורצונו לומר, דלפי"ז, אי אפשר דיאכל תיכף אחר הטבילה, וצ"ע מה כוונתו, דאם לפי"ז אי אפשר תיכף, ואינו מעכב, כנראה מהפמ"ג שם (אות ח'), או דאי אפשר ומעכב.

(ד) ומצאתי בחת"ס (ח"ו סי' ל"ג), שכתב ליישב, מה דהוקשה לו, בדברי התוס' (פסחים מ"ו ע"א ד"ה עד), במה שכתבו, דאי איכא כהן קטן חזיא לי', ולא כתבו, דאפשר לתת לכהן גדול שכבר הערב שמשו, וזה לא מיתרץ בדבר המלחמות והר"ן שם, וכגון שטבל לקריו מבעוד יום, ותי' עפי"ד המג"א (סי' תר"ו) הנ"ל, ועי' מתני' (ר"פ יוצא דופן), וסברת ראב"צ (נדה י"ג ע"ב), ועי' רמב"ם (פ"ז מתרומות ה"ד ה') ובכ"מ שם, והשתא אין אנו בקיאים בשמירת טהרה, צריך שיהי' טבילה סמוך לאכילה ממש, ואי כבר טבל קודם אפי', לא עלתה לו טבילה, עד שיחזור ויטבול סמוך לאכילה ממש, נמצא בשעת אפי', הוי מחוסר מעשה, ולא אמרינן הואיל, (וצ"ע דלפי מה דאזל כעת, לשיטות דבעינן ג"כ הערב שמש, לא הי' צריך לזה, אלא לומר, דלפי"ז, צריך עוד הפעם הערב שמש, ולא חזיא באותו יום, ועי' מלחמות ור"ן שם, הכותב), ולא דמי, לבימי חכמי ש"ס, שהי' בקיאים בשמירת טהרה, ולא הי' צריך סמוך לאכילה ממש עכת"ד, והרי כוון בזה לדברי המג"א (בסימן תנ"ז) הנ"ל, וחידוש שלא הביאו, וס"ל דהוי לעיכובא בזמן הזה, דצריך סמוך לטבילה ממש, ואם צריך הערב שמש, לא אפשר ומעכב, וכ"ז, אף בחלת חו"ל דמדרבנן, ומכ"ש בכניסה להר הבית, דהוי מדאו', דבודאי צריך סמוך לטבילה ממש, ואם צריך הערב שמש, לא אפשר ומעכב.

(ה) ודאתאן מזה, דלא מיבעיא, אם בעינן הערב שמש, לא אפשר בזמן הזה, לכנס להר הבית, משום איסור בע"ק, =בעל קרי= אלא אף אם נאמר, דטבול יום שרי, מ"מ צריך סמוך לטבילה ממש, בלא הטלת מים בנתיים, דזה כמעט דבר בלתי אפשרי להזהר בזה.

(ו) ועוד יש דברים בגו, כאשר ראיתי בספר מעשה למלך (ה' בית הבחירה פ"ז ה"ו), בשם ספר דרך הקודש, ששמע מחרדים ואנשי מעשה, שהיו נמנעין ללכת דרך מסילה, שער קבוע הנקרא בלשון ערב אלבאטאנין, והוא

שם הי' חוט משוך מכותל מערבי, שלא זזה משם שכינה, מקרן דרומית שלה, עד הצפון ת"ק אמה, נכנס בתוכו, מקום המסילה הזאת, לפניו בהר הבית, ואמרו שכן היתה קבלה בידם, אמנם העיר שם, דאם משום הר הבית נהגו איסור, יש תקנה בדבר דאי משום בעל קרי, יטבול לקריו וטהר, אי משום זב, יטבול במים חיים של נהר, ובמעורבי שמש, אף על פי שהוא מחוסר כפורים, טהור לכנס לשם, ובספר חזון נחום, כתב לתרץ, דטעם מה שהיו נמנעים ללכת, כי אנו מחזיקים עצמינו כזבין, וצריכין לספור ז' נקיים ולטבול (במים חיים), ולהערב שמש, ואין הכל בקיאיין בכך, ואין לתמוה על כך, שהרי כתבו התוס' (פ"ק דשבת), גבי ששה ספיקות הן, דגזרו על עמי הארץ, שיהיו כזבין לכל דבריהם, וכיון שאנו בזה"ז, אין נזהרין בטומאה וטהרה, ואין אנו בקיאיין בה, הרי אנו כע"ה = כעמי הארץ = שלהם, ויש לנו דין זבים, (וכתב שם לחלק בין ע"ה לנכרים בזה), ועוד חששו למ"ד דמחוסר כפורים דזב כזב, וא"כ יש ספק דאו', אף אם יטבול ויעריב שמשו, עכת"ד המעשה למלך, ומש"כ דחששו למ"ד דמחוסר כפורים דזב כזב דמי, כוונתו בזה, לפי מש"כ הר"ש (כלים פ"א מ"ח), וז"ל, ומשמע הכא, אפילו טבול יום דזב וזבה ונדה ויולדת, שרי במחנה לוי', חוץ מעזרת נשים, ואפילו בעזרת נשים נמי, שרי הכא מחוסר כפורים, מדלא חשיב ל' אלא בעזרת ישראל, דחשיב ל' למעלה, וכך משמע בההיא (דיבמות ז' ע"ב), דבעל קרי איירי דאתקש לזב, וצריך לומר דקסבר האי תנא, טבול יום דזב לאו כזב דמי, ופלוגתא היא בפרק שני דזבחים (י"ז ע"ב), דאיכא מאן דסבר, דאפילו מחוסר כפורים דזב כזב דמי, וכל שכן טבול יום עכ"ל, ולדברי הר"ש האלו נתכוון הר"י קורקוס ז"ל, שהביא בכסף משנה (ה' ביאת מקדש ה"ט) עיין שם, ולפי"ז י"ל עוד ביותר, דהרי לא רק יש חשש זבות באנשים, אלא כמה פעמים ודאי זבות בנשים, ועיין בש"ך (יו"ד סימן קפ"ז סק"ד), ומכל שכן יולדות, דהוו מחוסרי כפורים, וכן כמה דינים של טומאה וטהרה המקושרים בזה, ואין אנו בקיאים בכל אלה כנ"ל, וביותר לפי המבואר במנ"ח (מצוה ק"פ), דבנבעלת, או אם היא פולטת ש"ז, = שכבת זרע = כרואה, ומשתלחת מחוץ לב' מחנות, ובמצוה (קפ"א) נשאר בזה בצ"ע, וגם בראתה בלא הרגשה, י"ל דמשתלחת גם כן חוץ לב' מחנות כב"ק עיין שם, א"כ בנוגע לאשה צעירה שיש לה בעל, כמעט אין במציאות שתהי' טהורה גם להר הבית לבד, שמחצה ימי' היא טמאה נדה, ואח"כ היא נבעלת, ואין רגילה לילך למקוה, זולת לבעלה.

(ז) וכל זה, אפילו היו ידועים לנו הגבולים, של מדרגות הקדושה, אבל באמת בעוה"ר, בזמן הזה, הכל חרב ונחרב, ממילא הכל בספק כרת, אף משום איסור טומאה לחוד ואף שמבואר בתשו' הרדב"ז (ח"ב סי' תרל"ט), במש"כ ליישב, מה דמקראי משמע, דהר הבית והמקדש גבוה מירושלים, והכי איתא בש"ס, ועתה רואים שהיא גבוהה מהר הבית, מכל סביבות הבית, חוץ מצד הדרום, אשר שם עמק יהושפט, ושם לא הי' בנין, וע"ז כתב, דב' דברים גרמו זה, והוא, כי בהיות, כי עכו"ם כבשו את הבית כמה פעמים, ומשנאתם אותו ערו עד היסוד בו, ועוד כדי שלא יהי' גבוה ממקום שלהם, ולפי שהמקום מדרון, הגשמים היו שוטפין מידי שנה בשנה, את העפר שהי' תיחוח, ומוליכין אותו, עד ששפל קרקעות הר הבית, וגם מלכי העכו"ם, היו חופרים, כדי לגלות יסודות הבית, לבנות עליהם חומת הבית, תדע דתנן (ביומא), משניטל הארון, אבן היתה שם מימות הנביאים, ושת' שמה, גבוה מן הקרקע ג' אצבעות, ועל' הי' נותן, פי' המחיתה של קטורת, ועתה שאלתי את פי העכו"ם, ואמרו לי, שהיא גבוה ב' קומות ויותר, וזו ראי' גמורה שנאכל קרקעות הבית וכו', וכן אמרו העכו"ם דשכונת היהודים היא מכלל ציון עכ"ל, וכן חזר

על הדברים הנ"ל (בסי' תרצ"א) שם, והנה מה שכתב הרדב"ז, שמלכי עכו"ם היו חופרים, כדי לגלות יסודות הבית, כדי לבנות עליהם חומת הבית, בודאי כוונתו, לבית המשוקץ שלהם בעוה"ר, וכן נראה כוונת השאילת יעב"ץ (ח"א סימן פ"ז), במה שכל וגם הבית שוב נבנה, ע"י מלכי האומות השולטים אז עיין שם, אך צ"ע, מש"כ בשאילת יעב"ץ שם, גם נשרף ההיכל ביום חרון אף ד', מ"מ לא נהרסו יסודותיו מכל וכל, וכו', ואיך שיהיה, בודאי הר הבית ומעלותיו, לא נשתנו כל עיקר, ולא שלטה בהם הריסת האויבים כלל וכו' עכ"ל, וזה היפוך ממש"כ הרדב"ז כנ"ל, אך י"ל דכוונתו, רק על הזמן של אחרי החורבן מקרוב, דסובב על מה דאיתא (בסנהדרין י"א ע"ב), בר"ג שישב על מעלה בהר הבית עיין שם, ולא על אריכות הזמן מאז ועד היום הזה, ועיין שם (סי' פ"ט), דחכמי התלמוד, עדיין היה להם מי חטאת, כדאמרינן חברייא מדכן בגלותא, ואגב צ"ע, מש"כ השאילת יעב"ץ שם (סי' פ"ט), ויש קבלה מאבותינו שכותל מזרחי, עודנו עומד היום על מקומו, שאולי ט"ס, וצ"ל מערבי, כנראה ממה שבתוך כדי דיבור במוסגר, כתב, וכך הוא במדרש, עה"פ, הנה זה עומד אחר כתליו, מעולם לא זזה שכינה מכותל מערבי, גם בזוהר שמות (דה"ב), יש שם כדברים האלה עכ"ל.

(ח) ומה דקמן מדברי הרדב"ז, דנקט לודאי, שהסלע העומד בבית תפילתם בעוה"ר, היא אבן השתי, וא"כ הרי יכולין לחשוב עי"ז כל הגבולין, כפי מה דאיתא (במס' מדות), אבל חוץ ממה דסותר עצמו הרדב"ז, מיני' ובי' (בסי' תרצ"א) שם, במש"כ אח"ז, כי הכותל ההוא בעצמו, הי' כותל העזרה אשר לצד דרום עיין שם, והבן, עוד, הרי חלקו הרבה גדולים להדיא על הרדב"ז בזה, וס"ל דאין לסמוך ע"ז לקולא, אלא כל השטח קאי בספק כרת, אף משום טומאה לבד.

הרי יש כמה טעמים ונמוקים, להקבלה שנתקבל, לאיסור גמור, לכנס להר הבית בזמן הזה, אף פסיעה אחת לבד, עד יבוא משיח צדקינו בבי"א.

(ט) ולפי הנזכר, נשמע ג"כ דאין לסמוך על הטענה, באשר שמבואר במתני' (מדות פ"ב מ"א), וברמב"ם (ה' ביהב"ח פ"ה מ"א), דהר הבית ת"ק אמה על ת"ק אמה, וכהיום צדי המערבית והמזרחית של ההר הבית, /כארבע מאות ושמונים מטר/, וצד צפונית /שלוש מאות עשרים ואחד מטר/ והדרומית /מאתיים עשרים ושלושה מטר/, שלפי זה, צדי המזרחית והמערבית, המה הרבה יותר מת"ק אמה, ע"כ רצונם לומר, שחלק קצת לצד דרום, ל"ה בתחום האיסור, ולפי הנ"ל, כ"ז בורכא, דאין אנו יודעים בדיוק מקום המקדש, כדי להחליט מהיכן למדוד, וזה מוכח מדברי הרדב"ז עצמו שם (סימן תרל"ט), שכתב בשאלתו, בזה"ל, ועתה אני רואה שהיא גבוה מהר הבית, מכל סביבות הבית, חוץ מצד הדרום, אשר שם עמק יהושפט, ושם לא הי' בנין עכ"ל, הרי החזיק כל ההר הבית בצד דרום למקום המקודש, וש"מ, דגם הוא לא החזיק את מקום האבן הנ"ל, לאבן שתי' בודאי כנ"ל, וכן מבואר בספר כפתור ופרח (פ"ו ד"ה מכל זה יראה וכו'), במש"כ וכן ניכרים שני שערי חולדה לדרום וכו', ובהגה (מהרב מוהר"י בלומנפלד) כתב, דאחד מהשערים ניכר גם היום בחומת העיר מבחוץ, (אשר היא אחת במקום הזה עם חומת המקדש), והב' ניכר רק מפנים, וכל איש יכיר, כי הוא שריד המקדש עיין שם, א"כ, הרי מוכח דהר הבית נמשך עד שם, וכן מוכח ממה שכתב הכו"פ אח"ז, א"כ היום שאנחנו בחטאינו, מבחוץ נוכל להתקרב לענין תפלה והשתחוו'

עד אותם הכתלים, וכן עמא דבר וכו' כנ"ל, ש"מ הא מהכתלים ולפנים, מאן דכר שמי' ח"ו, וכן מוכח מדברי ספר דרך הקודש הנ"ל.

(ואגב, הנה בפאת השלחן (ה' א"י ג'), פקפק אם יכולין לילך לצד מזרח, עד החומה, דאומרים דאנשי' שפניא /ספרד/ קיצרו ועשו החומה במקום חדש, דהמשמעות ממה דאיתא (במדות פ"ב מ"ג ופ"ק דיומא ט"ז ע"א) וברש"י שם, שחומת הר הבית ה' בסוף שיפועו, וכעת משוך קצת למעלה, עיין שם).

(י) וכן מוכח ממה דאיתא בספר המנהיג (דין טבילת בעלי קריין), בשם תשובת הגאונים, וז"ל, בזמן הבית היו טובלין בעלי קריין, שלא להכנס במקדש בטומאה, ועכשיו שכולנו טמאים בטומאת מת חמורה, שאין שום טבילה מועלת לה, בלא הזאת מי חטאת שלישי ושביעי, אין לבעלי קריין ומשמש אלא רחיצה בלבד (בודאי כוונתו לט' קבין), עכ"ל, ואם ה' מותר אחרי טבילה לו יהי' עם הערב שמש לכנס להר הבית, הרי נפ"מ בטבילת קריין כהלכתן, גם בזמן הזה, בשביל לכנס להר הבית, אלא עכ"ח דאסור בכל אופן.

(יא) ואולי יש ליישב בזה, את דברי החינוך (מצוה קע"ח), שכתב בזה"ל, אבל עכשיו בעוונותינו, שאין לנו מקדש ולא טהרות, אין לנו לחשוב טומאת הזב וכו' עכ"ל, והעיר ע"ז במנ"ח שם, דגם היום נפ"מ, לשיטת הרמב"ם, דקדושת מחיצות ירושלים ובהמ"ק לא בטלה, א"כ אסור הזב לכנס למקום הר הבית, ולמקום העזרה חייב כרת, עיין שם, וכן העיר שם (מצוה ק"פ), על מש"כ החנוך שם, ונוהגת טומאת ש"ז בכ"מ ובכ"ז, אבל עכשיו בעוונותינו, שאין לנו מקדש ולא קדשים, ואין אנו צריכין להזהר /להזהר/ בעניני הטומאה וכו' עכ"ל, וכו' ע"ז המנ"ח, כבר כתבתי, דנ"מ גם היום, שאסור לכנס למקום הר הבית, כי ב"ק משולח משני מחנות עי"ש, והקושיא ישגה מאד, על החינוך לשיטתו, שכתב להדיא (במצוה תקס"ה), בזה"ל, ונוהגת מצוה זו, שלא להכנס טמא, בין זכר בין נקיבה, בהר הבית, אפילו בזמן הזה, וכענין שאמר הכתוב וכו' עכ"ל, והיינו שסובר כהרמב"ם הנ"ל, וכמ"ש להדיא (במצו' קפ"ד רנ"ד ש"ז שס"ב ושס"ג), ואיך כתב לעיל (בקע"ח וק"פ), שאין לנו מקדש וכו' כנ"ל.

(יב) ולהנ"ל יש לדחוק ולומר, מה שאמר שאין לנו מקדש, כוונתו לומר, דאין לנו רשות הכניסה למקדש, אף בלתי זיבה וש"ז, משום דכולנו טמאי מתים, ואין לנו מי חטאת, ועכ"ח, אף דבהר הבית, מותר לטמא מת לכנס, מ"מ למעשה אסור, משום שאין הגבולים ידועים, וגם מחמת חששות אחרות כנ"ל.

(יג) וכן משמע מדברי השאילת יעב"ץ (ח"א סימן קל"ו), שכתב על דברי הרמב"ם, דמצורע נוהג בין בפני הבית, בין בחו"ל, דאין זה אמור, אלא כשיש מי חטאת בא"י, כמו שהי' עדיין בימי חכמי התלמוד, כמ"ש חברי"א מדכן בגלילא, וכן מש"כ, דנוהג בחו"ל, היינו, קודם שגזרו טומאה על ארץ העמים דוקא, אבל לאחר שבטלו מי חטאת, וגזרו טומאה על ארץ העמים, מה צורך בטהרה זו, ודין שילוח טמאים, בלא"ה אינו נוהג אצלינו בזה"ז, אפילו בא"י, כמ"ש תוס' ריש ברכות (ה' ע"ב), ואצ"ל בחו"ל, שעכשיו, אינו מועיל לו כלום לטהרתו, שהרי מ"מ נשאר טמא בטומאת ארץ העמים עיין שם, והנה בנוגע לדברי התוס' הנ"ל, הנה מדברי רש"י שם /ברכות דף ה' משמע, דאף בזמן הזה, משתלח המצורע מבתי ערי חומה, והרשב"א בחידושו, קיים דברי רש"י, כמ"ש המל"מ (פ"י מה'

שמיטה ויובל ה"ט), ובמנ"ח (מצוה קס"ט אות י"ד ומצוה שס"ב בסופו) כתב, דאף לשיטת התוס', דקדושת בתי חומה בטל, מ"מ קדושת ירושלים לא בטלה, לשיטת הרמב"ם (פ"ו מה' בהב"ח), וכ"כ בצל"ח (ברכות) שם, אמנם אף לפי המשמעות התוס', דגם בירושלים אינו נוהג, אבל עכ"פ בודאי אסור למצורע לכנס להר הבית, לפי שיטת הרמב"ם, דלא בטלה קדושתה, א"כ אם הי' מותר לכנס להר הבית, אחרי הטבילה, אף יהי' עם הערב שמש, הרי יש נפ"מ לטהרה מטומאת מצורע, גם בזה"ז, אלא עכ"ח, דאסור לכנס להר הבית, בכל גווני בזמן הזה כנ"ל.

(יד) והנה לפי מש"כ השאילת יעב"ץ שם, דבסימני טומאה מובהקין, אפשר דלא בעינן כהן, אלא ממילא טמא הוא עיין שם, א"כ הרי נוסף עוד על הטומאות, שאסורים לכנס להר הבית, השייכים גם בזמן הזה, ועיין מנ"ח (מצוה שס"ג) בדברי הש"ס, והרמב"ם, דס"ל, דבהר הבית לוקה פ'.

(טו) וממוצא הדברים הנ"ל, אתה למד, דמה שאית' במאירי (שבועות ט"ז ע"א), דלאחר שמביא פלוגתת הרמב"ם וש"פ, לענין קדושת המקדש בזה"ז, סיים, והמנהג פשוט לכנס לשם לפי מה ששמענו, דחוץ מה, שאף אם נהגו אז כן, מ"מ מאז ועד עתה, כבר נתחזק ההלכה למעשה כהרמב"ם ורוב הפוסקים, דנוהג גם בזה"ז, עוד הרי כלל בידינו, דאינו דומה שמיעה לראי', והרי הגאון המאירי ז"ל, שהי' רחוק מירושלים, וכתב רק על פי השמועה, כמפורש בדבריו כנ"ל, ולעומת זה יש לנו עדות ראי', הבעל כפתור ופרח ז"ל, אשר הי' ג"כ בזמן ההיא, והיה בירושלים עיה"ק, והעיד, דעמא דבר, לבוא רק עד הכתלים להתפלל, ולא מהכתלים ולפנים כנ"ל, וכן מוכח מדברי הרדב"ז, דהיה קרוב לזמנם, והיה דר בירושלים, וכתב (בח"ב סימן תרצ"א), בבירור המקומות בהר הבית, דאסור לילך שם, ועיין ג"כ בתשובתו שם (סי' תרל"ג), שהעיר על שאינם נזהרים בעשר קדושות שיש בירושלים, לדעת הרמב"ם ז"ל, דקדשן לעתיד לבוא, והביא מש"כ בספר כפתור ופרח שם, ורק בנוגע לשכונת ישראל, דקבלת עכו"ם, שקורין לכל שכונת ישראל, ציון, ולא ירושלים, כתב לצרף פלוגתא דרבב"ת, של הרמב"ם והראב"ד עיין שם, ש"מ דמנהג הפשוט הי' שם, גם אז, כשיטת הרמב"ם ורוב הפוסקים כנ"ל.

(טז) ומידי דברי בו, זכור אזכרנו, מה שרוצים איזה מתחדשים, לתלות בוקרי /בוקי/ סרוקי בהרמב"ם, דהי' בימיו ביהכ"נ בהר הבית, והוא נכנס להתפלל בו, דהנה אף לו יהא כדבריהם, הרי לא אפשר לומר, רק שהיו נודעים הגבולים, והי' בחלק שאין בו רק קדושת הר הבית, אשר טמא מת מותר לכנס בו, דאל"כ, הרי ל"ה להם מי חטאת לטהר מטומאת מת, אבל כל הענין על בווה יסודו, והיא בנוי' על המובא בחרדים (מצות התשובה פ"ג), מכתבת יד הרמב"ם ז"ל, שהי' בצער גדול מאוד בים, וכשניצל קיבל תענית בכל שנה, ואח"כ ביום אחר שמחה ויו"ט, ועיין בזה בתשו' חיים שאל (ח"ב סי' י"א), ובשם הגדולים (מע' מ' אות ק"נ), מש"כ בזה, ובשע"ת (או"ח סי' רי"ח סק"ה) מזה, ושם, כתב הרמב"ם בזה"ל, וביום שלישי בשבת ארבעה ימים לירח מרחשון שנת (ארבעה אלפים ותשע מאות, כצ"ל, עיין שה"ג שם) וששה ועשרים ליצירה, יצאנו מעכו לעלות לירושלים תחת סכנה, ונכנסתי לבית הגדול והקדוש, והתפללתי בו וכו', ושני הימים האלו, שהם ששי ותשיעי במרחשון, נדרתי שיהי' לי כמו יום טוב וכו', א' יעזרנו על הכל, ויקוים לי נדרי לד' אשלם, אמן, וכשם שזכיתי להתפלל בה בחורבנה, כך אראה אני וכל ישראל בנחמתה במהרה אמן, עכ"ל, ומהו ואיזהו הבית הגדול והקדוש, שלתוכו נכנס הרמב"ם להתפלל, ע"ז כתב, א'

מהמתחדשים, שיש לשער, שאותו בית תפילה, שהי' בימיו ליהודים בהר הבית, לפי שיטתו, והנה לא הי' אפילו כדאי להשיב על דברים בדותים כאלה, זולת מה שהראו לי, שרב אחד, חיזק זאת במסמרים, שמטבעות לשונו, כשם שזכיתי להתפלל בה בחורבנה, כך אראה אני וכל ישראל בנחמתה, מורים כי הבית הגדול והקדוש ההוא, הוא זה, שאנו מתפללים על בניינו בכל יום עכת"ד, והמה דברים של מה בכך, דאף לפי דבריו, הרי לא התפלל, על הבית הגדול והקדוש שהתפלל בו, שזה הי' רק בית תפילה, אלא על בנין ביהמ"ק בבי"א, ועוד אדרבה טבעות הלשון מורה להיפוך, דהרי על הבית הגדול והקדוש, שייך לשון זכר, כמו שאנו אומרים ועל הבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו, והוא אמר בה בחורבנה בנחמתה לשון נקיבה, אלא תיבות אלו, מורים, שסובב על ירושלים עיה"ק בכלל, שבזה שייך לשון נקיבה, כמו שאנו אומרים ולירושלים עירך ברחמים תשוב ותשכון בתוכה וכו', ומה חסר לנו, אם כוון בלשון על הבית הגדול והקדוש, על ביהכ"נ שהי' בעיר שם, סמוך למקום המקודש, וכמו שמצינו לשון זה במהרי"ק (שורש ה'), שכתב בזה"ל, ויהי כהיום, אשר קרא מקרה, כי בעוה"ר ידו פרש צר על ב"ה שבירושלים, ונתן את הבית הגדול והקדוש וכו', נשא לבם אותם לקרבה אל המלאכה מלאכת הקודש, לסייע בבנין בית הכנסת שבירושלים תוב"ב וכו', שאין לך מצוה גדולה מזו, כבנין ב"ה של ירושלים עיה"ק, מקום מוכן לעלות תפילה השמימה וכו' עיין שם, דנראה מגוף התשובה, דסובב על ביהכ"נ שבירושלים, אבל בהר הבית מאן דכר שמי', וזה בלבד מה דהי' בירושלים, מקום מוכן לעלות תפילה השמימה, (ועיין בזה בתשו' חת"ס חיו"ד סי' רל"ג ורל"ד), סגי להיות נקרא הבית הגדול והקדוש, אבל לא שהי' בהר הבית, ואם ניתן לנו לשער, נאמר דזה הבית הגדול והקדוש שהתפלל בו הרמב"ם, עמד עד זמן המהרי"ק, שהי' הרבה פחות מב' מאות שנה ביניהם, ורק אז נחרב ע"י צר הצורר כנ"ל.

(יז) ואין צריך ראי' ברורה יותר, להכחיש דבריהם, מדברי הכפתור ופרח עצמו הנ"ל, דהרי הבעל כפתור ופרח ז"ל, חי בדור הקרוב אחרי הרמב"ם, ועיין בשה"ג (מע' כ' אות נ"ז), שהביא בשם הרדב"ז, שהכפתור ופרח הי' תלמיד הרמב"ם, והשיגו בס' קורא הדורות, שמזכיר הרשב"א, ומזכיר הגירוש משנת ס"ו, וכ"כ בסדר הדורות, דהי' בשנת ה' אלפים ס"ו, ויראה דכוונת הרדב"ז אינו שהוא תלמידו ממש, רק דהולך בעקבות הרמב"ם עכת"ד, והיינו משום דהרמב"ם נח נפשי', בשנת ד' אלפים תתקס"ג, כמבואר בשה"ג (מע' מ' אות ק"נ) שם, אבל על כל פנים, הי' קרוב לזמנו, ואיך יתכן מה שכתב להלכה למעשה, וכן עמא דבר, להתקרב לענין תפלה והשתחויו', רק לאותם הכתלים, לפני השערים, ולא משם ולפנים כנ"ל, אם הי' איזה ממש בדבריהם, שהי' בית תפילה על הר הבית, ושהרמב"ם התפלל שם, אלא על כרחך לא דובים ולא יער, וכל דבריהם תלויים על בלי מה, ובטלים ומבוטלים, לא שרירין ולא קיימין.

(חי) ובהיותי בזה, אזכיר, מה שאמרת, במה דאיתא (בנחמי' ח' - ט"ו), ואשר ישמיעו ויעבירו קול בכל עריהם ובירושלים לאמר צאו ההר והביאו וגו' לעשות סכת ככתוב, ודייקו המפרשים על תיבת ככתוב, וראיתי בספר משמרת אלעזר (מאמר סכת שלם אות א'), שהביא בשם ספר ברית שלו', שכתב לפרש, עפ"י הגמ' (סנהדרין ד' וסוכה דף ו'), דלמ"ד יש אם למקרא, צריך לעשות הסוכה בת ד' דפנות, ולמ"ד יש אם למסורת, סוכה בת ג' דפנות כשרה, דשתי פעמים כתיב סכת חסר, וז"ש לעשות סכת ככתוב, היינו ולא כמו שנקרא, שעשו סוכה שלש שלש

דפנות עכ"ד, וכיוצא בזה, כתב לפרש, בספר תורת משה מהחת"ס ז"ל על התורה (האזינו ד"ה עשו סוכות) עיין שם, ואף דבודאי סוכה של ד' דפנות הוי מן המובחר, ובכלל ז"א ואנוהו, סוכה נאה, וכמבואר בשל"ה וקיצור) מ"מ עשו כן עפ"י טעמים ונימוקים, המבואר בספרים הנ"ל, עפ"י דרוש.

(יט) ואפשר לומר, דהי' מן המובחר לעשות כן, עפ"י הלכה, דאיתא שם בפסוק שאח"ז, ויצאו העם ויביאו, ויעשו להם סכות איש על גגו ובחצרותיהם, ובחצרות בית הא' וגו', והנה הרוקח (בה' סוכה), הקשה אקרא, דבחצרות בית א', והלא אין ישיבה בעזרה, ושם כתיב וישבו בסוכות, ותירץ בעזרת נשים, והביא דבריו בתשו' בית יצחק (חא"ע ח"ב סי' קכ"ה אות ד'), והביא ע"ז, פלוגתת רבנן וראב"י (בספרי פ' שופטים), דלרבנן, הבונה בית בהר הבית, עובר בל"ת, אלא שהראב"ד (פ"ו מה' עכו"ם ה"י), כתב, לענין בימה של עץ, שעושין למלך בשעת הקהל, וכן גזוזטרא, שהקיפו בעזרת נשים, בשמחת בית השואבה, ל"ה איסור, משום דלשעתה היתה עיין שם, וסותר עצמו בזה, למה שכתב (בפ"א מה' בית הבחירה ה"ט), ועיין בכ"מ שם, ובזה צ"ל, דגם הא דהי' מותר לעשות סוכה, לרבנן דראב"י, היא מטעם דבנין לשעתה מותר, עכת"ד.

(כ) ובזה נראה, כיון דההיתר הוי, רק משום דהוי רק לשעתה, היינו בנין עראי, בזה כל מה שיכול לעשות יותר עראי, הוי מצוה מן המובחר, ולהיפוך מבחוץ, דאלו בחוץ הוי מן המובחר, כל מה שעושה דפנות בשלימות, אבל בעזרה, כיון דההיתר לעשות סוכה, הוי, רק משום דהוי, רק בנין עראי, על כן, כל מה דעושה יותר עראי, ויוכל לצאת בה, הוי מן המובחר, ובזה עשו רק ככתוב, היינו ב' דפנות וג' אפילו טפח, למצוה מן המובחר, וק"ל.

שו"ת ציץ אליעזר חלק יא סימן טו

(ה) בהזדמנות זאת אעיר לכתר"ה הערה קלה כמות שהיא, אבל תועלת רבה בה, והיא, על מה שמעתיק בספרו הדגול יביע אומר ח"ה חיו"ד סי' כ"ו הסיפור שמספר בס' מלכי בקודש (הירשנזאן) על אודות כניסת השר מונטיפיורי ז"ל למקום המקדש, שכאילו רבני ירושלים לעגו על החרם של ר' יוסף משה מליסא (בנו של הגאון מליסא ז"ל) ופיסו אותו באמרם כי חרמו של ר' יוסף משה הוא כחרמו של י"ם כי איננו אחראי על מעשיו ואל יחוש לנדויו. ובאשר שקשים כמובן לשמוע דברים כאלה שצורמים את האוזן, וכתר"ה מסתמך ובא ע"ז כשמועה מפי בעל סמכא, מיגע א"ע על כן למצוא סמוכים בהלכה להנהיגה זאת בדרכים שונים, על כן ברצוני להעיר לו שאין לשית לב לסיפור מוזר זה וכבר מחי ליה אמוחא למחבר הס' הנ"ז על סיפורו זה הגר"י חי זריהן ז"ל בתשובה הנדפסת לו בספר שו"ת הלכות אישות להרב ילוז ז"ל בדיני ביאת מקדש סי' א', וכתב ז"ל: וכל בתר איפכא, אני שמעתי מפי הרה"ג שלמה רחמים אבולעפיא ז"ל בנו של הגאון הראש"ל רב חנא זצ"ל ששמע מאביו כי השר הנ"ז קיבל עליו את הדין לפני הרבנים הגאונים ועשה כמה תיקוני כרת וכו' וכו' ובודאי על עדות זו יש לסמוך שהוא עד ראייה על המעשה בעצם עכ"ל, וא"כ אך סיפור בדים הוא מ"ש בזה הס' מל"ב הנ"ז שבדוהו ליצינים, ואין מה לדון בו ולא לחפש כל מוצא לזה בנתיב ההלכה.

אולם באשר בכל דבר שקר יש קצת אמת לכן נ"ל דמתאימה הגירסא שהובאה בס' לשד השמן בשם הרימ"ט

שהובאה בספרי שם ח"י סי' א' אות נ"ב, והוא שמצד אחד אמנם הוכיחו הרבנים הגאונים את השר על עשותו משגה גדולה, והוא התנצל בדמעות שלא ידע שיש ע"ז איסור תורה [וממילא קיבל עליו תיקונים כעדות הגריח"ז הנ"ל], ומצד שני גערו באלה שאמרו לנדותו באמרם שעשה זאת השר הצדיק בשגגה ובתמימות.

(ו) כמו"כ מעניין מ"ש עוד הגר"י זריהן ז"ל שם בנוגע למה שנתפסו כמה בסיפורו של הרמב"ם באיגרתו שנכנס לבית הגדול והקדוש, וז"ל: זה פירושו ברור כי סמוך בהר הבית היה בית גדול לתפלה, וגם עתה יש בית גדול מאד וקוראים אותו מדרש שלמה, וגם אני נכנסתי בשנת סת"ר ושם חלונות פתוחים אל האויר ועמדתי שם בתוך החלון ובלתי כוונה ירדו רגלי מהחלון אל הקרקע היינו לפנים מכותל המערבי, וזהו הבית הגדול כי משם משקיף על כל שטח הקרקע של בית מקדשנו הר הבית והעזרות והכפה הגדולה, אבל לומר שאדוננו הרמב"ם נכנס ממש ישתקע הדבר ולא יאמר עכ"ל, ויעוין בספרי שם סי' א' אותיות נ"ד - נ"ז מ"ש בעניותי אמרים בזה לדחות דברי השוגים והמטעים בזה ע"ש, וגם השערתי זאת של הגריח"ז ז"ל מתקבלת על הדעת.

(ז) מאלפים גם דברי מוסרו של הרב הישיש הנ"ל להרב בראווער בעל הדלתי לבנון בראשית חכמת תשובתו ביראת ד', וז"ל: טרם כל אמינא לדידי' אימא לי איזי, האם לא מסכים כת"ר שזאת ההוראה היא דבר התמוה לרבים, שהרי הוא צועק להם שיכנסו מטעם שזה גדר גדול אצל ישראל לבל יקרב איש ישראלי לדרך כפות רגליו לפניו מן הכותל ושזה אף תשב"ר = תינוקות של בית רבן = ידוע הוא אצלם, וכת"ר בא לעשות חדשה בארץ ולהשוות את כל העולם טועין הפך המקובל והמוסכם בלבבו' כל ישראל וכו', ובכן אף אם לו יהיבנא ליה כל דיליה עליו נאמר מליצת הג' ח"ס החדש אסור מן התורה עכ"ל. ובסוף דברי תשובתו אחרי שכותב גם לסתור דברי הרב הנ"ז עפ"י מקוריות ההלכה מעיר למוסר אזנו כי ממחר להשיבו בו ביום כדי שיהא סיפק בידו לחזור בו מדבריו מיד כדי שלא יכשלו רבים להכנס אל הקדש פנימה ובפרט בזה"ז שיש הרשות לזה עיין שם.

וכמה הגיוני הוא גם מה שכותב שם לפקוח עיני שכלו של מחבר הספר הנ"ז שיואיל להתבונן על מהות ההכרח שאילץ אותו להכנס אל פרצה מסוכנת זו: אם מפני שיותר מתעורר ברגשי קודש כשדורכים רגליו על קרקע המקדש ושם ישפוך שיחו אל שוכן עד הלא ידוע הוא שהאדם מתפעל יותר מן הראייה עם זכירת הדבר בשכלו, וגם עתה בעומדו ומביט אל המקום וזוכר והוזה ומחשב שזה הוא המקום אשר רבבות אלפי ישראל היו פה וכו' וכו' הוא יתעורר במסירת נפש בתפלה ובתחנונים וכל שהוא עיקר כשיהיה הרעיון שלו טהור רק על גלות השכינה, ועי' בשם הגדולים על ר' אברהם הלוי ברוכים שראה עין בעין השכינה בכותל המערבי עיין שם.

ואמנם כן, הכותל המערבי הוא הלז שנשאר קיים ועומד מהגוף הקדוש הזה בית מקדשנו ותפארתנו, ואליו כל הפיות פונות, ומשם יגלה וירקם מחדש מקדש - האש העתיד שיגלה ויפיע ממרום באורות עולמים, ודרך שם יעלו ויבואו ויגיעו גאולתנו ופדות נפשינו השלימים שאין אחריהם שיעבוד, וכדמצאתי בדרשות מרנא הח"ס ז"ל בדרוש לח' טבת (בהספדו על הגאון ר"מ איגרא ז"ל) שכותב לבאר דזה דלא זה /זזה/ שכינה מכותל מערבי יש לנו בזה תועלת גדול ורב, כי אם לא שיאר /ישאר/ שום רושם קדושה תהיה הגאולה קשה מאד כי מה כחנו להמשיך קדושה לא"י וכו' ואם תהי' עתה משוללת מכל קדושה מה כחנו להמשיך קדושה לא"י וכו' ואם תהי' עתה משוללת מכל

קדושה מה נעשה אנחנו בשוינו אליה בב"א עיין שם בדבריו המתוקים מדבש ונופת צופים.

ויעו"ש בח"ס מ"ש עוד לבאר דאע"פ שבשעת החורבן השיב כביכול אחר ימינו ונתן רשות לאויבים ליכנס להיכל לשפוך חמתו על עצים ואבנים, אבל מיד אח"ז חזרה שכינה לכותל מערבי יעו"ש, ובנוגע לזה מצינו ביתר על כן בספר יערות דבש ח"א דרוש ד' שכותב לבאר דאין הכוונה שנסתלקה השכינה לרגעים ורק לאחר מיכן חזרה, אלא דלכתחילה נסתלקה רק עד שם ולא יותר, דמבאר שם ביאור הקרא של השיב אחר ימינו בכזאת, דכבר נודע כי אחר וקדם פירושו קדם מזרח ואחר מערב, וא"כ, זהו כוונת הקרא, כי ימין ה' שהוא חסדו והשפעתו נצב אחר היינו למערב, כי סליק שכינה מכל הבית אבל השיבו אל המערב ושם עדיין קדושת כבודו. וכן כותב שם היע"ד גם לפני זה: דמ"מ השכינה נשארה והיא בכותל המערבי כי שם יתד נאמן ושריד שתשרה שם השכינה כדדרשינן הנה זה עומד אחר כתלנו זה כותל מערבי שלא זזה שכינה עיין שם, ומדברי יע"ד אלה ראי' וחיזוק למה שהבאתי בספרי שם סי' א' אות פ"ג בשם ספר מגן ושמשי יעו"ש.

עוד זאת. שריד מקדשנו הכותל המערבי הוא גם היגר - שהדותא והסימן והאות על דרך השארותינו הנפלאה באורך משך שנות גלותינו הארוכים עד הגיענו במהרה לגאולתינו הנצחית, וכפי שראיתי בספר הנפלא אמונה והשגחה לגה"צ מהר"ש מאלצאן ז"ל בסימן י"ב שכותב לבאר דמקום מקדשנו כשנתבונן בו נכיר ענין נצחיותו, שאף שזה זמן כביר ורב אשר הוא שומם בעוה"ר מ"מ נשארו ממנו שארית שהוא כותל מערבי אף כששלטו כמה ידים ורצו לעקרו ולא עלתה בידם [עי' מדרש רבה פ' תרומה הובא בהגה לעיל סי' ח'] וזהו סימן מובהק שלא זזה ממנו שכינה [שהוא השגחה אלקות שמתפשט משם ע"פ כל הארץ וכמש"ל בשום /בשם/ הגר"א ע"פ ה' יראה]. כי צריך לתת מקום לקדושה העתידה לחול עליה, והוא כמו עצם לזו שנשאר באדם אחר מותו שהוא יהי' יסוד לבנין האדם בתח"מ =בתחית המתים=, והוא רמז לכלל ישראל שלא יכלה ממנו שארית הפליטה [וכמ"ש יחזקאל ד' שפטי הרעים חרב ורעב וכו' והנה נותרה פליטה כו'] שנשאר משם הוי"ה חצי הראשון. יעו"ש באריכות דבריו הנפלאים והמופלאים.

כל הנז"ל מהוים מעין השלמה ומכה בפטיש לבנין הרוחני שבנה בניתי בזה בע"ה בספרי שם בקונטרסי הארוכים בהבהרת ענין מקום המקדש ומהות כתלו המערבי.

ויה"ר ובמהרה דיין תחזינה עינינו בשוב ד' לציון ברחמים גדולים למהר להחיש גאולתינו השלימה ולהשיב על כנו הבית הגדול והקדוש שנקרא שמו עליו, עוד ביתר שאת ויתר עז, כמובטח לנו ע"י נביאי האמת והצדק שדבר אחד מדבריהם לא ישובו ריקם. ושמחת עולם על ראשינו בשיבת מלכות בית דוד על כנה, ועל כסאו לא ישב זר ולא ינחלו עוד אחרים את כבודו כאשר נשבע לו בשם קדשו שלא יכבה נרו לעולם ועד בב"א. ידידו עוז הדוש"ת באהבה רבה אליעזר יהודא וולדינברג

ב"ה. מוצש"ק ט"ו כסלו תשל"א. אל הוד כבוד יקרת ידידי נפשי וחביבי, אריה ולביא, הגאון המפורסם והמופלא וכבוד ה' מלא, בכתם פז לא יסולה, מוכתר בנימוסים גן של הדסים וכו' כמהר"ר אליעזר יהודא וולדינברג שליט"א

אב"ד בעיר עוז לנו ירושלים ת"ו. אחרי עתירת החיים והשלום וכט"ס בכל אותות החבה וההוקרה מקרב לב.

יקרת מכתבו ואגרתו המעולפת ספירים קבלתי ערב נסיעתי לחו"ל להשתתף בוועידת רבני אירופא בעיר אוסטיא שבאיטליא, ולרוב הטירדא הנחתי תשובתי לאחר שובי בעזה".

והנה מה מאד שמח לבי בקראי את מכתבו ויהי בפי כדבש למתוק ובפרט בעוררו את אהבתנו כמקדם, והאמת אגיד להדר"ג שבועידה הנ"ל כמה רבנים קבלו על ששולחים שאלותיהם לרבנות הראשית לישראל ולדאבון לבב אין מקיץ ואין משיב גם על שאלות של הלכה למעשה, ורק כשפונים לכת"ר שליט"א הוא עונה להם ברוחב לבב, והזכירו את כת"ר לשבח, אשרי חלקו ומה נעים גורלו בזה ובבא, ויהי רצון שיהי' ה' עמו עזרו ומגנו להוסיף מיא וקמחא, בבריאות איתנה ובשמחה, ועוד יפוצו מעינותיו חוצה ברוב אושר ועושר וכל טוב אמן.

ובדבר הערותיו על מש"כ בעניותי ביבי"א ח"ה (סי' כ"ו) בענין ביאת המקדש, ואנהירנהו לעיינין ממ"ש הגר"ח זריהן ז"ל בדבר העדות הנכונה והאמיתית על המעשה של ר"מ מונטיפיורי וכו'. איישר חיליה דמר נ"ר ותשואות חן חן לו, וקראתי בכל לב כל מ"ש בנידון, דברים כנים ואמתיים, וראויים למי שאמרם.

אך בזאת בענין עניית קדושה לאחר תפלת מעריב שכותב כת"ר שלד' הגרש"ק ג"כ אין איסור לענות אלא כשזה הרבה לאחר שקיעה"ח, הנה עיינתי שם ולא חזינא כהאי סימנא, והעיקר אצלו שאם התפלל ערבית אין לענות קדושה, ואין חילוק בין רב למעט אחר שקיעה. אלא שלדינא נקטינא דלא כהגרש"ק.

וכסא כת"ר ירום ונשא וגבה מאד בגו"ר ויזכה לאורך ימים ושנות חיים בטוב ובנעימים ובכל אשר יפנה ישכיל ויצליח להגדיל תורה ולהאדירה, ויהיו צאצאי מעיך כמוך, ועיני קדשו רואות ושמחות. ידידו עוז נאמן אהבתו כל הימים דוש"ת באה"ר ביקרא דאורייתא עובדיה יוסף

בשולי התשובה שמחתי שכתר"ה שליט"א משוי הדרנא ביה ממ"ש בנוגע לכניסת השר מונטיפיורי למקום המקדש, ומודים דרבנן היינו שבחייהו.

ובזה אזכיר שאודות מה שכתבתי בספרי שם בח"י סי' ז' אות ז' להוכיח שלמעשה חשש הח"ס לנכון להערת חותנו הגרע"א ז"ל שא"א להקריב בזה"ז מכח בגדי כהונה. ממה שמצינו בס' דר"צ להגרצ"ה קלישר ז"ל שמעיר שכתב לו בכזאת הח"ס כיעו"ש, הנה מצאתי כעת בספר לקוטי תשובות חתם סופר (לנדון תשכ"ה) סי' ל"ט מכתב נדפס מהגאון הח"ס ז"ל שכתב להבעל יריעות שלמה ז"ל ומודיע לו דמו"ח הגאון מו"ה עקיבא זצ"ל הקשה לו דאיך יעשה באבנט דכהן הדיוט דפליגי אי הוא אבנטו של כה"ג או לא ולא איפסקא הילכתא. ולא הזכיר שמצא פורקן לזה, ומשמע דאודויי אודי ליה. יעו"ש. אלא שקיצר בדבריו כי שאלו עוד כמה בעיות בנוגע לבגדים והשיב לו שצדקו בכל דבריו כמובא בדר"צ ובספרי שם. ותורה היא מה שבתחילת דברי התשו' שם קספיק/קפסיק/ הח"ס בסכינא חריפא וכותב: שהעולה לשם חייב כרת עד יתגלה לנו אפר פרה שנגנזה.

לאור זה ולאור כל הברורים שכתבתי בזה בספרי שם אפשר לסכם בקצרה ולומר שיש לסמוך בשתי ידיים על

מסקנתו של הספר עבודת תמה להרב ר' חיים נאטהאנזאהן ז"ל שמסכם וז"ל: סיומא דהאי מילתא דזהו דבר ברור כשמש בצהרים בלי שום ספק וספק ספיקא שבעולם שאי אפשר להקריב קרבנות בזה"ז בשום אופן שבעולם, ומי שמתיר העבודה בזה"ז עתיד ליתן את הדין שהוא מכשיל את ישראל והוא מתיר כמה וכמה איסורים גדולים וחמורים, איסור כריתות ומיתת בי"ד ומיתה בי"ש והרבה לאוין, ואין לנו בתורה איסורים גדולים וחמורים מאלה, וא"א לנו בשום אופן שבעולם להקריב קרבנות עד אשר ישיב ד' את שבותינו ונעלה בציון ברנה, ובית ד' יהי' נכון בראש ההרים וארמון על משפטו ישב עכ"ל, ויה"ר שנזכה שתחזינו זאת עינינו במהרה בימינו בשוב ד' לציון ברחמים, ואז יבנה המקדש כמו רמים וטהרת מי חטאת אשר יזה, ונבואת חוזה יאמר במחזה כי הוא זה, לעבודה יקדש וירצה, ואז ישמע ממרום קול אמרים עמדו ישרים חדשים לבקרים ליום ומשוררים בני אהרן מובחרים (לשונו של ס' מגדל דוד לר' דוד אלכסנדר ב"ר נח, בסוף ספרו) ונעבדהו שם ביראה כימי עולם וכשנים קדמוניות.

רמב"ם הלכות תרומות פרק ו הלכה ב

תרומה של תורה אין אוכל אותה אלא כהן מיוחס, אבל כהני חזקה אוכלין בתרומה של דבריהן בלבד ותרומה טהורה בין תרומה גדולה בין תרומת מעשר בין של תורה בין של דבריהן אינה ניתנת אלא לכהן תלמיד חכם, מפני שאסור לאכול תרומה טמאה, וכל עמי הארץ בחזקת טומאה לפיכך נותנין תרומה טמאה לכל כהן שירצה.

תוספתא מסכת שבועות פרק א הלכה ב

היה ר' שמעון אומ' קשה טומאת מקדש וקדשיו מכל עבירות שבתורה שכל עבירות שבתורה מתכפרת בשעיר אחד וטומאת מקדש וקדשיו מתכפרת בשלשים ושנים שעירים כל עבירות שבתורה מתכפרות פעם אחת בשנה וטומאת מקדש וקדשיו מתכפרות בכל חודש וחודש שנ' לכן חי אני נאום י"י אלדים אם לא את מקדשי טימאת בכל שיקוציך ובכל תועבותיך וגם אני אגדע ולא תחוס עיני וגם אני לא אחמול קשים היו שיקוציים שעשיתה והתועבות וטומאת מקדש קשה מכולן: